SALA DE LECTURA

ANUL XXVIII
2
(1 184)
Simbătă
12 ianuarie
1985
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

PROFUND OMAGIU

este in firea poporului nostru de a-și cinsti cu cele mai alese sentimente de stimă și prețuire pe cei ce le intruchipează gîndurile și aspirațiile și fac din intreaga lor muncă și viață un strălucitor exemplu de patriotism, adăugind la zestrea de valori ale țării noi și neincetate dovezi ale gîndirii și creației, ale spiritului revoluționar. O mărturie cit se poate de elocventă și cu semnificații care atinge insuși relieful moral, inima și cugetul intregii națiuni este aniversarea zilei de naștere a tovarășei Elena Ceaușescu, o sărbătoare de aleasă și vie prețuire ce pune pregnant in evidență inalta apreciere pe care partidul și poporul o dau bogatei și neobositei activități a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, militant de frunte al partidului și statului, strălucit om de știință, savant de renume mondial, spiritului in care, alături de conducătorul partidului și statului, acționează pentru infăptuirea politicii partidului, a programului dezvoltării și edificării noastre socialiste. **Este unanim recunoscut** — se spune in scrisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. — **și se bucură de o inaltă prețuire din partea intregii țări rolul dumneavoastră de seamă în elaborarea și infăptuirea în viață a politicii partidului și statului, la dezvoltarea generală economico-socială a țării și inflorirea vieții materiale și spirituale a poporului nostru, la afirmarea tot mai puternică a României pe plan internațional.**

Vocația științifică, creatoare, abnegația, patriotismul, calități intrinsece omului politic ale cărui inalte comandamente au fost și sint slujirea cu cel mai mare devotament a țării, a intereselor ei, constituie o indiscutabilă profesiune de credință și o definiție cit se poate de cuprinzătoare a ideilor și realității acestui timp, o grăitoare și substanțială dovadă a intelegerii si asumării istoriei poporului și țării in continuă exercitare a drepturilor și libertăților sale, pe cele mai inaintate trepte de progres și civilizație. Se implinește in același timp o mare vocație morală, etică, cetățenească a științei, racordarea ei la cauza propășirii dar și a intelegerii intre țări și popoare, la edificarea păcii. Niciodată poate n-a fost mai acută ca acum și mai deplină, mai nobilă si mai puternică responsabilitatea omului de știință fată de soarta umanității, a civilizației. Activitatea tovarășei Elena Ceaușescu in fruntea Comitetului național român „Oamenii de știință și pacea", reprezintă un luminos exemplu in acest sens și o garanție in același timp că slujitorii științei din țara noastră își vor aduce o vie contribuție la politica de pace, intelegere și colaborare, la edificarea unor lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră. **Exprimind gîndurile și sentimentele intregului nostru partid și popor** — se spune in scrisoarea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. — **vă dorim ca, impreună cu mult stimatul și iubitul nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului și președintele Republicii Socialiste România, să trăiți ani indelungați și rodnici, in deplină sănătate și putere de muncă, spre a incununa cu noi și noi impliniri bogata și neobosita dumneavoastră activitate pusă in slujba progresului și infloririi patriei, a infăptuirii inaltelor răspunderi ce v-au fost incredințate de partid și popor, a transpunerii cu succes in viață a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și inaintare a României spre comunism, a istoricelor hotărîri adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului.**

Unanimă recunoștință, unanimă prețuire și unanim respect, sentimente calde și alese au făcut din această zi aniversară o sărbătoare a inimii și simtirii românești, inaltul și profundul omagiu adus fiind semnul și durata prin care trăim la mari altitudini morale. Se explică prin aceasta insuși felul de a fi al țării, al poporului care-și cinsteste două tradiția inimii și a dăinuirii sale pe cei in care își vede intruchipate idealurile și care luptă, gîndesc și creează pentru continua sa inflorire.

din acest inceput de an sărbătoresc, omagial, gîndurile ne trimit către rosturile și temeiurile configurate de cei de-al XIII-lea Congres al partidului, către acele mobiluri economice și sociale care alcătuiesc traiectul acestui an ce incunună două decenii, o epocă sub emblema căreia stă numele și fapta revoluționară a celui pe care partidul și țara l-au investit cu inaltele răspunderi ale destinului național. Sub această emblemă de spirit stă realitatea insăși a țării și pulsează la lumina unei permanente devenir.. a unor hotăritoare și labor oase transformări. De aici, din acest inceput de an, privirea imbracă asemeni unui virf de munte înălțimi și durate care cumpănesc viu in echilibrul și puterea de a ne asuma intreaga perspectivă. Dimensiunea ei economică stă in intregime in infăptuirea cu succes a planului pe acest an, ultimul din cincinalul in curs și decisiv pentru realizarea in cele mai bune condiții a programelor stabilite de marele forum comunist. Dar această dimensiune imbracă deopotrivă și un relief moral, și unul științific, cultural, atinge deopotrivă zonele materiale ale existenței ca și pe acelea spirituale, ale creației prin care depunem mărturie in timp despre trăinicia și strălucirea acestei epoci. Făcind din actul de creație acele tot mai inalte și mai expresive sărbători ale inimii, gîndul se atinge de acel izvor vesnic viu al creației și trăiește la altitudinea unei permanente și responsabile angajări. Două decenii — epoca cea mai fertilă din intreaga istorie a patriei — primesc astfel si dovada de constiință a creației.

Luceafărul

«Eminescu» — sculptură de Gheorghe Anghel

Zăpezile de care tot mai grăbiți sîntem

Nu-i ultima lor șansă, nici ultima ispită,
Zăpezile in care e și-un amurg, oricum,
Ca intr-un pantheon cu stilpi și-acoperiș de fum,
Dar despre ele numai de bine-acum și numai
reușită.

Ca intr-un pantheon cu lună-n prag și cu pustiu
Și-n care cu teamă parcă s-au retras,
Precum un pieptene prin păr de nimfă tras,
Miros scinteietor și trupul li-e un pic sălciu.

Par suferinde, transportate in alt veac,
E chinul lor un prag de netrecut se pare,
Devin tot mai fierbinți, se-agită tot mai tare
Și-nădușesc rotund sub nori ce se desfac.

Nu-s nici cele de ieri și nici de altădată,
C-aș fi suris mai mult, le-aș lua drept amintiri,
Atinse sint de-un cancer mov de trandafiri,
Miros scinteietor și-apoi se-ntunecă de-odată.

Zăpezile de care tot mai grăbiți sintem,
Ca niște singurătăți ce ard și-apasă dulce,
Sint ale clipei ce-o petrec, am scăpărat un fulger
Și ce-am văzut — nici o mirare-n ochi, nici un
indemn

Nu-s ultima lor șansă, nici ultima ispită,
Zăpezile in care e și-un amurg, oricum,
Ca intr-un pantheon cu stilpi și-acoperiș de fum,
Dar despre ele numai de bine acum și numai
reușită.

A.I. Zăinescu

EMINESCU

JURNAL DE POET

Din Maramureș văzut, Eminescu in miez de iarnă, din acest ținut al strămoșilor lui Ștefan cel Mare și al celei mai vechi limbi românești cum o mărturisesc textele sacre de la Ieud și Codicele Voronețean, inseamnă a-l privi din miezul spiritual al dăinuirii noastre unde se păstrează pină astăzi o rinduială spirituală bimilenară, nestrămutată.

Studentul Eminescu aici plănuia să vină, in Maramureș, inainte de toate după anii săi de studii la Viena, să-și intărească sufletul culegind colinde străvechi unice in lume, știute de toată suflarea de la mic la mare.

Poetul insuflețindu-și neamul, fiind sufletul unei națiuni, aici, in Maramureș, poate fi inteles.

Mureșanu, poet al deșteptării noastre, semnelor vremii profet, cumulind cele două atribute fundamentale ale slujitorului Logosului in răceala stelei polare a acestor ținuturi austere, voievodale este de găsit acasă.

Se implinesc o sută treizeci de ani de la venirea sa pe lume dinspre zodia capricornului.

Am avut bucuria să le pot vorbi țăranilor din Ieud, Vișeul de Jos, Șieu și Rozavlea despre străfundurile tradiției noastre căutate de cei mari ai nostri, și nu in ultima instanță de Eminescu. Acum peste pămintul inzăpezit, ca despre unii din sufletul lor ascultindu-le colindele la aceleași ferești rămase peste milenii treze la miez de noapte cind Logosul iluminează și transfigurează istoria poporului român.

Ioan Alexandru

Maramureș, 1985

SUB SEMNUL CONGRESULUI AL XIII-LEA AL P.C.R.

CULTURĂ ȘI SPIRIT REVOLUȚIONAR

Viitorul ca dimensiune spirituală

O țară este cu atit mai tinără din punct de vedere spiritual cu cit își trăiește mai efervescent prezentul și cu cit se gindește mai intens la viitor. România socialistă, patria noastră de vegheri și speranțe, își trăiește anii superbei sale infloriri contemporane cu o ardoare inegalabilă. Vorbesc despre această trăire ritmurile sale înalte de dezvoltare, faptul constatat de orice om de bună credință că in cei patruzeci de ani ai libertății noastre și, indeosebi in ultimele două decenii, țara — așa cum s-a precizat și la Congresul al XIII-lea al partidului — a parcurs mai multe etape istorice — de la societatea burghezo-moșierească din trecut, la societatea socialistă multilateral dezvoltată din zilele noastre. A fost un proces vast și complex, de profunde prefaceri revoluționare, in care, dintr-un teritoriu „eminamente agrar", cu o industrie aproape inexistentă, România a devenit o țară industrial-agrară, cu o industrie modernă și puternică (a cărei producție este in acest an de peste 100 de ori mai mare decit in 1945), cu o agricultură în plin avînt de dezvoltare (a cărei producție este de șapte ori mai mare, comparativ cu aceeași perioadă istorică).

Dar ceea ce dă vigoare și strălucire emblematică tuturor acestor cuceriri este proiecția lor pe ecranul viitorului. La Congresul al XIII-lea al partidului, România, prin comuniști și prin intregul său popor, intr-o unitate de monolit, și-a dimensionat viitorul pină in pragul mileniului al treilea — pină unde se intind liniile solare ale Directivelor Congresului. Tinerețea și vigoarea acestui viitor, jalonat pină in cele mai mici amănunte, reprezintă inseși tinerețea și vigoarea poporului. Prin acest viitor, noi și țara vom fi mai tineri din punct de vedere spiritual, căci il vom trăi impreună cu generațiile de constructori ai României de miine, din cincinalul 1986—1990 și

Dim. Rachici

Continuare în pag. a 2-a

CREAȚIE ȘI ANGAJARE

Fascinația orașului

Pentru mine orașele au avut intotdeauna o forță de fascinație, o tensiune expresivă capabilă să-mi marcheze intens clipele de inspirație și sensibilitate. Matricea mișcătoare și pluriformă a orașului, tot acest „puzzle" rapid și multicolor al vieții citadine posedă, după părerea mea, o plasticitate extremă, cu un puternic impact asupra stării poetice. Am cunoscut in existența mea multe orașe tentaculare sau minuscule, de sticlă și beton sau inundate de maree vegetale, isterice sau odihnitoare, bogate — etalind in vitrine o opulență de prost gust sau sărace — abia inălțindu-se in fața soarelui și a vintului, atinse de aripa eternității sau efemere, străvechi sau abia născute pe pămintul virgin in care mai palpită rădăcini muribunde de arbori, exuberante sau triste, respingătoare sau pline de o stranie atracție magnetică. Le-am cunoscut intotdeauna cu simțurile flăminde, deschizind culuarele percepției pentru a lăsa să pătrundă in spațiul poemului lumea gilgiitoare de culori, sunete și forme a orașului.

E caleidoscopică și plină de infinite sugestii această realitate a spațiului citadin. Explorind-o, poetul dispune de o perspectivă lirică dintre cele mai fertile, cu numeroase planuri, pornind, să zicem, de la cel pur decorativ, „scenografic", pină la cele care țin de resorturile profunde ale existenței omului contemporan, orașul fiind considerat, pe bună dreptate, „polul activității umane și simbol al nivelului de civilizație". Incredibil de diversă e, intr-adevăr, această lume urbană. Verticale de metal și beton, țișnind din intinderi de asfalt, străzi in pantă cu case vechi și aer de ottocento, fluvii de mașini inundind străzile, ca o ilustrare teribilă a mișcării, turnuri și cupole peste care plutesc in lumina orbitoare roiuri de păsări, o fereastră deschisă intr-un cartier liniștit, peste care se revarsă incet muzica viorii, gări pe peroanele cărora trenurile varsă o mulțime pestriță și

Mircea Florin Șandru

Continuare în pag. a 7-a

În acest număr :
EMINESCIANA
● Articole de ● Nicolae Georgescu ● A. Silvestri ● Ilie Bădescu ● Grigore Tănăsescu
În pagina a 3-a

Fondul principal al culturii române
ISTORIA, CARTEA DE CĂPĂTÎI A UNEI NAȚII
● Semnează : ● David Prodan ● Nicolae Edroiu ● Fl. Constantiniu
În pagina a 6-a

PREZENȚA TÎNĂRULUI SCRIITOR

Experiențe lirice

De obicei, poeții care își situează poezia sub semnul intelectului ordonator năzuiesc să elaboreze forme lirice perfecte unde cuvintul, spălat de zgura semnificațiilor acreditate trăiește prin sonorități și legături cu totul unice, irepetabile, capabile a dezvolta in cel ce citește sugestii inefabile, tensiuni spirituale neobișnuite. Esențializarea este la această poezie bătaia de pendul ce aruncă discursul liric in imperiul sensurilor celor mai grave, act in care eul liric își pune la dispoziție sensibilitatea cu toate trăirile ei, doar ca materie prețioasă ce se cere ucisă in acest proces de absorbire a imaginii in orizontul ideii. Aparent, **Experiențe pe sufletul viu** s-ar revendica unei asemenea poezii și semne multe pot demonstra că poetul Corneliu Ostahie trebuie să fie incadrat intr-o asemenea filiație. Mai intii, fascinația

Mirela Roznoveanu

Continuare în pag. a 5-a

REPERE LITERARE CONTEMPORANE

Mișcarea prozei — 1984

Orice tentativă bilanțioasă e fatalmente subiectiv-enumerativă și inevitabil lacunară, mai ales că anul editorial 1934 continuă ; probabil că nu greșesc considerindu-l **un an al romanului.** Au apărut multe cărți ale unor prozatori importanți, cu o reputație greu de clintit ; incit, evitind tocmai generozitatea cu efect aplatizant (folosind tăvălugul nivelator), voi semnala relieful accidentat al peisajului literar, lipsit — din fericire — de monotonie stilistică, incercind a descifra aici liniile lui de forță.

Poate că acest val editorial poartă pecetea marilor ratări. Firește, mă gindesc la statura (literară) a unor autori și altitudinea premiselor de la care pleacă ; altminteri, pentru traiectoria unui scriitor o constanță valorică e greu de aflat și acceptat (ca idee de lucru). El are dreptul și la eșecuri, chiar dacă prestigioase ; iar asemenea eșecuri, ar fi — prin transfer — niște izbinzi pentru bacteriile literare.

In cazul lui C. Țoiu s-a vorbit de un declin. Nu preiau opinia **Obligado** — in pofida anecdoticului proliferant, turnat in rama dramaticului și a parazitismului explicitărilor, chiar a finalului precipitat — mi se pare un frumos roman de dragoste. Poate fi declasificat doar prin această apartenență ? Roman al unei obsesii, **Obligado** vorbește despre condiția de victimă ; Boldei, pacient de vocație are nevoie de ghid, incapabil de a-și lua in stăpinire propria viață, neputind suporta singurătatea după dispariția Klarei — tiranicul personaj absent. Călătoria și povestirea indeplinesc o funcție cathartică in acest univers maladiv. Dar **Obligado,** carte inegală, confirmind insă analitismul de calitate practicat de C. Țoiu sacrifică premisele unui roman crepuscular, cum se anunța din start, textul devenind — pe multe și supărătoare pagini — prizonier al gustului bulevardier.

N. Breban mizează in continuare pe echivoc iar vecinătatea sa e molipsitoare. Cu o remarcabilă știință a detaliului, imaginativ și concret, prozatorul repovestește lumea : e atent și grijuliu cu „ofertele" romanesti. Oferta vieții este insă anarhia vieții. De aici, verbiajul năclăit, redundanța, nerespectarea normelor tradiționale. Nicolae Breban sfidează logica narativă in numele haosului vietii : viul, ființa, ontologicul. „ceea ce ne inconjoară de peste tot", această mare și imprevizibilă mișcare ar

Adrian Dinu Rachieru

Continuare în pag. a 2-a

O RESTITUIRE DE VALOARE

foarte puțini știau, pină de curind, că in primăvara anului 1895, la Budapesta, un tinăr intelectual român, in virstă de 27 de ani, își trecea doctoratul in filologie modernă cu o teză intitulată **Eminescu, viața și opera** (Eminescu, elete es müvei...), teză tipărită indată după aceea intr-o obscură editură din Gherla. Autorul lucrării, pe nume Elie Cristea, făcuse studii de filologie germană și, respectiv, maghiară. Studiase teologia, psihologia și pedagogia. Intrat in cler va urca toate treptele ierarhiei — pină la aceea de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. A fost, din 1925, primul nostru Patriarh și a fost indeobște cunoscut in această supremă demnitate sub numele de Miron Cristea, ca și prin rolurile pe care le-a jucat in viața politică interbelică. Deși om de cultură, de vastă cultură, a rămas mai puțin cunoscut sub acest aspect. Sarcina reprezentării omului de cultură Miron Cristea și-a luat-o dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, care a ingrijit și prefațat volumul **Pagini dintr-o arhivă inedită,** apărut recent la editura „Minerva". Cartea se compune din două secțiuni. Prima, **inedită,** adună numeroase scrisori emanind de la o serie de personalități ale culturii noastre, trimise lui Miron Cristea, ca și de la o serie de luptători ardeleni pentru cauza sfintă a unității naționale românești, precum și de la cițiva scriitori sau publiciști mai puțin cunoscuți. Cea de-a doua parte a cărții — **Anexe** — redă in românește textul tezei de doctorat a lui Miron Cristea, o amplă culegere de proverbe și maxime adunate din Ardeal, precum și alte pagini concludente pentru activitatea culturală a autorului lor.

Fără indoială că restituirea cea mai importantă din acest volum de peste patru sute de pagini o reprezintă teza de doctorat in filologie a lui Miron Cristea. Susținută și tipărită la numai șase ani de la moartea lui Eminescu, lucrarea este prima de acest gen, in literatura noastră. Insă meritul intiietății îi revine lui Miron Cristea și din alt punct de vedere, formulat in primă frază din capitolul al doilea al lucrării : „De activitatea literară a lui Eminescu, cunoscută pină in 1895, autorul, **in totalitatea ei** (s.n.), nu s-a ocupat nimeni pină acum. Publicul român a luat cunoștință de opera sa doar prin intermediul celor 8 ediții. Chiar și criticii români s-au ocupat numai de operele cuprinse in aceste ediții". (p. 262).

Elie (Miron) Cristea a văzut ceea ce, in epocă, numai N. Iorga mai avea să observe: **polivalența** personalității lui Eminescu. Atit in timpul vieții cit și in primii ani ai posterității, critica și publicul cunoșteau și exaltau **exclusiv** poetul. Acel „om deolin al culturii românești", cum il va numi Constantin Noica pe Eminescu, nu

Calinic Argatu

Continuare în pag. a 2-a

CRONICA LITERARĂ

EMINESCU: «Opere vol. XI»

Publicistica eminesciană din anul 1880 este cuprinsă în volumul XI de **Opere. Mihai Eminescu**, scos de colectivul Muzeului literaturii române în frunte cu D. Vatamaniuc și Petru Creția. Față de ediții-ile precedente prezenta ediție are avantajul unei cercetări metodice și a completării golurilor. Identificarea textelor eminesciene din **Timpul** și inserarea lor cronologică la locul potrivit oferă o traiectorie completă a publicisticii eminesciene și prilejul unei noi evaluări. Nu mai avem de-a face cu piese importante ale acestei publicistici detașate din corpul viu al gazetei ci de un continuum publicistic de o mare forță și consecvență a ideilor. O idee justă despre publicistica eminesciană este limpede că ne vom putea face mai ales de aici înainte pornind de la actuala ediție. Ea ne oferă un Eminescu necontrafăcut, nesegmentat de capricii editoriale, un Eminescu întreg, activ și prompt în reacții, prezent în mai toate chestiunile sociale și politice ale timpului său. Ziaristul Eminescu este interesat de existența tuturor românilor, fie ei dintre granițele statului român de la 1880, fie dincolo de aceste granițe. Dar ceea ce-l interesează în mod deosebit pe gazetarul de la **Timpul** este situația internă a țării, problemele cu care se confruntă statul român după conferința berli-neză din 1878 la care românii, deși beligeranți ai războiului încheiat, n-au fost chemați la masa tratativelor. Acest eșec politic alături de altele revine mereu sub pana gazetarului. Și pentru că aceste eșecuri aparțin liberalilor, iar poetul scrie la o foaie conservatoare, polemicile lui au părut polemici de partid. Articolele volumului XI oferă un tablou coerent și convingător al poziției eminesciene care nu se confundă însă cu a partidului conservator. Eminescu combate patrioții de profesie, indiferent de unde se recrutează, de faptul că cei mai mulți se recrutau din rîndurile clientelei liberale, poetul nefiind de vină. Avantajul unui corpus de opere gîndit și realizat așa cum este prezentul volumul XI de **Opere. Mihai Eminescu** constă tocmai în eliberarea imaginii eminesciene de sub tot felul de etichetări de partid. Eminescu acceptă chiar principii liberale cu condiția ca ele să consolideze țara și bunăstarea claselor de jos. „Și noi sîntem liberali în marginile pe care ni le permite armonia intereselor naționale și existența statului român ca individualitate deosebită ; și noi sîntem democrați întru cît ajung a se exprima și a stăpîni interesele demosului român", aceste interese ale „demosului român" îl preocupă într-un grad înalt pe poet și din pricina lor ajunge la categorisirea de pătură parazitară și superpusă a unei întregi categorii umane care grevează munca claselor de jos, fără a produce nimic. Această pătură parazitară are varii înfățișări și nume în publicistica eminesciană. Una dintre ele este aceea a „martiriului lucrativ". E suficient să te înfățișezi drept martir al luptei pentru libertate pentru a deveni un stipendiat, a spori numărul celor care trăiesc pe seama bugetului statului fără a produce nimic. „Cît despre aluatul protoplasmatic care formează la noi un stat în stat, așezat asupra instituțiilor și poporului, avem puține de adaos, scrie Mihai Eminescu în „Studii asupra situației", articol program al ziarului **Timpul**. „Trăind din politică și prin politică și neavînd nici un alt soi de resurse materiale sau de putință de a-și cîștiga existența, el e capabil de a falsifica totul, și listele electorale, și alegeri, și forme parlamentare, și idei economice, și știință, și literatură". Eminescu nu face aici o teorie a formelor fără fond, ci constată efectele grave asupra vieții sociale și politice românești provocate de aceste forme fără fond. Fondul este poporul, instituțiile sale organice, tot ce este productiv în România acelui timp, despărțite ca de o prăpastie de forme, pe care Eminescu le atribuie mai ales partidului liberal. „Ce are a face țăranul care nu știe citi și asupra căruia frazeologia d-lui C.A. Rosetti nu s-a reflectat decît sub forma de război, podvadă, bir, Warszawski și foamete, ce are a face el cu martirul lucrativ ?". Adversar al tuturor categoriilor improductive, Eminescu este așa cum ni-l arată multe din articolele volumului XI de **Opere**, liderul categoriilor pozitive productive din România. Faptul că această directivă politică se exprimă în paginile unui ziar conservator nu anulează această condiție. Ca ginditor politic în numele acestor categorii sociale, Eminescu a exprimat punctul său de vedere radical în singurul ziar care i s-a pus la dispoziție. Și faptul că acesta este un ziar conservator nu a fost întîmplător. Pentru Eminescu conservatorii înseamnă un liberalism moderat, adaptat la realități și nu o categorie reacționară. Poetul a cheltuit multă cerneală pentru a anula caracterizările exagerate ce se făceau atît partidului conservator, cît și ideilor eminesciene privitoare la chestiunile sociale și politice la ordinea zilei. Faptul este extrem de important pentru noi deoarece datorită unei ediții bine întocmite avem la îndemînă chiar răspunsurile poetului la acuzațiile de reacționism. Eminescu, care a chemat întotdeauna presa roșie cu care a polemizat pe terenul constructiv al realităților, a făcut demonstrații teoretice și practice, valabile și astăzi, pentru a infirma eticheta de reacționarism aplicată intervențiilor sale publicistice. Nu ne referim numai la „Studii asupra situației" ci la numeroase alte intervenții în care vom găsi răspunsuri foarte explicite care pulverizează inflamarea verbală a presei rosettiste. În discuție era tot timpul proasta situație a țării și cum **Românul** și publicațiile satelite transformau tot timpul discuția asupra țării, într-o discuție între partide, poetul le dă următoarea replică : „Noi am aruncat oare la picioarele altei puteri mari milioanele țării în cestiunea așa-numitei răscumpărări a căilor ferate ?" Imputarea face parte dintr-o listă mai lungă, dar ne-am oprit la aceasta pentru că trimite la scandaloasa afacere Stroussberg. Această afacere a căilor ferate care a păgubit statul român, a sărăcit pe contribuabilii de jos și a îmbogățit pe afeciriștii străini și români merită o celebritate la fel de mare ca afacerea Panama din a cărei speță este. Aceste preocupări n-au rămas pentru Eminescu închise doar în perimetrul publicisticii politice. Ele au trecut în poezia lui și este cazul să ne întrebăm, dacă nu cumva laboratorul unor importante poezii eminesciene nu-și are rădăcinile în publicistica lui politică într-un grad mult mai mare decît s-a zis pînă acum. Cunoscutele versuri din „Doina" eminesciană despre drumul de fier au fost controversate de cîteva ori pînă acum. Ea are un punct de sprijin explicit în articolele politice eminesciene „lumea la noi s-a săturat de drumuri de fier. Deși nimeni nu contestă necesitatea căilor de comunicație și deși nu voim să prejudecăm practicitatea celor ce se vor propune, totuși e lesne de priceput că asemenea căi nu au o valoare absolută, ci relativă numai. Dacă facem însă socoteala căilor ferate cite le avem pînă acuma și o facem nu fantastic, ci pe temeiul sănătos al dezvoltării naționale, vedem prea bine că producătorul nostru de căpetenie, țăranul, plătește sub formă de contribuție sau de producție de grîu cît nu s-ajunge pînă la împlinirea garanției, pentru a crea lesniciunea cu care se fac călătorii de plăcere, apoi lesniciunea importării mărfurilor și industriei străine." Ce însemnau aceste importuri, adică aservirea față de economia străină, Eminescu o spune în altă parte. În spatele poeziei despre drumurile de fier stă o viziune sociologică pozitivă de care noua exegeză a operei eminesciene nu poate să nu țină seamă. Eminescu înțelegea un progres de la care să profite toate păturile sociale și mai ales cele producătoare. Afacerea căilor ferate în România era departe de a satisface acest progres general și pentru toți. Asupra gratuității cu care i se aplică epitetul de reacționar pentru cele scrise, poetul atrage atenția specificînd condiția primă a reacțiunii : încercarea de a restabili stări de lucruri care au fost odată. „Avem vreun candidat la domnie, voim măcar reintroducerea Regulamentului Organic ? Pînă și copii știu că asemenea imoutări nu cutează nimeni a ni le face nici adversarii noștri politici. Știind însă acestia că termenul „reacționar" e odios în unele părți ale Europei, fac **sport** cu această poreclă, atribuind-o nouă." Într-adevăr critica socială a lui Eminescu este extremă, dar ea nu predică întoarcerea la forme revolute, lucru care i s-a pus pe seamă. O și precizează retoric pentru clarificare : „Dar noi, reacționari ? De unde și pînă unde ? E vreun Ioan sau Caliman Asan, vreun Bogdan Musatin, vreun Vladislas Basarab ai căror cralnici și curteni să fim ; apărăm privilegii și constituții vechi : voim suprimarea libertăților publice, a egalității cetățenilor ?" Nu, Eminescu nu voia nimic din toate acestea, dar verbul său justițiar trebuia compromis de adversari. Multele pagini inedite din volumul XI sînt binevenite pentru lămuri opțiunile poetului în materie sociologică și politică. Ele ne descoperă un Eminescu neprevăzut, cu organicitate a ideilor și coerență și va duce atît la rescrierea biografiei poetului cît și la reinterpretarea operei lui literare.

M. Ungheanu

Viitorul ca dimensiune spirituală

Urmare din pag. I

din anul 2000. Tinerilor acestor generații, prin glasul celui mai autorizat reprezentant al națiunii noastre, secretarul general al partidului, țara le-a spus, de la înalta tribună a Congresului al XIII-lea : „Faceți totul, dragi prieteni tineri, pentru a fi la înălțimea încrederii partidului nostru comunist, a condițiilor minunate ce vă sînt create. Învățați, munciți, munciți și învățați, însușiți-vă cele mai noi cuceriri ale științei și cunoașterii, concepția materialist-dialectică, fiți cutezători, prețuiți strămoșii și părinții noștri, acționați permanent în spiritul romantismului revoluționar, pregătiți-vă să fiți întotdeauna gata de a vă face datoria de a duce înainte neabătut făclia progresului pe pămîntul României, mesajul de pace și colaborare al națiunii noastre socialiste cu alte națiuni ale lumii !".

Nu ne îndoim nici o clipă că tinerii țării, care „din părinți coboară" și „sînt mireasma patriei — de primăvară", vor fi la înălțimea acestor luminoase chemări și îndemnuri.

Împreună cu ei, ieșim încrezători în calea viitorului patriei. Întîmpinăm acest viitor cu uneltele și agregatele muncii — cu mașini și motoare tot mai puternice, mai sofisticate — în uzine, pe șantiere, pe ogoarele patriei, în fața colii albe de scris. Dar vom întîmpina acest viitor și cu flori. Din ce în ce mai multe și mai frumoase ! Flori din toate domeniile spirituale — din literatură, din arte plastice, din muzică. Fără ele, ar fi tristă viața pe pămînt ! Flori la modul simbolic, dar și flori reale — garoafe și crizanteme, gladiole și crini, trandafiri și narcise... O bogăție de culori și de mireșme !

Nu sînt la curent cu statisticile florale ; dar am impresia (și chiar convingerea !) că România se numără printre țările fruntașe din lume în ceea ce privește (utilizînd o sintagmă contabilă) „consumul de flori pe cap de locuitor". Ați observat cît de asaltate sînt de cumpărători florăriile orașelor în toate sezoanele anului ? Ați stat puțin să vedeți cam cîte flori se vînd la intersecțiile marilor artere urbane în anumite zile ? Căci florile, la noi, sînt o sărbătoare a pămîntului acestei țări și o necesitate a spiritului. Ele aduc lumină în ochi și pace în suflet. Iar casa în care, în orice anotimp al anului, lipsește o floare pare pustie, oricît de frumos ar fi mobilată ! Am văzut mame lehuze, cu o mînă alăptîndu-și copilul abia născut, iar în cealaltă mînă ținînd un buchet de flori primit de la tatăl copilului. Și „comorile" din ambele mîini le păreau la fel de scumpe !

În marginea stațiunii balneo-climatice Lacu Sărat, de lîngă Brăila, în toamna acestui an, am avut privilegiul deosebit de a vedea un miracol al florilor : o seară imensă, de un hectar și jumătate, împodobită cu cele mai diverse nuanțe și specii floricole. În acest eden în miniatură, în această primăvară eternă, sub conducerea inginerei Maria Ciocan, șaizeci de lucrători, cu preponderență femei, cresc flori pentru oameni : garoafe, ciclame, trandafiri, lalele, cinerarea, crizanteme etc. Inginera mi-a vorbit cu patos și bucurie despre perspectivele de dezvoltare pe care le are „ostrovul" floricol de la Lacu Sărat, despre viitorul tuturor florilor din România. Sînt perspective dintre cele mai luminoase. Căci oricît de tehnicist ar fînde să se dezvolte societatea umană, locuitorii acestor meleaguri nu se pot despărți de flori. Ele sînt o necesitate a lor, spirituală ! Adeseori, unde nu sînt flori se întîmplă să crească buruieni !

O restituire de valoare

Urmare din pag. I

fusese încă descoperit. Va trece timp pînă ce Maiorescu se va convinge să doneze Bibliotecii Academiei manuscrisele rămase de la Eminescu și nu vor întîrzia unele reproșuri la adresa acestui gest. Vor mai trece alți mulți ani pînă la marea faptă restauratoare întreprinsă de Perpessicius, numit pe drept cuvînt „acest Homer al operei lui Eminescu".

Pe acest Eminescu „om deplin al culturii românești" îl intuiește Miron Cristea și îl conturează succint ; tot așa cum intuiește valoarea lui Slavici despre care afirma că este **un nuvelist de mare clasă.** Pe restrînsul spațiu al tezei sale, Miron Cristea ia în considerare, pe lîngă poet, și pe Eminescu gazetarul și ideologul, pe traducătorul de texte literare și filozofice (traducerea din Kant), pe folcloristul, ca și pe scriitorul care a dat o nouă matcă limbii literare : „El (Eminescu, n.n.) a făcut limba mlădioasă, ridicînd-o pe cele mai înalte culmi, dîndu-i flexibilitate și astfel abilitînd-o pentru exprimarea celor mai subtile noțiuni și simțăminte. A creat o limbă necunoscută pînă la apariția lui". (p. 285). Această limbă a lui Eminescu, ca și fondul operei sale, trebuiesc corelate, după Miron Cristea, cu două elemente, pentru a i se înțelege organicitatea : cu **istoria națională** și cu **poezia populară.** Iată ce scrie Miron Cristea despre Eminescu : „Îl preocupa în special limba și istoria românilor. A citit pe toți cronicarii și pe toți poeții români. Nu i-a scăpat nici unul dintre izvoarele de istorie mai importante. Trecutul poporului român i-a apărut viu în fața ochilor săi spirituali. Din operele unor cronicari și poeți învăța pasaje întregi pe dinafară". (p. 255). Iată și al doilea element proeminent pentru Eminescu : poezia populară. După ce subliniază rolul naturii și al spațiului românesc în definirea omului și a creatorului, Miron Cristea scrie : „Școala la care s-a format Eminescu a fost poezia populară. Aceasta exprimă ceea ce simte, și atunci este întotdeauna simplă, sinceră, naturală și plină de învățăminte. Eminescu, precum și alți poeți de renume ai secolului, a studiat atent poezia populară, găsind și înțelegînd ceea ce are mai viu în ea, frumusețea ei nepieritoare. A înțeles întocmai gîndirea poporului și a intrat în ritmul ei cu ușurință genială. Poeziile sale de inspirație populară sînt adevărate modele ale genului". (p. 263).

Asemenea judecăți limpezi, formulate senin și impecabil, izvorăsc atît din cunoașterea profundă a subiectului, cît și din aceea a literaturii universale clasice și moderne. Totodată, gustul și intuiția autorului sînt evidente. Format la școala culturii germane, Miron Cristea are aceeași platformă cu Maiorescu. Iar raportările, analogiile și paralelele întreprinse în cursul lucrării se fac între opera sau biografia lui Eminescu și operele (uneori biografiile) lui Goethe, Schiller, Petoffi. **Eminescu este încadrat în context universal** în teza de doctorat a lui Miron Cristea. Și acest lucru se produce nu printr-un joc al numerelor mari, prin hazard, ci printr-o încercuire temeinică și concludentă în acest context.

De aceea nu va fi părut nimănui deplasată afirmația că Eminescu este „un om cu o vastă cultură". (p. 265), sau aceea că: „Satirele lui Eminescu sînt adevărate perle ale literaturii române, iar **Satira III** i-ar face cinste oricărei literaturi a lumii". (p. 267). Toate aceste considerații au la temelie o cultură profundă și vastă, învederată la Miron Cristea, și un fin simț analitic.

Nu trebuie să uităm, ne îndeamnă cu îndreptățire dr. Antonie Plămădeală, **locul** și **timpul** în care a fost prezentată această teză și nu trebuie să uităm, adaugă autorul ediției, **patriotismul** lui Miron Cristea care, în fața unei comisii universitare maghiare, citează, și o face de mai multe ori, **Doina** și **Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie.** Este un aspect foarte important pe care **azi** îl privim cu venerație, însă trebuie adăugat că **patriotismul** lui Miron Cristea nu consta în cuvinte sau în simplă clamare ostentativă, ci era **implicit,** fundat pe o temelie solidă. De aici, din siguranța de sine o construcției sale pleca și realitatea patriotului Miron Cristea care nu a confundat niciodată planurile. Fiindcă așa cum arată pe larg, în studiul său introductiv, dr. Antonie Plămădeală, patriotismul lui Miron Cristea a fost o atitudine neîntreruptă și manifestată plenar.

Teza lui Miron Cristea reintră în circuit prin această reeditare și nu ne îndoim că va constitui o revelație pentru eminescologi și pentru public deopotrivă. Teza aceasta de doctorat, luînd în considerare și virsta la care a scris-o autorul — conține premise pentru un strălucit viitor de estetician, de critic sau istoric literar. Autorul și-a canalizat însă ulterior bogatele forțe intelectuale în slujba luptei de dezrobire și unificare națională precum și activității eclesiastice, capitol în care a lăsat o pagină nemuritoare. Știința literaturii rămîne un episod intelectual legat de trecut însă simbolic pentru istoria unei ierarhii care a dat un Petru Movilă, un Dosoftei, un Saguna, un Veniamin Costache, ș.a.

Cărturarul Elie (Miron) Cristea nu s-a gîndit să își reediteze teza despre Eminescu, rămasă învăluită în discreție. Interesant este faptul că biograful său din 1929, Ion Rusu Abrudeanu, („Miron Cristea, Patriarhul României...", Ed. Cartea Românească, p. 66—68), expediază în cîteva rînduri teza de doctorat din 1895, teză în care există, mai cu seamă în capitolul privitor la viața lui Eminescu, un suflu călinescian **avant la lettre.**

Între numeroasele scrisori adresate lui Miron Cristea și tipărite în culegerea de care ne ocupăm, există unele de surprinzătoare insemnătate. De pildă, scrisoarea încărcată de reverențiozitate princiară a Marthei Bibescu, care mulțumea, în iunie 1934, că „i s-a împlinit marea dorință de a vedea pe mucenicul strămoș Constantin-Vodă Brîncoveanu, readus în văzul tuturor de către Patriarhul României, în capitala sa duhovnicească". (p. 18). De un real interes documentar sînt îndeosebi scrisorile adresate lui Miron Cristea de **G. Bogdan-Duică, Ioan Bogdan, Valeriu Braniște, Ilarie Chendi, George Coșbuc, Vasile Goldiș, Spiru Haret, Take Ionescu, Ion Lupaș, C. Rădulescu-Motru, Simion Mehedinți, Vasile Stroiescu, Jan Urban Jarnic, Elena Văcărescu, Iacob Negruzzi, Cincinat Pavelescu, I. Petrovici, Lucian Triteanu, Ioan Vidu, Octavian Goga, Tiberiu Brediceanu, Ioan Bianu,** ș.a.

Dar, poate cel mai important document din această corespondență rămîne scrisoarea pe care N. Iorga i-o trimite din Vălenii de Munte lui Miron Cristea, la 21 septembrie 1920. Este un mare și frumos legămînt spiritual. Spațiul nu ne îngăduie să-l reproducem în întregime așa cum s-ar cuveni. Și celelalte scrisori trimise lui Miron Cristea de N. Iorga sînt impregnate de o mare și vie prețuire, chiar de afectivitate.

Credem că se poate afirma că volumul **Pagini dintr-o arhivă inedită** reprezintă o **restituire** nu numai valoroasă, dar și necesară, al cărei merit de netăgăduit revine editurii „Minerva" și cărturarului dr. Antonie Plămădeală, care s-a ostenit cu aducerea la lumină a acestei lucrări.

Mișcarea prozei — 1984

Urmare din pag. I

fi substanța odiseicului roman **Drumul la zid.** Un roman total, în accepția unui „aspirator" Breban care absoarbe orice: totul, pentru a desacraliza eposul și a reinventa realitatea prin mitizare. Indicibila fascinație a eroului (traversînd experiența de-ionescizării : o moarte simbolică și o revitalizare) și bizareria cărții, începînd epica într-o indeterminare kafkiană, fac din Castor Ionescu „un beduin" care caută o alternativă la existența ternă : zidurile oazei sale.

Nici A. Buzura nu-și părăsește baricadele ; prozatorul evoluează pe linia literaturii sale, **Refugii** — inaugurînd un ciclu — fiind doar în subsidiar un roman de dragoste.

Cu cîte două romane au asaltat librăriile acestui an Platon Pardău și Petre Sălcudeanu. Primul, de o prolificitate enervantă, are orgoliul noutății și — recunosc — mină sigură. Rezistă cine are imaginație — opinează naratorul din **Rezerva specială;** Platon Pardău are, pentru scriitor imaginația e forma supremă a libertății. **Tentația (2)** ni-l readuce în atenție pe superspecialistul globtroter Cicero, aflat la vîrsta critică și confiscat de o dragoste tîrzie. Deșiratul inginer cu părul roșu își descoperă vulnerabilitatea. **Tentația (2)** intră — ca o unitate — în ciclul Dorunei, Doruna fiind — precizează Pardău — în afara normalului. Apetența pentru fabulos (probată), gustul surprizei, stenografia realului ar trebui fortificate prin negrabă ; Platon Pardău trebuie să decanteze aluvionara materie epică, revărsată — delicios dar fără filtru critic — în pagină. Critica a remarcat că Petre Sălcudeanu nu e un spontan. Or, **Apa care trece** (fără pretenții) și **Cina cea de taină** (vorbind despre maladia puterii) probează inventivitatea autorului de romane polițiste, preocupat de senzațional dar și supărătoare neglijențe, subminînd coeziunea internă. Saltul valoric — omologat prin **Biblioteca din Alexandria** — obligă : și Sălcudeanu trebuie să respecte timpul gestației, onorîndu-și „firma".

Tîrzia revelare ca prozator a lui Paul Georgescu e compensată de productivismul fostului critic ; din păcate, ironismul jucăuș, simțul filologic, meșteșugul grotescului, șarja caracterologică, demonul satiric tăvălind în sarcasm limbuția balcanică nu fac din **Mai mult ca perfectul** o apariție peste ceea ce dăduse — în ultimii ani — acest spirit caragialesc al cîmpiei. Paul Georgescu își amînă (din nou) capodopera, dar descinderea sa în stagnanta „lume a moftului" și în „anotimpul Caragiale" anunță o literatură de serie.

Romanul istoric, în pofida ciudatei rezistențe cu care e întîmpinat, oferă o bogată recoltă. Paul Anghel își continuă la înaltă temperatură ideatică ciclul epopeic **Zăpezile de-acum un veac** scoțînd a șaptea carte **(Zăpezile),** Mihail Diaconescu prelungește — prin **Speranța** — un ciclu consacrat fenomenologiei epice a spiritului românesc, decupînd acum evenimentele politico-diplomatice premergătoare Unirii Principatelor. **Speranța** este „un chip al visului treaz". Ambii prozatori cultivă o literatură cu program, densă, eroii lor minuind ideile. Cele două veacuri scurse de la răscoala lui Horea au prilejuit numeroase romane-document : **Călărețul de fum** al lui Radu Ciobanu, **Horea Rex Daciae** de I.D. Mușat, **Roata fără sfîrșit** aparținînd lui Radu Selejan. Dar și un bun roman care ne încredințează ficțiunii, semnat de Eugen Uricaru : **1784. Vreme în schimbare,** conceput în vecinătatea documentului dar neînțelegînd istoria ca factologie. E. Uricaru ne oferă „istoria unei trădări", discutînd cazul rebelașului Nuț Măties și a însingurării sale ca istorie „interioară", confirmînd — iarăși — îndeminare artizanală.

Lîngă aceste tendințe, productivă rămîne și tentația autoreferențialității : tema creației. Formula „literaturii din literatură" propune un Radu Petrescu postum **(A treia dimensiune** prelungește o postumitate prematură, inaugurată editorial cu **Meteorologia lecturii),** apoi **Redingota** de Mircea Horia Simionescu și **Cvintetul melancoliei** semnat de Costache Olăreanu, tustrei prozatori caligrafi, interesați de performanța tehnică dusă în pragul „stilului perfect", lăsînd însă — constata N. Manolescu, comentînd **Cvintetul melancoliei** — senzația de sterilitate.

Relansarea romanului, fenomen asupra căruia atrăgea nu demult atenția Valentin F. Mihăescu, se confirmă și prin debuturile românești ale unor scriitori din generația tînără. **Psihoza romanului** bîntuie, dar a scrie roman — se știe prea bine — nu e tot una cu a dobîndi statut de romancier. Or, atacînd specia deziderată — dincolo de impulsul dedalizării — cei care s-au încumetat în roman, biruie. Mă gîndesc la Mircea Nedelciu **(Zmeura de cîmpie),** Gabriela Adameșteanu (de remarcabilă rigoare stilistică în **Dimineața pierdută)** și C. Stan **(Nopți de trecere).** Ei probează că intelectualismul nu ofilește talentul, că preludiul literaturii de mîine oferă garanții valorice: execuția tehnică (ținînd, pe alocuri, de ingineria textuală) e pusă în slujba substanței românești, captînd viața. G. Adameșteanu intră în cursă, dovedind că este o prozatoare în formă ; scăpată din chingile genului scurt, ea stăpînește invidiabil materia, înecînd-o în ambiguitate și relativizînd — prin oglinzi deformante — perspectiva. O literatură a experienței, sigilată de voința de luciditate scrie Mircea Nedelciu, luptînd „împotriva memoriei informe". **Zmeura de cîmpie** evidențiază virtuozitatea proaspătului romancier, înțelegînd că povestea este „un mod activ al uitării". Tot o căutare de sine prin recuperarea trecutului este itinerarul romanesc al **Nopților de trecere,** aparținînd lui C. Stan, aflat la al doilea roman. Fluxul existenței interioare creează senzația prezentului ; succesivitatea devine simultaneitate, explorînd cu abilități regizorale mediul tînăr convocînd reporterismul de calitate. În perimetrul literaturii tinere se înscriu — ca reușite indiscutabile — și Irina Grigorescu **(Lectia de adio,)** izolînd prin autocunoaștere, între himerele memoriei, o insulă de puritate, talentatul Ștefan Agopian **(Manualul întîmplărilor** conservînd romanul liliputan-picaresc, dezvoltînd povestirea cu substrat moral, turnată într-o formulă epică originală) și Adriana Bittel **(Somnul după naștere),** scriind cu inteligență despre trecut ca timp regăsit.

Firește, proza scurtă nu a fost uitată. Iscusința cărturărească a lui Radu Albala transpare în **Desculțe,** exerciții mateine prin atmosferă, vorbind într-un livresc dizolvat despre „nebunii bucurește". Dan Claudiu Tănăsescu nu-și ignoră în **Scrisori de pe front** vina poetică iar Florin Bănescu aduce la rampă — în **Moara de apă** — bărbați iscodelnici, întregind realitatea prin povestire. Atrag atenția asupra lui Ion Gheorghe Pricop, debutat de Junimea **(Corăbii în septembrie),** aplecat spre sursele primare ale miraculosului și Daniel Drăgan, (acesta, un nume cunoscut, autor al unor romane ale citadinismului industrial, acreditînd non-fictivul), semnînd acum — pe linia interesului său pentru comportamentism — volumul **Mărgele roșii.** Semnalez apoi cîteva titluri (romane) abia intrate în librării : **Ceasul** de Anatolie Panis, **Ceața** lui Titus Suciu și remarcabilul **Subconștientul Veneției** aparținînd unui outsider (Traian Filip), violentînd spectaculos ierarhiile „înghetate". În prima linie a reportajului rămîne grațioasa Sînziana Pop cu **Scrisori din linia întîi.** Sînt desigur și alte numeroase titluri ce ar merita măcar menționate : căutatul analist Radu Tudoran cu **Ieșirea la mare,** Ion Brad cu proza sa eminamente lirică în **Leagănul mării,** jocul psihologic din **Ora pălanjenului** de Radu Tuculescu, **Sfîrșitul de vară** al lui Ștefan Damian, romanele Alexandrei Indries, H. Zincă și Ion Lilă (ultimul, am impresia, un talent stagnant). Ca și aparițiile din domeniul S.F., pe nedrept ocolite. Sau experimentalismul lui Gh. Schwartz.

Acest tur de orizont, solicitînd lectorului voluptatea lecturii și vigilență critică, probează că în competiția prozei au apărut cărți importante care vor reverbera. Dar **aventura editorială a anului care se încheie continuă** și mari surprize sînt încă posibile.

P.S. Pentru cititorii revistei **Astra** (vezi ancheta **Democratizarea culturii** din nr. 12/1984), precizez că nu fac parte din echipa redacțională a săptămînalului **Orizont.**

FANTASTICUL „DIMENSIUNE A „PROZEI SCURTE" ROMÂNEȘTI

ION CREANGĂ

VI „Povestea lui Harap-Alb", sinteza basmului românesc (1)

În eventualitatea că s-ar proceda la selecția (mai exact, supraselecția !) capodoperelor literaturii române exemplare pentru capacitatea lor de a sintetiza la modul absolut spiritualitatea poporului nostru, relevată în „ființialitatea" ei imuabilă, prin implicarea intim dialectică în fluxul valorilor eterne ale umanității, nu încape îndoială că celei mai de seamă realizări a basmului cult românesc, care nu este altul decît **Povestea lui Harap-Alb,** i s-ar cuveni unul din primele locuri. Într-o asemenea situație, se înțelege că orice tip de abordare critică a scrierii în ordine tematică este constrînsă a se intemeia pe adîncul și complexul ei filon ontologic. De altminteri, sub acest din urmă aspect, formulările absolut memorabile prin exactitatea lor pregnantă nu lipsesc și, de pildă, cele datorate lui Pompiliu Constantinescu se impun atenției cu prioritate. Prevalindu-se de marele loc comun potrivit căruia Creangă este un genial exponent al spiritualității poporului român („Creangă povestitorul e un sol al marelui anonim. Creangă artistul e expresia nealterată a unei individualități ce insumează dispozițiile creatoare ale spiritului etnic. Specificul lui se confundă în specificul virtual al rasei, care și-a găsit excepțional miracolul expresiei atît în suferința dezinteresată, cît și în forme de pitoresc gigant, de umor masiv și calm"), marele foiletonist definește mai întîi substanța ideatică a basmului în termeni de o tulburătoare tranșantă : **„Harap-Alb** e însăși sinteza basmului românesc. Toată filozofia noastră populară, între fatalitatea răului și ideala căutare a binelui, se lămurește în încercările grele ale fiului de împărat, robit diavolului cu chip de om, preschimbat în Spin și mîntuit de bunătatea și curăția lui prin colaborarea uriașilor întruchipînd principiul puterii cosmice și ale eticului linear". Apoi, se trece la revelarea mecanismului creator originar, operație favorizată de pătrunzătoare disocieri sociologice : „În **Harap-Alb,** Creangă desprinde din adîncul spiritului anonim elemente de epopee : fantezia nu mai e stînjenită de tinuturile reale ale Moldovei, viața eroilor nu mai e micșorată de împrejurările sociale care stăvileau, prin civilizație, puterea lui Oșlobanu și întrerupeau apetitul de năzdrăvănii fără finalitate ale copiilor carcerați între zidurile învățăturii". Pentru că, în fine, în spiritul tuturor acestor aprecieri definitorii, să se treacă la (re)definirea temei literare propriu-zise a basmului, odată cu luarea în atenție a însăși temei eroului, circumscrisă, artisticește, elementelor narative specifice genului : „Harap-Alb încearcă absolutul, aservit Diavolului, izbutește, fiindcă a înfruntat eroic primejdiile, însă termină umanizat, prin iubire satisfăcută. Scopul vieții e deci iubirea. Idealul e aici, pe pămînt ; tentația vine numai din credulitatea în Diavol, care-ți cumpără sufletul, speculîndu-l sore folosul lui. Dar cine e bun prin esență, dacă s-a lăsat momit de rău, ispitind absolutul, va triumfa, fiindcă n-a șovăit. Răsplata vine tot de la viață ; gravitatea riscului e dovada neîndoielnică a moralității : resemnarea, după încercări repetate, din care eroul nu sucombă, sub deznădejde, e completată de imprevizibil. Setilă, Gerilă, Flămînzilă și Păsări-Lăți-Lungilă reprezintă duhul pămîntului, neutri în intenție, cu potențe supraumane de a înlătura piedicile, ca un hazard binevoitor, vin în momentele supreme de pierzanie, rezolvînd de la sine irezolvabilul. În figurile simbolice ale basmului, Creangă a prins copcile fanteziei populare, coborînd în geniul narativ al rasei și în filozofia lui asupra vieții" **(Ion Creangă,** în **SCRIERI,** 2, 1967, p. 338—346).

Așadar, din unghiul interpretării noastre critice problema este de a urmări modul în care, cum tot Pompiliu Constantinescu zice, **mitul narativ** din **Povestea lui Harap-Alb** își relevă existența epică în sine, ca proiecție în fantastic. În acest punct, raportarea scrierii la cealaltă capodoperă absolută a basmului cult românesc — eminescianul **Făt-Frumos din Lacrimă** — se impune cu maximă strigență. Avem a face, în fapt, cu două moduri fundamentale și, de aceea, structural diferite, de valorificare a filonului fantastic incorporat în tezaurul mitic-folcoric. Simplu spus, înainte de toate este izbitoare diferența de regim de care beneficiază imaginarul fabulos într-un caz și într-altul. Circumscris suprarealității idealizant-romantice, imaginarul din basmul eminescian cristalizează în ceea ce numeam **povestea în vis** a existenței eroului, în așa fel încît, sub aspectul strictei lui narativități, fantasticul se închide perfect în „sinea" sa metafizică, tăindu-și parcă, definitiv cordonul ombilical ce-l leagă de realitatea fenomenală. Or, la Creangă starea de lucruri ce ne întîmpină este diametral opusă. Homerismul ingenuu propriu viziunii sale creează acel spațiu unic unde impactul dintre imaginar și real atinge literalmente gradul zero. De aici, fără îndoială, decurge desăvîrșita absență a visului, inclusiv ca formă de potențare a fabulosului, și, drept urmare, aceasta explică substanța eminamente **a-metafizică** a universului narativ crengist, inclusiv a celui fantastic. „Amestecul de realism și de fabulos — observă G. Călinescu — este mai bătător la ochi și mai neașteptat în **Povestea lui Harap-Alb,** în care ar trebui să predomine miraculosul și irealitatea".

Bătător la ochi, într-adevăr, fenomenul în cauză nu ni se pare totuși chiar atît de neașteptat dacă avem în vedere atît substratul ideatico-tematic al basmului (în sensul definit de Pompiliu Constantinescu), cît și „formula" narativă în genere practicată de povestitor. Din acest ultim punct de vedere, **Povestea lui Harap-Alb** este o adevărată **summa :** simptomele mai sus numitului impact atingînd gradul zero dintre imaginar și real ne întîmpină încă din pasajul introductiv al basmului. Schematismul enunțiativ specific prototipului folcloric cu deosebire în partea sa de început este, astfel, supus unei extraordinare operații de revitalizare epică. Efectul constă în dislocarea atemporalității și aspațialității convenționalizante (ca rezultat al totalei lor **goliri** de conținut prin uzură stereotipizantă) odată cu actul de conferire a unei identități așazicînd paradoxal **a-geografică** și **a-temporală,** dată fiind, totuși, materialitatea ei „palpabilă" :

„Amu cică era odată într-o țară un craiu, care avea trei feciori. Și craiul acela mai avea un frate mai mare, care era împărat într-o altă țară, mai depărtată. Și împăratul, fratele craiului, se numea Verde împărat ; împăratul Verde nu avea feciori, ci numai fete. Mulți ani trecuse la mijloc de cînd acești frați nu mai avuse prilej a se întîlni amîndoi. Iară verii, adică feciorii craiului și fetele împăratului, nu se văzuse niciodată de cînd erau ei. Și așa veni împrejurarea de nici împăratul Verde nu cunoștea nepotii săi, nici craiul nepoatele sale : pentru că țara în care împărătea fratele cel mai mare era tocmai la o margine a pămîntului, și crăia istuilalt la altă margine. Și apoi, pe vremurile acele, mai toate țările erau bîntuite de războaie grozave, drumurile pe ape și pe uscat erau puțin cunoscute și foarte încurcate și de aceea nu se putea călători așa de ușor și fără primejdii ca în ziua de azi. Și cine apuca a se duce pe atunci într-o parte a lumii adeseori dus rămînea pînă la moarte".

Se observă deci că revitalizarea schemei mitic-folclorice are drept mobil intim **motivația realistică** a datelor ce „enunță", doar, „scenariul" originar.

Nicolae Ciobanu

EMINESCIANA

EMINESCU REGĂSIT

Volumul al XI-lea din monumentala ediție de „Opere", pe care prestigiosul colectiv al Muzeului Literaturii Române ni-l oferă la această cumpănă dintre ani în Editura Academiei R.S. România, cuprinde ziaristica lui Mihai Eminescu din primul an de directorat la „Timpul". *) Pentru rațiuni practice, editorii repartizează materialul din perioada cînd poetul a fost redactorul șef al cotidianului conservator (1880—1881) în două tomuri, celălalt, al XII-lea (ce cuprinde ziaristica din 1881) urmînd să apară și el în curînd. A fi strîns toată această materie într-un singur volum rezulta o carte mult prea groasă ; se recurge, astfel, la metoda lui Perpessicius care, din aceleași rațiuni, a repartizat variantele antumelor în două volume, al II-lea și al III-lea și deie-ni-se voie a spune că este o întîlnire fericită, cum au fost multe, de altfel, pe drumul acestei ediții semicentenare ca vîrstă, între editorii de azi și întemeietorul ediției.

Față de republicările anterioare ale publicisticii eminesciene a acestui an, 1880, ediția de față este de departe autoritară. Amintim numai că ediția a II-a Crețu, cea mai cunoscută, extrage din ziarul „Timpul" numai vreo 30 de articole eminesciene din această perioadă — pe cînd cea de azi ridică numărul la impresionanta cifră de 340. Nu este omisă, apoi, nici una dintre piesele a căror paternitate eminesciană a fost dovedită ; dimpotrivă, textul corupt din unele retipăriri este îndreptat, omisiunile sînt recuperate, titlurile exacte sînt restituite filologic. Avem, astfel, tabloul cel mai cuprinzător al activității jurnalistice eminesciene — și nu putem decît să regretăm, încă o dată, că nici unul dintre adversarii poetului n-a depășit valoarea timpului pentru a merita o ediție critică actuală. Rămîn de consultat ziarele respective („Românul", „Presa", „Steaua Dunării", etc.) pentru întregirea atmosferei în care Eminescu și-a exprimat spiritul critic. Ediția de față este firul roșu al acestui instrumentar de lucru neepuizînd, nici pe departe, posibilitățile de investigație, neputîndu-ne rupe de bibliotecă. Întreaga ediție Eminescu, întemeiată de Perpessicius, are, de altfel, acest rol de rampă de lansare în universul secolului al XIX-lea — și nu credem să existe, astăzi sau într-un viitor oricît de tehnicizat, posibilitatea ca o ediție de autor să stringă tot materialul de referințe astfel încît să devină suficientă cunoașterii exhaustive. Această ediție monumentală, punte de legătură, peste ultimul război mondial, a spiritualității românești, continuare firească a tradițiilor progresiste ale intelectualilor noștri, are, prin firea lucrurilor, atît scopul de a redescoperi pulsul vremii lui Eminescu, de a puncta unul dintre cele mai interesante capitole ale unei lungi istorii a mentalităților — cît și pe acela de a redeștepta interesul pentru un capitol fierbinte din istoria însăși a patriei. Multe lucruri care nu și-au găsit încă locul în tratatele de specialitate se găsesc aici pentru prima dată ; după încheierea ei specialiștii vor trebui să rescrie istoria națională, să reanalizeze epoca eminesciană nu numai în cultură — unde prin contribuții prestigioase (M. Dragomirescu, G. Ibrăileanu, G. Călinescu) ea este bine individualizată, definită — dar și în istorie, și în istoria ideilor și a mentalităților.

Volumul XI ne arată un Eminescu pacific, liniștit și adînc, hotărît să-și exercite rolul de director de conștiințe cu logica într-o mînă și cu expresia semnificativă, persuasivă, în alta. „Noi constatăm numai ceea ce oricine poate vedea, că e mult mai deznădăduit saltul mortal al onorabililor confrați decît atitudinea noastră **arareori polemică, în genere calmă și din cînd în cînd ironică"** (p. 247, s.n.). Este una dintre multele caracterizări ce si le face poetul sieși : exagerarea edițiilor anterioare, care au ridicat în pagina tipărită cu preponderență textele polemice, a contribuit la formarea unei imagini inexacte despre ziaristul Eminescu. Pentru cine mai crede încă, indus în eroare de necunoscători, că opera jurnalistică a poetului ar fi o înșiruire de pamflete — acest volum este revelator. „Și dacă n-am avea speranța că poporul românesc își va veni în fire și va începe a distinge minciuna și golul demagogiei de adevăr și de ideea serioasă a unui stat bine organizat, am arunca condeiul pustiei lăsînd ca opinia publică să se formeze prin benemerentele Nichipercea" (p. 238) — spune poetul — iar în altă parte : „sîntem gura adevărului". Adevărul, iată cheia de boltă a jurnalisticii sale ; este cuvîntul care apare cel mai des în texte, corespondentul epic al omniprezentului „eu" din poezia lirică. În această expresie, „gura adevărului", surprindem cele mai interesante conotații ale termenului. Sînt vorbele rostite în fața contemporanilor — dar și a istoriei — în momente de cumpănă grea, cînd este acuzat de ziarul „Românul" (poetul este încredințat că însuși C.A. Rosetti a luat pana în mînă coborînd în arenă) că ține partea atentatorilor la viața lui I.C. Brătianu reluînd în public formula secretă prin care aceștia se recunoșteau și se îndemnau la acțiune. Poetul o preluase întîmplător, dintr-un ziar de provincie, fără a-i cunoaște semnificațiile „secrete" — pentru ca apoi studiind chiar colecția „Românului" ca să-și documenteze răspunsul la aceste grave acuzații, s-o regăsească în contextul atentatului din 1876 asupra lui Lascăr Catargiu, identică, repetată de șapte ori, ca într-un exorcism...

Cîte mistere, formule, „cuvinte cabalistice ale religiei revoluționarilor roșii" a spart verbul eminescian în timpul gazetăriei — nu vom număra. Această „gură a adevărului" însă ține cumpăna între „gura de aur" a marilor retori și profeți și „gura de rai" mioritică, echilibrează zborul prin ani al Luceafărului nostru. De-o parte, inflexibilul Calhas — prima „gură de aur" — de cealaltă iutele la mînie Ahile, gata oricînd să accepte cu seninătate odihna fericită — prima conștiință mioritică a lumii. A avea gură aurită mai înseamnă, la noi, și a rosti cuvinte care se îndeplinesc repede, a avea darul profeției imediate — desigur, prin atracție de la „poleială", de la „strălucirea" vorbirii : cuvintele spuse frumos, cuvintele de aur, atrag mulțimile, le pun în acțiune, le obligă să împlinească cele spuse. Iată o străveche vocație a retorismului implicată într-o expresie populară ce se păstrează atît de vie la poporul român. Eminescu n-a fost un Arald, n-a răsculat poporele în timpul vieții — și abia după trecerea în țărîmul mioritic, după imolinirea „gurii de rai", gura adevărului" său a devenit „de aur". Altfel, „profețiile" imediate — le-a rostit „ironic", fiind consecințe logice ale unor cauze vizibile pe care numai o „gură a adevărului" are curajul și puterea să le numească.

Nicolae Georgescu

***) M. Eminescu : Opere, XI, Publicistică 17 februarie — 31 decembrie 1880, Timpul. Ediție critică îngrijită de un colectiv de cercetători de la Muzeul Literaturii Române : Dimitrie Vatamaniuc — responsabil al secțiunii de publicistică, stabilirea paternității textelor, comentariile ; Petru Creția — responsabil filologic al ediției ; Oxana Busuioceanu, Anca Costa-Foru, Aurelia Creția, Eugenia Oprescu — transcriere filologică a textelor. Coordonatorul ediției : Al. Oprea. Ed. Academiei R.S. România, 1984.**

Tradiția elegiacă

Încă nu s-a întreprins o cercetare pertinentă, adîncită a „încifrărilor" și „descifrărilor" pe care le comportă poemele primordiale de mai larga respirație ale lui Eminescu, atît din antume, cît și din postume. Investigarea lor atentă ne învederează însă faptul, extrem de semnificativ, că ele conțin **in nuce** mai tot eșafodajul imagistic pe care poetul îl va dezvolta mai tîrziu.

Venere și Madonă, piesa de debut din **Convorbiri literare** (aprilie 1870) se constituie ea însăși ca un „program" poetico-estetic, cu precădere plasticizant, în stinurile căruia răzbate lumea antichității clasice „ce gîndea în basme și vorbea în poezii" — unde „faima" timpurilor revolute (**fama** lui Vergiliu și Ovidiu) transpare ca „o tînără și dulce veste", unde cerul era populat „cu alte stele, cu-alte riuri, cu alți zei" — toate acestea tonalități din registrul marii elegii europene.

Dacă mai punctăm și „demonia" iubirii pusă încă de pe acum în mișcare, dar strunită — ca și la Schiller — de „sanctitatea" amorului — dacă evocăm „vălul alb al poeziei", formulă, tot programatică, de o candoare specific eminesciană, ni se revelă, prin toate acestea, întîlesul major, atotcuprinzător, homeric, al „ochiului — aurorei matinal" formula sintetică prin care poetul nostru privea spectacolul lumilor, captat în poezie. Poemul în discuție, în totalitatea lui, l-a îndreptățit așadar pe Maiorescu să-i recunoască autorului, ceea ce nu era puțin pentru vîrsta acestuia — „iubirea și înțelegerea artei antice".

Pandantul poetic al palinodiei **Venere și Madonă** îl constituie apostrofa extinsă la domeniul socio-artistic, cu implicații și semnificații înalt-patriotice din **Epigonii**, care a văzut lumina tiparului tot în **Convorbiri literare** în imediata succesiune a publicației. Nu numai această vecinătate, dar multiplele conotații pe care le „încifrează" și le „descifrează" ambele poeme, ne îndreptățesc să le alăturăm organic și să constatăm că ele fac parte din același program poetic, gîndit și, în esență, realizat de Eminescu. Comune le sînt tonalitățile elegiace, deși speța lor diferă — erotico-demonică în **Venere și Madonă**, cu accente romantice dar și antichizante, social-artistice în **Epigonii**, cu imagini contrastant-romantice, imprumutate din istoria spirituală a Patriei.

S-a putut scrie o carte întreagă — de către I. Gutia — erudită și relevantă despre tema europeană, în substanța ei, din **Venere și Madonă**. De ce n-am putea încerca și noi încadrarea conceptului eminescian epigonist în spațiul istoriei literare europene, cu raportarea la stările românești, justificată de materia tratată de poet în **Epigonii** ? Ni s-ar deschide și pe această cale perspectiva înțelegerii mai ample, mai diversificată a interferențelor multiple ale specificului național și a universalității creației poetului nostru național.

★

În evoluția artei poetice eminesciene, fresca „sceptică" a **Epigonilor** marchează prezența unor imagini-cheie și simboluri atestate încă de pe acum și care vor continua să-i definească specificul inefabil. Aici își dau întîlnire virtualitățile patriotice, majore, ale creației eminesciene : „dorul țării cei străbune" — „doina tristă a voinicului de munte" cu imaginea miticului Orfeu, intărîtă de simbolica **lirei** și **harfei**, însemnele primordiale ale pîlduitoarei poezii a anticilor.

Nu-i scapă poetului nostru, abia ieșit din adolescență, formula kalokagathiei elenice („frumos și bine", nu o dată întîlnită și în vechile scrieri românești, după cum „adevărul scăldat în mite" — tot de factură elenică, luminoasă, mediteraneană prefigurează încă de pe acum întreaga artă poetică eminesciană. Nici vizionismul — relevat la timpul lui de Popovici, cu argumente convingătoare care nu-i, opinăm, decît o răsfringere a prometeismului în sens antic, dar și goethean și romantic, un dat deci sincretic — nu lipsește din panoplia poetică a **Epigonilor** și cu atît mai puțin funcționalitatea pregnant-artistică, plasticizantă a **ochiului** („ochiul vostru vedea-n lume de icoane un palat"), atît de familiară anticilor, iar dintre moderni lui Goethe.

Mai mult, putem urmări în argumentația poemului în discuție, pe linia acestei funcționalități, reverberațiile „luminii", — un dat primordial ce ține de cunoașterea aurorală cu care poeții autentici întîmpină diurnele binefaceri ale luminii (cf. „minune luminoasă") convertită la cei mai mari dintre ei frecvent în simbolurile apolinice, ca și la Eminescu. Imaginea aceasta beneficiază însă, cum atestă sintagma „a istoriei minune" — aici ca și în alte ocazii — de aportul muzei populare și nu în mai mică măsură de sensurile captate de geniul lui Eminescu din marea carte a lumii — „theatrum mundi".

Un moment esențial între toate ce trebuie să ne rețină atenția este tentația poetului nostru de a-și defini întîi pentru sine resorturile primordiale ale actului poetic, ale creației artistice prin excelență. Desigur că „punctum movens" al **Epigonilor** este mișcarea contrastantă de idei, sentimente și imagini dintre vechea generație — „sînte firi vizionare" și „simțirile reci, harfele zdrobite" ale unor contemporani ; negreșit că și „Ieremiada" lui Schiller (evocată de poetul însuși în binecunoscuta scrisoare către Iacob Negruzzi) își va fi spus aici cuvîntul, după cum în acel „strai de purpură și aur peste țărina cea grea" ar putea răsfringe timpurii accente chiar schopenhaueriene, nu numai sceptice — dar viziunea eminesciană asupra poeziei se conturează încă de pe acum la Eminescu ca una de cea mai autentică tradiție elegiacă.

În acea „dispută dintre moderni și antici" resimțită și redată la timpul lor de Horațiu, Ovidiu, apoi la francezi, germani și alții — Eminescu intervine în numele Poeziei, al aceleia pe care el însuși o definește : „Înger palid cu priviri curate, / Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate, / Trai de purpură și aur peste țărina cea grea". Un examen atent al conotațiilor de mai sus, coroborate cu înțelesurile sintagmei, la fel de edificatoare : „vălul alb al poeziei" („vălul" mayei indice ?) ne revelă, în concepția noastră, factura primordială elegiacă a geniului eminescian și, concomitent, ne sugerează rolul, tot primordial, kathartic, purificator, al artei în general și al poeziei în particular în viziunea genialului nostru național. Mărturii ? — „Seninătatea" și candoarea postulate și aici de Poet, efect al „cufundărilor" sale repetate în „marea de visări dulci și senine" — prin care Eminescu exprimă o idee-forță a spiritualității eline, formulată de atitea ori în tragedie — cu efecte eminamente kathartice — de pildă în versul din **Euripide:** „Marea curăță toate relele omenești".

Cele două expresive poeme de debut ale lui Eminescu se constituie deci ca piloni artistici ai primei etape kathartice din aventura lui poetică și umană, unică.

Grigore Tănăsescu

Cuvintele

Alesu-și-l-au... ales...
s-au străpuns cu iubire...
El, mirele lor primordial
și Domnul lor de veșnicire

Alesu-și-l-au... ales
dintr-un sat de lacrimă
a doinire
de unde sîntem și azi,

EMINESCU, veșnică POESIRE !...

Mircea Șoncuteanu

„Metodul genetic"

O mică recenzie, din 1880, publicată de Eminescu pe seama unor „Studii constituționale" de G.G. Meitani venea cu o de tot interesantă observație, dintre acelea pe care el le emitea cu o naturalețe uimitoare. Ideea avea în vedere orînduirile umane și raportul lor cu mediul poporan, cu ireductibilul tradiției istorice și chiar dacă fermecătoare, ea nu avea, cu toate acestea, aplicație acolo unde ar fi voit el să aibă. Dar în cultură ? În cultură, ipoteza eminesciană se potrivește admirabil.

Pe scurt, Eminescu era pentru adeziunea „formelor" față de natura colectivității, el era de părere că soluțiile, cîte pot apărea, nu capătă valoare decît atunci cînd izvorăsc cu necesitate dintr-un mediu organicist. Este valoroasă ideea verificabilă istoricește și care la examenul în timp a dovedit soliditate, este de respins tot ceea ce, cu probele negative făcute, apare istoricește încă o dată. Din acest punct de vedere, formele repartizate în timp nu intră în scara absolută și teoria progresului unic e combătută de Eminescu cum nu se poate mai corect, dacă atunci cînd o face ne gîndim la cultură. „În acest ordin de idei — zice el, însă cu referință la politică — se vedea însă adeseori că forme de organizare în aparență inferioare însă potrivite naturii lucrului și favorizînd dezvoltarea normală a unui popor sînt de preferat altor forme superioare însă nepotrivite naturii lucrurilor". S-ar zice că e aici în embrion o intuiție remarcabilă privitoare la culturile diverse și lipsește, spre a fi tocmai aceasta, numai o extensiune de la teoria statului la culturologie. Adevărul e că mișcarea în timp a formelor de rînduială (unde intră, cu instituții și creație, și cultura) îl obseda pe Eminescu, el credea în progresul determinat în funcție de spațiu și de timp : „Căci cine zice progres nu-l poate admite decît cu legile lui naturale, cu continuitatea lui treptată". Dacă evoluția universală nu e reductibilă, prin urmare, la o singură înfățișare, atunci popoarele și prin ele culturile au a înainta organicist, ele sînt pentru Eminescu organisme : „Precum creșterea unui organism se face încet, prin superpunerea continuă și perpetuă de nouă materii organice, precum inteligența nu crește și nu se întărește decît prin asimilarea lentă a muncii intelectuale din secolii trecuți și prin întărirea principiului înnăscut al judecății, precum orice moment al creșterii e o conservare a celor cîștigate în trecut și o adăugire a elementelor cucerite din nou, astfel adevăratul progres nu se poate opera decît conservînd pe de o parte, adăugînd pe de alta : o vie legătură între prezent și viitor, nu însă o serie de sărituri fără orînduială. Deci, progresul adevărat fiind o legătură naturală între trecut și viitor, se inspiră din tradițiunile trecutului, înlătură însă inovațiunile improvizate și aventurile hazardoase". Evoluția este aici tot ceea ce o reprezentare corectă asupra culturii a reținut și azi ca un principiu inatacabil : adăugiri continue și adecvate prin raport la datele verificabile, asimilație a tradiției în ceea ce are aceea valabil, simț critic înțeles ca „principiu înnăscut al judecății", respingerea improvizației și a simplului hazard aventuros. Să notăm că opinia călinesciană privitoare la specificul național nu pornea de la alte elemente.

„Am numi, zicea Eminescu, metodul recomandat de noi genetic, în poziție cu metodul dogmatic, care admite ca absolut bună o anume formă de organizare". În acest „metod" intră, să observăm, o întreagă direcție culturală pornind de la Cantemir. El este spiritul critic istoriografic al lui Hașdeu, teoria maioresciană, istoriografia lui Iorga, teza specificului național de la G. Ibrăileanu și G. Călinescu, getismul lui Vasile Pârvan, sociologia lui Gusti și a școlii lui, filosofia lui S. Mehedinți, a lui Lucian Blaga.

A. Silvestri

ORIZONTUL SOCIOLOGIC

Acum cînd au apărut deja două volume din publicistica poetului (IX și XI), în cadrul ediției complete, ne putem face o imagine despre concepția editorilor și putem deja cristaliza un prim portret al axelor gîndirii teoretice ale poetului într-o formă mult mai complexă decît ne-ar fi îngăduit-o cele trei reprezentative ediții din publicistica poetului : ale lui I. Scurtu, D. Murărașu și I. Crețu.

Punîndu-și în mod direct problema metodei de realizare a ediției, Al. Oprea intuise că aceasta trebuie să se sprijine, între altele, pe metoda de studiu și de elaborație intelectuală a poetului. Această metodă, de altminteri, trebuie să reprezinte, credem noi, și cheia de utilizare a prezentei ediții în actul de lectură al cititorului specializat ori al celui obișnuit, căutătorul cultural de idei eminesciene în tot cîmpul de lucrare în care s-a risipit cu atîta risipă poetul.

Utilizînd „graficul" lui A. Moles pentru cele două tipuri de culturi — „mozaicată" și „clasică" — sau în „rețea" — Oprea consideră că modelul în rețea nu se aplică metodei de studiu a lui Eminescu („umanismul clasic ar porni de la concepte de bază pentru a ajunge, prin trepte descrescînde de generalitate, la adîncirea compartimentelor contingente ale cunoașterii. Drumul lui Eminescu pare a fi invers : de la un cerc de cunoștințe tot mai restrînse la sfere din ce în ce mai vaste — prin trepte progresive spre urcușul generalității..." ; cf. Al. Oprea, **„În căutarea lui Eminescu gazetarul"**, p. 228). Pentru a ilustra demersul „inductiv" al studiului eminescian, Oprea citează din textul „Cultură și știință" următoarea idee : „cine vrea să fie cu adevărat cult se cuvine «înainte de toate ca să lucre și să cugete în cercul ce-i aparține lui și pentru ca aceasta să n-o facă unilateral și-n strîmtorarea spiritului, de aceea va trebui să întindă activitatea sa pe toate terenurile care-s situate în cercuri împrejurul cercului său propriu»" (cf. **ibid.** p. 229).

De fapt această metodă de a te desfășura în cadrul „cercului de cercuri" concentrice „tot mai departe" („a merge de la cercul îngust tot mai departe și mai departe") nu poate fi înțeleasă prin cele două modele euristice derivate din tipologia lui A. Moles. Eminescu nu adoptă nici modelul „în rețea" propriu clasicismului, nici pe cel „mozaicat" statistico-aleator, propriu „culturii amalgam" a modernului. Dar atunci care ? Și de ce interesează atît de mult această chestiune ? Interesează pentru că modelul urmat de poet devine apoi cheia pe care și editorul și monograful scrierilor politice o pot utiliza în lucrările lor. Căci dacă ar fi vorba de un model „mozaicat" atunci am avea dreptul, ca editori, să alcătuim ediții simplu amalgamate, iar ca cercetători am avea dreptul la o interpretare atomară a ideilor poetului, căci între ele n-ar fi decît asocieri aleatorii. Dacă ar fi un model în rețea am avea dreptul să căutăm un **principiu thetic** singular din care să deducem rețeaua conceptelor subiacente. Care este atunci euristica urmată de poet ? Cel mai bine este ea ilustrată de Noica în modelul **dialecticii tematice**, care dă seama concomitent despre o mișcare în cerc sau în orizonturi tematice, dar totodată și despre una rectilinie, care de obicei este acoperită și instaurează un lanț de concepte manifeste și „ascunse", avînd rolul să organizeze tezele poetului în cadrul fiecărei teme (orizont tematic). Dacă, de ex., scoatem teza compensației din **orizontul tematic eminescian**, ea ne apare subsumată unui concept contractualist în genul celui dezvoltat de L. Bourgeois. Dacă însă o integrăm orizontului său tematic atunci trebuie să restabilim înțelesurile sale deopotrivă din textele conținînd scrierile matematice și fizice, aplicate sau nu, și din scrierile istorice, nu numai din cele sociale. Însesi scrierile sale sociale reprezintă un **cerc tematic**, deci un întreg, ce n-are însă nici structura „rețelei" (proprie teoriilor clasice) dar nici atomismul „mozaicului", ci reprezintă o totalitate prin unitatea înțelesurilor tezelor, la rîndu-le ordonate după modelul „izotopic" al pluralelor și nu după cel al identității formale. De altminteri acest model apare și în poemul „Luceafărul", de data aceasta ca model cosmogonic : mersul Luceafărului este tot de tip **orizontic** ; el este și **mers** și **punct** sau **centru.** Luceafărul se **desfășoară** nu se **deplasează** căci el își păstrează toposul. A se deplasa ar însemna a-și pierde toposul (CERCUL său) și pentru acest lucru are nevoie de dezlegarea Demiurgului, magistrală metaforă a unui principiu metafizic : **proporționala dinamică.**

Luceafărul parcurge un drum care este al cunoașterii, al iubirii, al morții, dar moartea aici nu este Nirvana, **nimicul,** ci, așa cum spune Noica, este doar Neființa, golul neființării, în care recade Luceafărul. Și acest gol nu este tot una cu Nimicul, este un gol de ființă, este o „închidere care deschide", căci este punctul originar al ființării („simburele magic" din celelalte poeme). Este acel gol, cum spune Noica, ce nu are Neutralitate precum nimicul ci are relativitatea Încă-Neființatului. Așa încît, pe drept, spune Noica, Luceafărul nu poate intra în „cercul" strîmt al lumii, ceea ce, dacă s-ar fi întîmplat, ea ar fi fost împlinită de ființă și deci n-ar mai fi fost „petrecută" de „noroc", dar așa rămîne într-o precaritate a ființei, în care individualul își dă determinații, dar fără a-și atinge generalul lui. Cătălina e bolnavă de atodetie (de neatingerea generalului) și cade într-o precaritate căci lipsindu-i generalul îi rămîne doar norocul, șansa statistică pură.

Dar oricum, euristica aici sugerează un model ontologic, așa cum tot de la o problematică gnoseologică pornind a reușit Eminescu, în „Încercări de metafizică", să recucerească tărîmul ontologiei pierdut în planul criticismului kantian.

De altminteri dialectica tematică îi era atît de proprie poetului încît prima notă care-i aparținea, în textul „Cultură și știință" (al cărui mister a fost, în fine, dezlegat de D. Vatamaniuc, definitiv, iar concluzia că acest text nu-i aparține lui Eminescu a căpătat proba documentului), ne arată că Eminescu știa să opereze cu acest tip de dialectică în înțelegerea culturilor : „N-am amestecat noi, românii, aceste cercuri ? N-am lăsat neobservate locuri mai apropiate interesului bineînțeles al nostru și ne-am alipit de cercuri cu mult mai depărtate ? Centrul cercurilor concentrice este încert în viața spirituală a românilor" (cf., **Opere,** XI, pag. 620, coordonatori D. Vatamaniuc și P. Creția).

Este indubitabil că fiecare cultură dezvoltă diferite euristici ale învățării. Modernului îi este proprie metoda peck-order — metoda ciugulirii informației — metodă de informare aleatoare în esența ei, ceea ce conferă caracter de „mozaic", de „amalgam" culturii acestuia. Într-o cultură, însă, care are la bază euristica mersului în cercuri, mers concomitent unei înaintări rectilinii, lectura, prin metoda peck-order, a operelor acestei culturi duce deobicei la confuzii, la erori de înțelegere. Așa se face că cei care-l supun pe Eminescu unei atari metode de lectură nu reușesc să depășească prejudecățile țesute în jurul gîndirii sale. Noi credem, ca toți cei fideli mesajului eminescian, că opera lui Eminescu cere o lectură în „cercuri concentrice" pentru restabilirea înțelesului unei teze. Ne dăm seama deci că pentru cel care vrea să restaureze nu numai o teză, un concept al scrierilor teoretice, ori un strat al operei artistice, ci întreaga atmosferă de gîndire și simțire a poetului se supune unei așa de mari sarcini încît cu greu credem a-i putea face față. Cercul de cercuri s-ar restructura după cîmpuri axiale atît de diverse în straturile de cultură românească și universală străbătute de poet, încît numai o personalitate de forță echivalentă ar putea să-i dea cuprindere de gînd. De aceea reușitele în această direcție nu sînt prea multe: Iorga, Călinescu, Noica etc. O atare situație ne obligă însă la foarte mari precauții atunci cînd vrem să luminăm cîte un versant al masivului de gîndire și creație eminesciene. Nici pesimiștii, nici optimiștii dogmatici n-au ce căuta în preajma poetului. Actualul volum XI vine să completeze tocmai imaginea prometeismului eminescian. Cuprinzînd textele de publicistică vol. XI întărește punctul de vedere, constant în cultura românească de la Iorga și Călinescu încoace, conform căruia ideea eminesciană este una dintre marile idei teoretice europene. Eminescu a dezvoltat în scrierile sale o mare idee sociologică și economică ceea ce ne îngăduie să-l așezăm la temelia sociologiei românești. Acelora dintre sociologii de azi care, de pe poziția unor campanii în vreun fragment de realitate socială luat în răspăr prin mijlocirea unui chestionar anemic, s-au arătat mirați că noi îl socotim pe Eminescu adevăratul mare întemeietor al sociologiei naționale românești, le amintim numai neostenitele drumuri ale poetului, ca revizor școlar, în **țara cea mare,** de unde au izvorît acele uluitoare rapoarte sintetice — adevărate studii sociologice preliminare — vădind o generalizată cunoaștere a „claselor pozitive" lăsate într-un cutremurător abandon istoric.

Prezentul volum XI din opera eminesciană va da seamă și despre alte întinderi ale gîndirii sociologice a poetului corectînd multe și mărunte prejudecăți care încă persistă în minți insuficient curățate de prenoțiunile mai vechi sau mai noi pentru a fi în stare să se deschidă cu adevărat ideii teoretice eminesciene. Una dintre aceste prejudecăți recent întîlnită în paginile unei reviste literare este aceea că Eminescu ar fi fost potrivnic „căii capitaliste". Or, așa cum am crezut a fi izbutit să arătăm și în cartea noastră consacrată „culturii critice", Eminescu n-a fost împotriva căii capitaliste de tip apusean ci numai împotriva acelui „capitalism parazitar", „periferial" care se înalță cu prețul întreținerii unei stări de „semibarbarie" în sînul claselor pozitive". Pentru cei care doresc într-adevăr să afle ce fel de „capitalism" respingea Eminescu, le sugeram să citească numai textul de la pag. 173 din volumul XI de opere. Vor afla și ce fel de economist a fost Eminescu. Actualul volum XI ne ajută să înțelegem într-o lumină nouă contribuția poetului pe linia unei teorii a modurilor de exploatare. El face distincția între exploatarea de tip apusean, care aduce totuși un progres al civilizației, și exploatarea parazitară a „muncii naționale" care duce la împuținarea „funcțiunilor vitale" ale unei întregi națiuni. Conceptul de „exploatare a muncii naționale" este totodată un concept de legătură cu teoria economică desprinsă din linia ideologică a zollwereinului german (doctrina listiană) dar și un concept nou în măsura în care Eminescu lămurește mecanismele acestui mod de exploatare prin care totuși Germania economiștilor epocii bismarkiene nu trecuse. Acest concept eminescian făcea în felul lui breșă în sistemul economiei cosmopolite sprijinit de teorii dominante ca cele ale lui D. Ricardo și A. Smith, și

Ilie Bădescu

Continuare în pag. a 7-a

miron scorobete

Caii

Lui Vasile Rebreanu

Revin caii-n oraş, se intorc rând pe rând,
nu ştii nici dincotro, nici de cei, nici de când,
numa-i vezi apărind, albi şi suri, murgi şi brejí,
caii noştri de basm, incercaţi şi viteji,
alintaţi de voinici, de domniţe cu paj,
numa-i vezi pe alei printre stâlpi de-afişaj,
nişte supli vulcani aruncând fum pe nări,
prin pieţele vechi şi prin dosuri de gări
cărând mobile vechi, cărând mobile noi,
periferici intâi, mai spre centru apoi,
până când o vitrină sclipind in cristal
oglindeşte-ntr-o zi uluită un cal !
şi de-atunci dimineaţa, la prânz, pe-nserat,
centrul tot, pas cu pas, e de cai inundat,
cu piciorul întins, cu grumazul inalt
se desprind din pereţi, sar in sus din asfalt,
decupindu-şi ei singuri conturul regal
ies din liniştea frescelor, cal după cal,
şi din cărţi de poveşti, dintre foi de album,
incordaţi ca un arc şi uşori ca de fum,
se desprind din ninsori puşi in fraie la sănii
dezgropaţi de sub timp, de sub cele milenii,
se intorc rechemaţi din celebre campanii,
din întinsele marşuri măsurate cu anii,
ba la parti, ba la daci, ba la Rhin, ba la Ind,
se intorc in oraş ca-ntr-un joc tropotind,
tot aceiaşi, frumoşi, liniştiţi şi uşori,
fără arc de triumf, fără fast, fără flori,
scuturând doar acei nevăzuţi zurgălăi
ce presară pe străzi aer tare din văi
cu răcoare de vad şi miros de gorun,
aromind a mirese, a demult, a Crăciun.

Orfeu tăcând

Tăcu Orfeu. Şi văile tăcură.
Tăcerea se instăpini in munţi.
Banchize mari de linişte crescură
pe mări. Fu ca o clipă când pătrunzi
din cântec intr-o rece-ncremenire.
In arbori seva se opri-n derută.
Privighetorile se preschimbară-n amintire —
fragile urne de cenuşă mută.

Când deodată, iată, se-auziră
păianjenii lucrând grăbiţi pe liră.
Distinct apoi se auziră cerii
rozând tenace olivii şi stejarii
şi piatra măcinându-se pe grui,
in vechi palate grinzile troznind,
pecinginea cum se intinde pe statui.
Şi se-auzea pământu-mbătrânind.

Asonanţe

Auzi cum trece vara pe sus şi cum se sparge
văzduhul dintre astre c-un ţuiit prelung.
Departe, lângă mare, grămezile de alge
de propria ruină se pătrund.

Ţi-e părul azi sălciu, iubita mea.

Se varsă dimineaţa pe străzi cum s-ar fi
sport in
subsolul nopţii o conductă veche.
Departe, in pădurile de paltin
izvoarele au cearcăne de veghe.

Nici ele n-au dormit, iubita mea.

Farul

Pentru Lucica

In nopţile-acelea făcute din zgură,
când norii-ncărcaţi de tunet şi ură
ineacă Steaua polară şi Carul,
in inima nopţii palpită farul.

Ca prin artere in larg îşi pulsează
sângele său — numai duh, numai rază.
Cu propria-i rană străpunge furtuna,
şi sângele său curge intruna.

Şi-n cei ce erau pradă furtunii
şi fără scăpare deasupra genunii
renaşte deodată speranţa deplină:
se-mpărtăşesc cu lumină.

Când zilele scad

Toamna când zilele scad,
toamna luminile cresc —
mesteacănul urcă-n lumini,
stejarul devine ceresc.

Pădurile vin către sat
şi ruguri inalte aprind
şi sub paiori, din adânc,
urcă lumini de colind.

Un Mercedes

pop simion

Contrar obiceiului său, Roman Rihor rămase toată ziua la primărie, făcu una-alta, nedezlegat de prezenţa tiranică a mesajului telefonic ce îi locuia mintea, îi lua liniştea, dindu-i un junghi în furca pieptului : ce va să zică aminarea serbării populare ? ce au cu profesorașul de istorie ? cine şi-a băgat coada aici şi în ce scop? ce atitudine să adopte ? Reveni Bumbuşcă şi primarele nu-i simţi prezenţa, trudea cu mintea, roşu la obraz, sîngele bătea puternic în timple, privirile îi sticleau de efort, pămătufurile sprîncenelor se zbirliră ca nişte cozi de veveriţă, fruntea îi asuda.

„Ai fierbinţeli ?“ întrebă vigilul.

„Du-te şi mănîncă, să n-am grija ta“ se răsti la el primarele.

„M-am întors — raportă slujbaşul. Cade sara. A sosit şi cursa de Sighet. Tot mai lucri ?“

„Du-te şi dă la bică“ auzi Bumbuşcă şi porni să facă ceea ce i se ceru : avea să adape tăurașul de montă al comunei şi să-i azvîrle nutreţ în iesle.

Atunci tirii telefonul, slujbaşul se întoarse, sentcărînd, prinse „căţelul judeţului“ de ureche. însă primarele îi luă receptorul din mînă :

„Lasă-mă pe mine. Halo !“

Era miliţia judeţeană pe fir. Sosește al doilea ceas rău al zilei de marţi, îi merse mintea lui Roman Rihor şi se ridică în picioare să auză mai bine : organele ordinei publice nu admit interpretări personale ori înţelegeri aproximative. Vîntul democraţiei nu prea bate în parohia lor : ordinul e ordin, îl execuţi.

„E chiar primarul în persoană şi vă contrasalut. Care-i baiul ?“ vorbi Roman Rihor şi-i făcu semn lui Bumbuşcă să dispară.

Vigilul ştia ce are de făcut. Îl va chema pe tovul Hari, şeful de post. Acesta sosi, bătu călciiele, salutînd cu dreapta la chipiu :

„M-am prezentat, să trăiţi“.

Intuiţia vigilului era bună, primarele avea într-adevăr nevoie de şeful de post şi fu bucuros să constate că mecanismele puterii funcţionează fără greş, lefegiii îi citesc intenţiile, viaţa politico-administrativă merge ca un ceas Doxa. Ar fi voit să-i gratuleze pe cei doi, importanţa momentului nu o îngăduia însă.

„Ascultă, sergent, bagă la cap şi procedezi conform instrucţiunilor...“

Şeful de post avû de băgat la cap următoarele : să patruleze pe şosea în cursul acelei seri şi al nopţii, să identifice maşina cu însemnele XOY-1 343, marca Mercedes — 200 L, de culoarea fildeşului (ce-i aia fildeş ? o culoare albfumurie, culoarea osului sau culoarea zahărului, zi-i cum vrei, convenirâ după un scurt consiliu) automobil din R.F.G., cu rulotă (da, rulotă, ştiau cu toţii ce înseamnă !), să opreasca acel vehicul şi să-l poftească pe conducătorul auto să tragă pe dreapta, să-l întrebe pe respectivul dacă n-a pierdut ceva (pe ce limbă ? vru să ştie şeful de post. Pe limba ţării ! Şi dacă n-o ştie ? În definitiv, ce, noi nu avem aici un vorbitor de vreo limbă străină ? se miníe Roman Rihor, menţinîndu-se călare pe situaţie). Şi, mai departe, şeful de post îl întrebă pe primar ce face el cu neamţul ?

„Îl ţii de vorbă, adică îl reţii, dar nu-l arestezi, bagă la cap, că va sosi echipajul cu superiorii tăi, care vor decide“ se eliberă primarele de însărcinarea ce i se încredinţase.

„O fi spion“ opină şeful de post.

„Gura ! — i-o reteză Roman Rihor. Nouă nu ni-i permis să interpretăm. Noi executăm.“

Se gîndi pe dată că va trimite după profescara de nemţeşte, aveau aşa ceva ; îşi aminti însă că-i dusă la reciclare, lucrurile se incurcau. Dar cel de istorie ? O fi ştiind ceva ? Grăi spre omul cu arma :

„Fuga-n post ! Ce mai aştepţi ? — apoi, către Bumbuşcă : domnul profesor de istorie să poftească la primărie“.

Rămas singur, răsuci cheia casei de fier, trase minerul şi scoase de acolo uiaga cu „stropşeală“, rachiu de Zalău dublu rafinat, să se „întareasca“ ; trase două gîturi, privi în zare zbaterea mărgelată a rachiului, care îţi lua ochii şi, desigur, îţi lua apoi răsuflarea, avînd, ştia primarele, nu mai puţin de şaptezeci de focuri tărie. Tuşi a bună cădere şi încuie uiaga la loc în casa de fier, alături de celc trei documente secrete ale puterii comunale : sigiliul, evidenţa populaţiei (cu nou născuţi şi morţi la zi) şi registrul de proprietăţi.

Şeful de post ieşi în drumul ţării, tarla se-ncălzise, soarele răsărise dimineaţa de Pietrosul, ura H a miliţei lui era coaptă, avea să-i întîmpine cu simţurile ascuţite la maximum. Avu timp să-şi văcsuiască cizmele, îşi perie chipiul, strălucea de minune albastrul de petroleu al uniformei sale, ajustă mustaţa blond-roşcată şi cotleţii abundenţi ai perciunilor, cum n-avea nimeni pe o rază de o sută de kilometri în jur. Tovul Hari se mîndrea cu obrazul astfel împodobit, tocmai pentru că frizura i se rărise prematur, avea chelie popească, lucru dăunător pentru cel ce era autoritatea întruchipată : îşi remontă prestigiul şi alura prin mustaţă, perciuni şi felul inegalabil în care suridea roşcovanul. După nume şi înfăţişare, mulţi îl credeau evreu, însă şeful de post nu era ceea ce părea : Hari venea de la Haralambie şi era pui de moţ din Apuseni. Haralambie Vostinar, ăsta era numele său întreg, se trăgea dintr-un neam de iconari peregrini şi adunători de „vostini“, cum se numesc fagurii storşi de miere şi mucurile de luminările, pe care le achiziţionau cîndva, demult, în schimbul unor iconiţe, rozarii, mărgele şi cartea despre Genoveva de Brabant. Tovul Hari era pămîntean înrolat în miliţie. Îşi inspectă uneltele de rond : lanterna şi bastonul fosforescent (obiect preţios, dăduse pe el două kile de ţuică unuia de la circulaţie care escorta un convoi de maşini de protocol ; e „valuta“ ce înmoaie orice inimă). Din cerul înstelat se desprinseră două lumini, curseră la vale, erau faruri gălbui, halogene, şi automobilul cu rulota venea bolid, mîncînd distanţele. Sergentul ieşi în crucea şoselei, semnalizâ oprirea pe dreapta şi i se adresă celui de la volan pe româneşte.

„Ich weis nicht, nu înţeleg“ veni răspunsul neamţului.

„Dacă n-ai ceva lipsă“ întră în subiect şeful de post şi, cum celălalt nu pricepea o iotă, făcu gestul unuia care sterpeleşte.

„Zigeuine ? Tigan ?“ se ilumină străinul.

„Tigan ori de alt neam, nu contează. Vreo lipsă ai constatat ?“

Îl luă de mînă pe călător şi inspectară vehiculul (era un Mercedes pe motorină, din seria **De luxe**) ; butelia de aragaz era la locul său, roata de rezervă de asemenea, semnalizatoarele funcţionau perfect. Nimic suspect, la prima vedere.

„Provokazion !“ diagnostică neamţul, pe care îl înfurie calmul, politeţea excesivă şi, mai ales, zîmbetul profesional al poliţistului român. Sergentul era om pogan, cît muntele şi era vizibil însemnat de „icter roşu“, aşa i se spune în Moisei unuia care e rumen, are în obraji cuperozele bunului trai şi plesneşte de sănătate.

„S-avem iertare. Nu-i provocaţion. E dispoziţion. Şi inspecţion — puse piciorul în prag tovul Hari. Şi, dacă mai vrei, neamţule, am şi alte expresii de-ale voastre, nu mă sili să forţez nota“ se simţi jignit în autoritate, scuipă lat în şosea şi îl judecă din ochi, zicîndu-şi : „Te pomeneşti că-i spion şi eu mă port cu el cu mănuşi“.

Sosi la faţa locului Had Iubu, profesorul de istorie, buimac de somn.

„Care-i problema ?“ îl întrebă acesta pe şeful de post, însă cu care nu schimbase decît bună ziua — ziua bună, maximum cinsprezece cuvinte, cînd se înregistră ca cetăţean al comunei şi îşi făcu mutaţia, preschimbîndu-şi domiciliul de bucureştean pe acela de moiseian (afacere de Păcală, susţineau toţi ; pocinog dintîie, tot aşa să ţiie ! îi urară inamicii, dar ochelaristul nu se sinchisea). „Care-i problema ?“ reveni profesorul, părîndu-i că prezenţa lui nu a fost remarcată cum se cuvine.

„Oareceva activitate internaţională avem, dom' profesor — zise miliţianul. Am cinstea să vi-l recomand pe domnul Ma...yer“ silabisi sergentul, extrăgînd anevoie acest nume din paşaportul pe care îl avea în mînă.

„Mayerholtz“ se prezentă călătorul cu morgă. Era scund, rotofei, blonzurel, purta ochelari cu ramă metalică şi o respectabilă burtă de băutor de bere, pe care pantalonii scurţi, de piele, o puneau perfect în evidenţă, cum îi şedea bine unui bavarez ; întrebă cu o neascunsă nervozitate : „**Sprechen sie deutsch ?** Vorbiţi nemţeşte?“

Nu, ochelaristul nu vorbea limba lui Goethe, cuvinte ştia destule, îi era greu să le pună în ecuaţie, germana fiind, ştie-se, o limbă compusă. O dădu, în schimb pe...

„**English, please**, în engleză, vă rog“.

„Ce naiba se întîmplă aici ?“ se plînse pe englezeşte Mayerholtz.

Profesorul îşi luă răgazul să afle ce se întîmplă, după care tălmăci calm, metodic :

„Şeriful local vă întreabă dacă n-aţi pierdut ceva, dacă n-aveţi de reclamat nimic“.

„Am pierdut timpul, domnule. Asta am pierdut. Douăzeci de minute de discuţie inutilă. Eu sînt comerciant şi am învăţat că **Zeit ist Geld**, timpul costă bani“ turui cu sporită nervozitate rotofeiul, ceea ce nu-l impresiona pe sergent.

„Domnul Mayer să-şi controleze calabalîcul“ ordonă e' zîmbitor.

„Sînteţi rugat să vă inspectaţi avutul“ traduse în manieră proprie ochelaristul.

„Şi casa pe roţi“ îl pilotă miliţianul autoritar.

„Helga ! **Mein Gott !** Dumnezeule“ erupse

neamţul şi rămase interzis : lipsea nevastă-sa din rulotă. Răsculi pretutindeni, aruncă aşternutul în şosea, se tîri în patru labe pe sub patul rabatabil, cercetă dulăpioarele suprapetajate, se uită şi în frigider, nu era. Îmbrăcămintea intimă a femeii lui era pusă ordonat, paharul cu apă se afla pe noptieră, veioza ardea, o carte deschisă, pastiluţele mov, ceasul-brăţară, mărgeluşele, crema de noapte „Glycerin und rosewater“, absolut totul era la locul său. **„Aber, wo ist meine Frau ?** Bine-bine, dar unde-i nevastă-mea ?!“

„Tocmai asta te întreb şi eu, unde ţi-i muierea ?“ mîrîi cu vădită satisfacţie tovul Hari şi adoptă un stil ceva mai agresiv (eşti în culpă nemţoiule !), desfăşură un bagaj lingvistic ce îi era familiar ; profesorul însă nu traduse, făcu abstracţie de prezenţa lui şi, avînd aerul că îl tălmăceşte pe acesta fidel, luă convorbirea pe contul său, zicînd :

„Calmaţi-vă, domnule Mayerholtz. Vă aflaţi într-o ţară civilizată. Lucrurile se vor clarifica. Opriţi motorul. Sînteţi poftit în sediul primăriei, cuvînt pentru care ochelaristul folosi vocabula „City hall“ şi nu „Townshall“ cum ar fi procedat orice bun englez, însă preopinentul înţelese fără dificultate.

„Bürgermeister ? Jawohl. Primarul ? De acord“ primi bavarezul.

Intrară tustrei în Casa comunei. Tovul Hari înţelese că profesorul îşi ia libertatea de a-l introduce pe străin în sediu („o fi cunoscînd Legea 18 ?“), nu-l atenţionă, poate aşa cerea protocolul ; dealtminteri, neamţul se afla din clipa aceea pe teritoriul său, ordinul care i se dădu era respectat, deci...

„Faceţi-i o cafea“ ceru profesorul.

„Nu nu folosim — zise şeful de post, descumpănit de îndrăzneala ochelaristului. Cafa-i pentru orăşeni, dar nu se află să dai cu puşca, pe ce lume trăiţi dom' profesor ? Lumea soarbe neghezol, he, he, he. La noi protocolul merge pe bază de horincă. Dar nu-i cazul“.

„Asta nu-i treaba ta. Poate îi cazul, poate nu. Om trăi şi-om vedea. Sara bună tuturor — îşi făcu apariţia primarele. Era ferchez, proaspăt ras, îsi pusese cojocelul de sărbătoare şi clopul de pădurar cu peană de cocoş de munte. — Fă bine şi mă recomandă cu nume şi prenume“ i se adresă profesorului, care făcu prezentările cît mai ceremonios, voind să puste doi iepuri deodată : înfloriturile aveau darul să capteze atenţia bavarezului şi turnau miere în sufletul bonomului Roman Rihor.

„Toarnă-n pahare“ grăi primarele, punînd în palma sergentului cheile casei de fier ; acesta se codi, îşi scoase capela, spre a-şi viri mustaţa blond-roşcată cît mai adînc în urechea superiorului său şi zise :

„Interzice legea circulaţiei, să trăiţi“.

„Noi nu sîntem la volan — îl contrazise primarele şi capul de motan înflori sub accesul de bruscă bunădispoziţie, confirmată de un ris sănătos, în rafală, drept care Mayerholtz întrebă :

„Was ist das ? Ce se întîmplă ?“.

„Tradu-i, dascăle, n-avem a ne ascunde. Noi om închina şi oaspetele va binevoi să guste mere şi nuci şi scoverzi... fugi pînă la mine acasă şi da de veste — îi trasă şefului de post o nouă însărcinare, apoi către vigilul nopţii : — Tu ce stai ca viţălu' ? Ieşi în drumul ţării şi vezi de paza automobilului, că răspunzi cu capu' şi o să vină tovarăşii de la judeţ mîntenaş, dator eşti să-i îndrumi. Spune-le că noi ne aflăm la Casa comunei, la datorie, unde convorbim cu străinul în spiritul politicii noastre externe şi conform ordinului transmis pe fir. Fugi Bumbuşcă, piei în drumul ţării şi fă pe boactărul“.

A face pe boactărul era floare la ureche, ţinînd seama că Bumbuşcă moştenise îndeletnicirea asta de la tătînele său, Bumbuşcă-Bumbu, vechiul boactăr al comunei Moisei, mort în împrejurări nelămurite, curînd după al doilea război mondial. Moştenitorului îi spuseră oamenii Bumbuşcă-Bumburel, însă acest al doilea diminutiv se pierdu cu timpul, se rupse ca şi coada unei prea agile şopîrle. Fiind şchiop, pe moştenitor îl puteau lesne deosebi de tătînele său mort. Vigilul pogorî, şontic-şontic, cele şaptesprezece trepte ale scării-melc, măturâ cu ochiul de foc al lanternei curtea şi inclusiv foişorul cu turn de veghe, unde era arborat — nu numai în sărbătorile naţionale — tricolorul, conform dispoziţiei lui Roman Rihor, în ciuda repetatelor observaţii ale instructorului judeţenei de partid, care îl bizîia la cap („nu suoralicita etnicul, că te expui“) ; ţinea de tradiţia locului. Casa comunei să stea necurmat sub lumina steagului ţării, ca în Capitală, unde drapelul neamului flutură zi-noapte deasupra sediului.

„Etnicul nu-i ceva de rusine, tovarăşe instructor, noi sîntem o comună din România, carne şi sînge din trupu-i sfînt, nu-mi cereţi să stric ceea ce am apucat din străbuni“ auzise Bumbuşcă cu propriile-i urechi cum primarele se opuse acelei indicaţii. Dădu roată, inspectînd Casa comunii din toate laturile, trecu vizavi la magazinul universal sătesc, sub firma căruia ardea un beţ de 40 de waţi, ridicat în par, lămpaş chior, fătat de vremea tuturor economiilor posibile, n-aveai ce obiecta ; cum paznicul magazinului fusese mîncat tot de economii, zburase din schemă, îi revenea lui Bumbuşcă să aibe o privire asupra clădirii ce adăpostea marfă de multe milioane. Uite o marfă pe care n-o mai avusese pînă acum în pază : automobilul de culoarea zahărului şi casa pe roţi. Le dădu ocol, examinînd pe îndelete şi de aproape ceea ce cunoscuse doar din mers, adică vag şi inaccesibil pentru unul ca el, ins de margine de drum. Avea sentimentul că-i aparţin minunăţiile pe care, iată, le putea pipăi.

Şeful de post aduse scoverzile cu brînză de oaie în ştergar de cînepă, erau fierbinţi şi coaia se umplu de aburul binemirositor. Mere şi nuci nu mai erau, se consumaseră. Primarele puse blidul gol în mîinile sergentului şi acesta înţelese ce are de făcut : fu oprit însă de neamţ, care-i întinse o ceaşcă. Omul legii nu ştiu ce are de făcut, dar îl dezlegă Roman Rihor care mîrîi :

„Bea cafă, te poftește oaspetele, gustă, că nu-i muri, influenţa lor vine pe altă cale, prostule, nu prin cafă“.

„**Danke**, mulţam fain“ spuse sergentul şi bătu călciiele cizmelor proaspăt văcsuite ; se aşeză pe o margine de scaun, îşi udă buzele cu amăreală şi zîmbi, sincer mulţumit că e admis la ceremonial. Neamţul scosese din casa lui pe roţi o cutie de nesskafe, turnă apă şi obţinu licoarea cu care Roman Rihor se spurca pentru întîia dată ; fiecare înghiţitură o spăla cu un git de rachiu, să nu verse. Tovul Hari mai băuse aşa ceva, cunoscuse gustul de cafea pe cînd era elev la şcoala de înterne („cu toate trebuie să se deprindă un bun miliţioner“), o singură dată băuse din ordinul superiorului ; acum sorbea din motive politice, spre a nu afecta relaţiile externe, îsi făcu socoteala sergentul, consuma din pricini independente de voinţa lui, mai puţin alcoolul, care tocmai se epuizase. Primarele luă uiaga goală şi fugi s-o umple din rezervele lui, de acasă.

„Oi lipsi o ţîrucă, nu fie cu supărare — se scuză el în faţa oaspetelui ; musai să mă duc personal, că Valeria nu dă nimănui o scîntă, criza de horincă e mai mare decît criza petrolieră“.

Sergentul înţelesese că rolul de gazdă i se transferă lui, pe drept ; scoase pacul de „Mărăşeşti“ şi îl puse în faţa lui Mayerholtz, acesta aprinse, îl înecă fumul, nu azvîrli ţigara, o aşeză pe buza scrumierei, lăsînd-o să se fumeze singură. În borseta de care nu se despărţea o clipă avea nişte ţigări de foi de culoarea argintului, cu care îi trată pe cei doi. Profesorul primi una şi o puse în buzunarul de la piept, nu era fumător. Miliţianul dădu s-o aprindă, iarba dracului nu luă foc, îi sări în ajutor Mayerholtz, îi demonstră că argintul ţigării era lăcaşul de aluminiu ce proteja frăgezimea acelei ţigări de foi scumpe, cu tubul lung, ca de glonte de puşcat mistreţ. Tovul Hari începu să pufăie, stînd picior peste picior, sfere a atenua neştiinţa de care tocmai dăduse dovadă. Gîndi să fie el în atac şi-i făcu semn celui ce făcea pe tilmaciul :

„Spune-i, dom' profesor, lui Mayer ăsta că neamul lui a mai fost pe aici. Fasciştii au ras comuna de pe faţa pămîntului. Şi despre împuşcaţii din Moisei să-i spui, dom' profesor, să nu-mi azvîrle mie în ochi fumul ţigării lui împuţite“ puse punct şeful de post, satisfăcut de ceea ce-i ieşise pe gură, dascălul n-avea decît să preschimbe zicerea lui în engleză ; profesorul o traduse în stilul său :

„Vă aflaţi, domnule Mayerholtz, într-o comună istorică. O istorie tragică, dacă e să fiu sincer. Aţi auzit, desigur, de Lidice şi Oradour. Ei bine, această aşezare din România a avut o soartă identică“.... vorbi profesorul Iubu, paloarea feţei i se adînci şi ochelarii i se aburiră vizibil : scoase foiţa de hîrtie şi şterse lentilele (pelîceaua de căprioară lipsea din comerţ — o va procura în pădurile din Pietrosul, la sursă, îşi aduna bani pentru armă, dorea să devină vînător). Îi căzu în auz vocea ţîndărită a domnului Mayerholtz :

„Fasciştii nu-s confundabili cu poporul german“.

„Nici nu-i confundăm, domnule Mayerholtz, n-aveţi grijă. Doar că nu uităm recentul trecut. Rănile încă dor. Eu sînt profesor de istorie în această comună. Îndeletnicirea zilnică îmi permite să“... vorbi ochelaristul cu calm perfect şi surîsul pe buze, dar neamţul nu mai află amănuntele acelei îndeletniciri, scara-melc trosni dureros, uşa se deschise şi domnul Mayerholtz primi îmbrăţişarea disperată a unei femei roşcate.

Helga era desculţă, în veşmînt bizar, pelerină de un albastru-indigo, cu capişon, cordon şi trese de căpitan de miliţie amănunt zăpăcitor pentru şeful de post, gata să-şi înghită de uimire trabucul. Îşi făcură intrarea superiorii — maiorul Tohătan, flancat de uriaşul miliţiei judeţene, Simionaş Mit, căpitan de circulaţie — care fură întîmpinaţi în stilul breslei lor :

„Să trăiţi, tovarăşe maior, sergentul Vostinar din Moisei raportează...“ dar îi pieri glasul, nu mai raportă nimic. Roşcovana era goală-goluţă pe dedesubt. Pelerina lăsa vederii doi sîni generoşi şi, la cea mai uşoară neatenţie, spuma unui combinezon, care abia ascundea ceea ce au femeile de ascuns, putu să se convingă şeful de post.

„Ce te holbezi, sergent ? — îl apostrofă Tohătan. Mergi în postul tău !“ şi subalternul dispăru ca din puşcă.

„Unde ai fost, curvă internaţională?! — erupse, roşu de furie, domnul Mayerholtz, nu însă înainte de a-şi strivi trabucul în blidul de lut, pictat cu flori de cimbrişor, care servea drept scrumieră ; avu de gînd s-o pălmuiască pe Helga. Se stăpîni la timp, surise clement, depuse cheile maşinii în mîna cu pernuţe roz a soţiei sale, căreia îi ordonă cu o discreţie aproximativă : Du-te şi te îmbracă, toanto ! (apoi, către Roman Rihor care sosi cu uiaga). **Schnaps, bitte“.**

„Vrea horincă“ traduse profesorul Iubu şi se grăbi, totodată, să facă prezentările. Nu era nevoie. Mayerholtz strînsese deja mîna ofiţeri-

teatru

Modernitate şi modernizare

Într-o perioadă dominată în chip evident de culegerile de cronici dramatice, Horia Deleanu continuă să îşi refuze constant plăcerea comentariului imediat. Nelipsit de la reuniunile teatrale, aflat mereu în miezul fierbinte al vieţii scenei, spirit fertil înţelegerii unor varii modalităţi de exprimare, prin contemplarea fără prejudecăţi, are meritul mai rar întîlnit de a amîna opinia, de a o formula, cum să spunem ? cu explozie întîrziată. Este aceasta una din caracteristicile proprii cercetătorului şi nicidecum efectul temerii de a nu greşi. Gîndurile, vom vedea imediat, sînt notate percutant, comprimate atît cît să conţină esenţa ; întotdeauna clară, întotdeauna îndubitabilă.

Avem acum în faţă a patruspreze-cea carte a lui Horia Deleanu, fermecătoare prin elocinţă. „Modernitatea teatrului“ — aşa se numeşte — este un discurs ale cărui capitole marchează în fapt principalele puncte de sprijin. La baza sa stau fişele mai vechi sau mai noi, unele citate direct, altele topite în fervoarea demonstraţiei. Să ne întoarcem, însă, la titlu. Ce vrea să zică astăzi o apariţie editorială care înscrie pe generic probleme de „modernitate a teatrului“ ? Se mai îndoieşte cineva de această chestiune ? Precis, nu ! Dar Horia Deleanu sesizează cu fineţe că modernitatea în teatru comportă cel puţin două aspecte. Unul care ţine de firescul devenirii şi desfăşurării sale, ca fenomen viu, consonant cu imperativele perene ale umanităţii, altul, contrastant prin artificialitate, prin forţarea sensurilor, prin adaptarea lor arbitrară la un actualism neconţinut de partiturile iniţiale. De aceea, autorul aşează în balanţă ceea ce este cu adevărat modernitate şi ceea ce înseamnă modernizare, provocare orgolioasă a modernităţii. O astfel de operaţie de modernizare — subliniază distinct Horia Deleanu — „vrea să se substituie, prin frauda unei sofistici nu prea dibace, modernităţii“.

Chestiunea pe care profesorul Deleanu o supune atenţiei în cartea sa este departe de a fi o speculaţie teoretică. Ea există în mod autentic în contextul spectacologiei contemporane, îmbrăcînd straie dintre cele mai felurite. Şi nu numai că se resimte în unele forme de spectacol, dar uneori naşte prozeliţi. Sigur, vrînd-nevrînd, repunem în discuţie raportul text — regizor, căci factorul regie rămîne cel mai important în exegeza operei dramatice. („Dacă doreşti ca piesa să fie auzită, atunci sunetul trebuie invocat“ declara Peter Brook). Acesta, în dorinţa (de înţeles !) de a descoperi meditaţii trecute cu vederea pînă la el se agaţă şi de nesemnificativ pentru a-i acorda statutul de cheie de boltă, pentru a-l împinge, cu armele exterioare ale modernizării, în modernitate şi actualitate. Hegemonia regizorală strică în asemenea cazuri echilibrul pe care spectacolul de teatru îl reclamă dintotdeauna — opera colectivă. Pe scenă se adună într-un acelaşi crez şi vis o sumedenie de contribuabili cu merite ce nu trebuie nicicum ierarhizate. Pe această axă de demonstraţie profesorul Horia Deleanu înşiră argumente de necombătut, toate purtînd impecabilul gir al specialistului : forţa cuvîntului rostit, descoperirea subtextului, relaţiile tensiune-concentrare, actualizare-actualitate, valoare-stil, spaţiu de joc-spectator, contribuţia muzicii etc. Fiecare argument inclus discursului este consolidat prin apelul la exemplul concret extras, fie din spectacole româneşti şi de aiurea, fie din experienţe teatrale de care lumea de azi nu duce lipsă. De asemenea, autorul îşi utilizează la maximum fişele de lucru, transcriind profesiuni de credinţă ale unor reputaţi dramaturgi şi oameni de teatru.

„Modernitatea teatrului“ este culegerea de reflecţii a unui excelent cunoscător al mişcării teatrale contemporane de la care putem aştepta în orice moment un studiu fundamental.

Ermil Rădulescu

film

Raliul

Cu acest film **Mircea Drăgan** revine la subiectul de actualitate, un argument pentru interesul spectatorilor. Dorinţa de a grefa o dezbatere etică pe o substanţă dramaturgică organizată mozaicat, pe structurile unui eveniment de mare spectaculozitate — un raliu automobilistic — confirmă predilecţiile unui regizor cu o filmografie bogată, atent întotdeauna la calităţile scenariului. Scris de **Melania Chiriacescu-Constantiniu**, scenariul rămîne o interesantă premisă prin construcţia sa ce relevă un portret semnificativ al unei tinere îndrăgostite de o profesiune puţin obişnuită pentru fete — aceea de pilot de curse. Dincolo de întîmplările decupate din viaţa Tasicăi, insuccesul la facultate, plecarea de la părinţi, eşecul sentimental sau angajarea la Uzina de automobile — Piteşti se citeşte în concluzia dramaturgiei filmului nu atît bilanţul unei existenţe, cît acumularea de experienţe, unele cu semnificative truvaiuri filmice — interviul ziaristului, decis să realizeze un reportaj de mare audienţă, revanşa Tasicăi sau prima întîlnire cu inginerul pilot-constructor de maşini de raliu, Aprigăţeanu.

Din păcate, chiar dacă dialogul rămîne natural, decupat firesc, dirijarea întregii echipe de interpreţi rămîne superficială, aceştia rivalizînd — în ciuda experienţei unora sau a bunăvoinţei celorlalţi — cu actori din brigăzile artistice de amatori.

Grefat pe competiţia automobilistică, ce va constitui consacrarea tinerei eroine ca pilot de încercare, filmul cîştigă prin spectaculozitatea secvenţelor efective de întrecere, deşi traseul ales de cineast rămîne fantezist, subordonat doar unor nevoi administrative de turnare.

Actori cu experienţă ca **Ştefan Sileanu, Constantin Diplan** sau **Monica Ghiuţă** rămîn handicapaţi de o mizanscenă teatrală în care nici eforturile

directorului de imagine — **Ion Marinescu** — nu reuşesc să anuleze stîngăciile.

În afară de aceasta, figurile mai noi pe ecran, printre care şi **Diana Gheorghian**, protagonista filmului, **Eugeniu Ungureanu, Adrian Păduraru, George Oancea** sau **Răzvan Popa** sînt permanent parcă stînjeniţi în joc, întreaga concepţie regizorală fiind deficitară, deservind un text care, departe de a fi minor, ar fi putut oferi un autentic model de erou cinematografic.

Înregistrarea banală a întîmplărilor Tasicăi anulează tensiunea emoţională reală a unor întîmplări ce trebuie să descopere calităţile personajului. În afară de aceasta nici ceilalţi colaboratori ai autorului filmului (decoruri : **Ion Nedelcu,** costume : **Ioana Cantuniari-Marcu,** muzica — **Florin Bogardo**) nu se străduiesc să facă măcar credibile eforturile interpreţilor (costumele participanţilor la raliuri, permanent curate şi călcate, chiar şi după marele accident din final !).

În concluzie, o nouă ocazie ratată, într-un domeniu de mare audienţă şi cu certe ecouri formative, mai ales pentru tinerii spectatori. Fiindcă, cel puţin în intenţii, filmul putea deveni oglinda procesului devenirii unui tînăr personaj confruntat cu diverse experienţe menite să-l maturizeze, să-l formeze pentru societate. Regizorul promitea doar un film bun, antrenant, pilduitor. Din păcate, nu e o noutate faptul că bunele intenţii servesc prea puţin drept argument estetic într-o artă de mare audienţă cum este cinematograful.

Călin Stănculescu

cu rulotă

lor poliției române cu efuziune, fumatul de trabucuri fu reluat, nesskafe-ul așișderi, horinca fu servită în cerc lărgit și — pentru a ieși cumva din penibilul situației — ochelaristul luă iar conversația pe contul său, spunînd angelic :

„E o comună de lemnari, domnule Mayerholtz, casele arse au fost refăcute din temelii, e regretabil că n-ați nimerit aici pe lumină de zi, ar fi fost o experiență utilă (adresîndu-se lui Tohătan) tocmai îl familiarizam pe oaspete cu evenimentele din Moisei".

„Poate voi reveni pe aici, domnilor, să refac acest traseu turistic, pentru mine de două ori fantastic, **la, fantastisch** — repetă adjectivul, dar se grăbi să precizeze : **aber, ohne Frau**, însă fără nevastă" și rise Mayerholtz din toți dinții de aur ai gurii sale, sincer, degajat, îndatoritor, ușor pișcat de **schnapsul** locului, încît maiorul Tohătan putu relata amănuntele misterioasei dispariții a doamnei Helga Mayerholtz, coafeză din Ulm. Bărbatul acesteia, cirnățar și negustor de cai în același oraș, înregistră povestea cuvinciios, cu toate simțurile treze, însă reacționa contradictoriu : ba se înfuria de grotescul unor situații, cerîndu-și mii de scuze, ba însoțea neverosimilul unor pățanii cu lungi rafale de ris, părîndu-i că o forță mai presus de logica lui îl face interpretul unor aventuri fantastice de Hoffman.

...Mercedesul de culoarea zahărului, avînd în remorcă o rulotă, evolua fără probleme pe șoseaua D.N. numărul 1C, ce lega Satu Mare de Baia Mare, orașe insignifiante, de tranzit, pentru domnul Mayerholtz, care nu simțea oboseală, se lăsase în voia **eine kleine nachtmusik**, unei mălodioare nocturne, emisă imediat după orele douăzeci și două, turistul năzuia să treacă pasul Prislop la adăpostul nopții, să cîștige o zi albă în favoarea mănăstirilor pictate în exterior din Bucovina, despre care aflase că sînt senzaționale. Helga dormea în rulotă, trecuseră de Mediașul Aurit, celui de la volan i se păru că se supraîncălzise motorul ori n-avea ulei, indicatoarele de bord îi jucau feste, opri să verifice, înălță capota, totul dură un minut, cel mult două, Helga părăsi așternutul, beată de somn, atras hipnotic de porumbul galben-fosnitor, nimbat de lumina lunii, făcu pipi și auzi că mașina demarează. Sări ca mușcată de viperă, strigă să-l facă atent pe bărbatul său, lansă în orizontul nocturn numele acestuia, Willy-Willy ! Vehiculul fu înghițit de noaptea cu lună a unei țări despre care nu știa mare lucru : că e de est, cu regim comunist și se află în Europa. Doamna Helga Mayerholtz, proprietara celui mai frecventat salon de coafură a orașului Ulm, din landul Bavaria, rămase — fără știrea cuiva — abandonată în tarlaua B.12, de porumb hibrid, a cooperativei agricole de producție din comuna Mediești Aurit, nu departe de cuptoarele dacice, undeva în nordul României, îmbrăcată în modul cel mai sumar posibil, în mantia de lumină a lunii și în spuma, la fel de transparentă, a furoului personal. O ținută de paradis. Făcu autostop și sperie un lung șir de automobiliști. Unul era să facă infarct ; altul intenționa să oprească, dar fu cenzurat de nevastă-sa : „mină măgaru', că-ți scot ochii". Picanteriile proveneau de la căpitanul Simionaș Miț, acel Yeti al miliției județene, aflat în rond pe șosea, care fu sesizat din varii surse despre „senzaționala autostopistă", „Eva nopții cu lună", „sexy-show la drumul mare", „Angelica din cucuruz", „fantoma din porumbiște", și cite se vor mai fi spus. Denumirile nu contează, sînt rodul minților excitate ale celor ce au reclamat și echipajul se puse în mișcare pe pista și parametrii obținuți cu generozitate de la numeroșii colaboratori voluntari.

Doamna Helga fu recuperată de ARO-ul cu stație al maiorului Tohătan, care alertă posturile de pe traseu, inclusiv Moisei-ul, și captura fu transportată cu maximă urgență la adresă, o „vărsară" în brațele domnului Wilhelm Mayerholtz, în împrejurările cunoscute, nu însă înainte de a-i tăia contravenientului o chitanță de amendă în valoare de 50 (cincizeci) lei, potrivit articolului 17 din Codul circulației rutiere pe teritoriul României, paragraful d., referitor la conducere neglijentă, cu risipirea încărcăturii autovehiculului pe șosea".

Păru că își face intrarea o actriță de cinema, nu aceeași doamnă Helga Mayerholtz, ce revenea acum somptuoasă prin opulența vestimentară, eleganța și superbia cu care își etala garderoba de bună calitate, bijuteriile grele, fardul discret, îndelung elaborat în fața oglinzii, obrazul radiînd de strălucire și un soi de aristocrație a privirii care se obține prin exercițiu persuasiv și tenace. Vorbi strălucitoarea doamnă Helga Mayerholtz :

„În țara dumneavoastră nu se practică autostopul ? Au trecut atîția și, în chip straniu, nici unul n-a oprit să mă ia".

„Lipsă de cultură, stimată doamnă — fu ironic maiorul Tohătan în cea mai curată germană. — La noi striptease-ul automobilistic e încă la început, dar se fac eforturi în acest sens".

„Termină cu gafele ! o bruscă bărbatul său, și imediat îl umflă risul de ceea ce tocmai descoperea : Toate le faci invers, draga mea. Cînd era obligatoriu să fii îmbrăcată, te arătai românilor goală-pușcă. Iar acum, cînd ar trebui să dispari și să te dezbraci naibii, să te culci, după o zi de groază, te impopotonezi ca Maria Tereza în vizită la Schonbrunn. Dă un pupic și mars în rulotă. Rămînem aici peste noapte. Nu vezi că am băut un **schnaps** excelent și o să mai beau, **gutte nacht**, noapte bună".

Urarea se multiplică, maiorul și căpitanul se retraseră, Mayerholtz le dădu adresa lui din Ulm, spunîndu-le să vină acolo negresit, ei ziseră „danke", șeful de post se mîră pentru felul mălăiet, cu zîmbetul pe buze, în care tratau superiorii lui relațiile dintre români și străini, dar își înghiți mirarea, ce să facă un grad mic ? Îi conduse pe cei doi pînă la scara automobilului și le ură drum bun (nu în R.F.G., la județ), cu un „să trăiți" zgomotos, sub privirile admirative ale vigilului nopții, cu cojocul pe umeri, că picase brumușoară, luna era cu dinți și stelele mari, cît ochii de cucuvea, șeriță Bumbuscă în sîn, neplăcut surprins că se gîndise la pasărea vestitoare de rele.

Erau puține minute pînă la miezul nopții și cel de al treilea ceas rău al acelei marți nu se adeverii. Primarele n-avea chef să se gîndească la asta, se afumase, avea o stare minunată, ca dealtfel oaspetele din orașul Ulm, care nu mai pregeta să aprecieze „stropseala" de Zalău prin vorba **exzelent** ; nici măcar nu-i cuvînt german, aprecie Roman Rihor, sună curat românește, cei doi conveniră demult asupra acestui fapt și deciseră să-și zică **exzelenzig**, să se numească unul pe celălalt „excelență".

Atunci dădu buzna în odaie vigilul Bumbuscă, însoțit de ciinele Bărbat ; cojocul îi căzuse de pe umeri, il tîra după el, ca pe o oaie moartă, nu știu ce să facă cu lanterna, cu întreg harnașamentul de rond pe care il avea asupră-i.

„Tu nu știi bate la ușă cînd te arăți domnilor, și nu-ți scoți căciula ?" grăi primarele minios.

Bumbuscă, tremura ca varga, nu de frica celui ce il dojenea ; își rupse căciula din cap, arătîndu-și tigva lac de sudoare.

„Lupul !" reuși să articuleze vigilul, ca într-un inec. Îl confirmă șeful de post, apărut în spatele lui cu arma la picior, alb ca varul.

Primarele nu putu răbda obrăznicia celor doi, se ridică de pe scaun ; le va da un perdaf să-i usture :

„Bag seama, voi n-aveți obraz. Cădeți în petrecere ca balegile. Ce-i cu lupul ? N-ați mai văzut lup ? Cum apare il puști ori slobozi ciinii să-l rupă".

„Nu-l prinde glonțul" vorbi sergentul.

„E duhul ! — răcni Bumbuscă, sugrumat de ceea ce anunța — Umblă prin sat, știi dumneatale cine, sub înfățișare de lup".

Se instală tăcerea. Aburii alcoolului nu puteau anihila șocul, pe Roman Rihor il luă cu frig ; tocmai se dezobișnuiseră de grozăvia pe care ei, moiseienii, n-ar fi voit s-o creadă ori să-i dea curs, în ruptul capului. Dar prea se potriveau multe ; prezența **lupului** era semnalată — e drept, la mari perioade — cu insistență și amănunte ce îți dădeau fiori. Profesorul Iubu păli, nu de neobișnuitul întîmplării, nu credea în strigoi, iele, vîlve, cum le-o fi spunînd, nu, era superstițios. De cum sosise însă în Moisei, află de neodihna cuiva care ia înfățișare de lup și cutreieră meleagul, chestiunea il interesa, vina amănunte.

„De unde să știm că nu mințești ?" vorbi profesorul.

Primarele n-ar fi voit ca slujbașii să depene pățania în prezența neamțului, să nu se interpreteze ; cei doi o spuseră însă pe nerăsuflate.

Cînd il zări, lupul se afla pe scara ce duce în Casa comunii, urcase primele trepte ale scării-melc, păru a cunoaște locul. Bumbuscă il lumină cu lanterna chinezească, sună din fluiera de vigil, asmuți dulăul Bărbat asupră-i, acesta il asedie fără încetare, din toate părțile și cu înverșunare sporită, dar pica lat de tot atîtea ori la picioarele fiarei care nu schița cel mai mic gest de apărare, privea în susul scării adulmecînd. Părea că o forță nepămînteană il răpune mereu pe ciine, fără ca lupul să clipească măcar. Dacă te uitai mai cu luare aminte, jivina avea o fosforescență în priviri și în aburul abundent al nărilor excesiv dilatate. Șeful de post viri glontul pe teavă, puse arma la ochi, dar il opri vigilul : „Nu trage ! E duhul". Lupul cobori liniștit, cu mișcări mecanice, neobișnuit de moi și de încete pentru a fi lup-lup, cu gîtul înțepenit și ochii în flăcări, susține Bumbuscă. Trecu la doi pași de ei, umblînd agale, pînă dispăru în noapte, purtîndu-și trena de lumină bizară pînă dincolo de ultimul deal de dinainte de a începe cerul spuzit de stele, cu care se confundă.

„Ce se întîmplă, excelență ?" se impacientă domnul Mayerholtz.

„Un lup, excelență, ceva obișnuit pentru aceste locuri" zise primarele cu voită detașare și rise mînzește.

„Ein Wolf ? Un lup ? Să n-o pape pe Helga. Ce spui, excelență ? Ar exista o asemenea posibilitate ?"

„Exclus ! fu categoric primarele, dar se corectă. Să fim totuși prevăzători. Vă poftesc, excelență, la o preumblare, să inspectăm împrejurimile, însoțiți de reprezentantul ordinii publice" și arătă omul cu arma.

Bavarezul se muiase de tot, Roman Rihor voia să-l scoată la aer, să-l culce în căsulia lui, nu mai avea cu cine parlamenta, își pierdea vremușoara.

„Schpazier mit polizai ? Plimbare cu poliția ? Nu. Prefer asta, excelență, ha, ha, ha, — turui Mayerholtz și arătă spre horincă, zguduit de ris. Plimbarea mîine, **morgen, heute shnaps**, azi tzuica, ha, ha, ha".

Iată o idee ! o prinse din zbor mintea încă funcțională a primarelui, care negocie cu profesorul Iubu următoarele : să se ocupe mîine, miercuri, de familia Mayerholtz, să le arate nemțoilor tot ce-i de arătat — monumentul, statiunea Borșa, mănăstirea, izvorul albastru al Izei, bisericuța de lemn din Ieud, olarii din Săcel, o cină cu balmuș la stînă. Program turistic de milioane.

„Am cursuri" se apără profesorul.

„Nu-i bai, se aranjează" il bătu pe umăr, cu zgomotoasă intimitate, capul comunei".

„Suferă pruncii. Nu-i alt dascăl de istorie care să mă înlocuiască" o ținu pe a lui Iubu.

„Nu te sfarme grija. Nu curge sînge și gestul e patriotic. Fii om politic, profesore. Cunoști deviza : noi muncim, noi contrălăm, noi decidem. Am decis, carevasăzică" sfîrși primarele, predînd ștafeta profesorului care expuse neamțului ideea cu lux de amănunte.

„Wunderschön ! Minunat, excelență ! **Wo ist die Kloster ?** Unde-i mănăstirea ?" voi precizări Mayerholtz, ca tot neamțul.

Cum să-i explice primarele ? Îi poate indica direcția bunăoară : o ții pe firul Vișăului cît ai fuma o țigară, apuci muntele, în stînga, pieptiș, apoi dai de o poiență, în care șade dalba mănăstire a Moiseiului. Nu-l putea îndruma altfel. O hartă n-aveau la primărie. Avea, în schimb, Mayerholtz. O avea în mașină. Au ieșit cu toții gîndind să consulte eine karte, o hartă, de care uitară numaidecît ; dădură cu ochii de cerul fierbînd de stele, bavarezul căzu într-o stare romantică, voi să vadă lupul care a păpat-o pe Helga, apoi căzu în somn, gata, il culcară îmbrăcat, lemn de beat, lîngă nevestica lui. Îi va păzi vigilul Bumbuscă.

Roman Rihor crezu cu cale să facă bilanțul zilei acolo, în șosea, sub cerul multrăbdător al Marmației și cuvîntă sintetic :

„Tovarăși, nu ne-a fost ușor, dar ne-am descurcat. Ce cred ei, că românașii sînt cioflingarii Europei ?! Îi bag în măsa de capitaliști ! Hai să durmim, că mintenaș se crapă de ziurel de zi. La bunăvedere".

(Fragment din romanul „Student la istorie" în curs de apariție la Editura „Cartea Românească").

În paginile 4, 5 și 6 : Grafică și uleiuri de Bogdan Stihi

cristina suciu moscu

Cearcăn de nour

Tatălui meu

Te-am zidit în gura lumii
La ceas de taină și duminică
Secată fîntînă, cearcăn de nour
Și roua din iarba trupului
Și trupul ierbii înrourat
Oglindind înaltul
Tot mai înalt și mai negru
Spre înlăuntrul durerii
Și zborul din sine
Ce echilibru ucigaș
Legendă de apă și umbră
Uitarea ctitoritului bine
Pe mormîntul tău
Pajuri regale, usucă lacrimi
Tot mai înalt
Tot mai adînc drumul
Din sine spre sine
Secată fîntînă, cearcăn de nour.

Privindu-te

Aștept clipa cînd visele vor seca mingîierea
Și vor curge lin peste albastrul retinei
Întoarsă înăuntru
Măsurînd creșterea iederei
La ogivele inimii
Să-i umbrească ascunsa zvicnire de vitraliu
Vom păși desculți pe lespezi de tăcere
Căutînd agheasma primei noastre împărtășanii
De ce aripa mea se zbate
La margine de gînd
Zdrențuind rotundul astru al înțelepciunii
Privindu-te, mereu, privindu-te
Am început să curg prin ochiul tău
Și să-ți desenez sub pleoape
Unduitorul dans
Al unui cerb.

Crepuscul

Stăm uimiți de-o parte și de alta a vetrei
Ce-o sugrumă ziua la apus
Cu mîinile întinse
Spre orizontul subțire
Să le vedem străvezia lumină
Desenîndu-le conturul în spaimă
Oare degetele tale nu cîntă
Cînd noaptea le atinge strunele
Oare degetele mele nu desenează
Un nor îngîndurat pe fruntea înserării
Oare umbra noastră mai există
Cînd ne măsurăm
Mocnitul pas
Spre Cumințenia Pămîntului,

Schimbarea la față

Tremurul buzei umple
Zburătăcirea clipei cu tristețe
Vînul, țigările și calmantele
Nu ne scapă de noi
Și ne adunăm în fiecare vis
Să zăgăzuim somnul ce ne povestește
Despre adîncul oglinzii
Ce ape negre ne tulbură tăcerea
Cînd ne audiem sufletul cîntînd
În confesional
Căci liniștea coboară
Ca-ntr-o fugă de Bach
Și fiecare tub al orgii
Ne oprește gestul în statui de frig
Pe băncile de lemn
Stau credincioși și așteaptă
Schimbarea la față
Dar tremurul clipei
Se prelingea pe alburi
Într-o nemărginită uitare.

Experiențe lirice

Urmare din pag. 1

pentru ordinea intelectului sau, mai precis spus, pentru intelectul ordonator, situat ca un veghetor al imaginii, singurele de altfel durabile în curgerea lumii **(Instantaneu)** ierarhia fiind înfiptă, ca pe un humus, pe experiența reală. Eul poetic ne apare deci ca o rațiune ordonatoare între ființă și umbră. Acestea îl atrag pe poet și el crede că le poate exprima în poemele sale printr-o frumusețe formală, o lucrare atentă a versurilor. În acest act Corneliu Ostahie nu ajunge însă nici la expresivitatea și nici la limpezimea visate. Numeroase poeme sînt ezoterice — în sintaxă — și ele mai mult opacizează puternicele tensiuni personale. Ne-am întrebat, firesc, de ce ?

În mod evident, poezia de care ne ocupăm nu respiră atît dimensiunea abstractă a ideilor cît dilemele morale ale unei conștiințe extrem de atente la social, timorate de propria ei revelare. Și atunci am descoperit o altă față a poetului, tumultuoasă, răvășitoare, aproape desfigurată de ceea ce el însuși numește undeva „sîngele fosforescent al crisparii". Există, pentru un ochi atent, o reală inadecvare în această poezie a eului liric la mijloacele poetice adoptate, o ruptură venită din spaima de exteriorizare integrală a tensiunii lirice și intelectuale, o ascundere în convenție printr-un act de disimulare deconcertant. Intelectualismul, supravegherea formală sînt mai mult o mască arborată pentru a ascunde o inhibiție : inteligența arogantă corijează intuiția artistică și sensibilitatea care nu țin seama de canoane. Și, deși salvarea și obținerea libertății se pot realiza prin artă **(Vagonul poștal)**, poetul se lasă adeseori împărțit de tensiuni contrare. Atunci cînd le poate controla (pentru să schisma se materializează prin vagul, ermetismul, esențializarea inexpresivă, limbajul eseistic), deci cînd talentul are onesta forță de a se arăta pe sine însuși, atunci poetul realizează texte de o reală frumusețe. De nenumărate ori în aceste cazuri poezia este conștientă de propriul ei trac de care se eliberează chiar prin spunere. Epigonismul bacovian, metaforele obstaculului și oglinzii (semne ale vidului, falsului), tentațiile reprimării materializate în semnul obsesiv al cercului vin să construiască, asemeni unui revelator, cealaltă față lirică coagulată pe suportul lucidității și antidogmatismului spiritual ce-și au ca deviză fraza „Exist, deci refuz să mai cred". Alături de ciclul **Muzeul straniu**, aproape în întregime citabil, volumul cuprinde și alte poeme care il situează pe Corneliu Ostahie printre poeții tineri în care se poate spera privind spre viitor. Și citâm aici poemele **Prada ideală, Există cineva lîngă mine, Seva unei mari încremeniri vegetale, În sfera noastră perfectă, De gîtul fluziei, Ultimele presupuneri despre paradis, Apleacă-ți ochii** : „Apleacă-ți ochii și pune piciorul pe grumazul cuvintelor tale, / fii milostiv, / / nu apăsa, un miceliu strălucitor, ca o purpură albă, va izbucni / de la sine, va prinde / spirala robiei de glezna ta stîngă / de glezna ta dreaptă, în timp ce frunzișul dospit / al silabelor prăbușite din coroana acestui poem, scuturat / foarte bine / de paznicii melancoliei, de brutele inocenței încăruntind / fără rost, / va decupa, cu o grijă extremă, / amprentele ultimilor pași despre care / nimeni nu va mai ști ce să spună".

Desființarea punctuației, pe care ne-am permis să o punem noi în poemul citat, nu servește această poezie ; le cere, dimpotrivă, marcarea cadenței în un mod explicit. Ni se pare, apoi, că retorismul unor poeme putea fi ceva mai bine supravegheat, ca și imagistica cu vizibile contaminări de forme inexpresive, de circulație de larg consum, gen „sfera otelită a lacrimii", „tărîna fierbinte", tot felul de „clepsidre", „umezeala melancoliei", „dovezile umbrei", „vocala memoriei", „putregaiul lacrimii", „geamul de plumb al mușteniei" etc. Corneliu Ostahie nu are nevoie de o asemenea recuzită pentru a fi el însuși. Situîndu-și poezia sub semnul incertitudinii și al sfielii, el poate păstra cel mult aceste teme pentru poezie dar, credem, nu și în actul scrierii. Vocația sa se cere debarasată de false îndoieli împovărătoare. Complexat de neînțelegere, străin de aparențe, simțind adînc contradicțiile în care il este plasată existența, cu o repulsie vădită față de conformismele de gîndire, eul liric viețuiește într-un amurg continuu cu tente metalice, expresioniste, unde simțul clocotind, gata să erupă, un veto bărbătesc — dar va erupe el oare ? — lava unei alte configurații lirice de o cu totul altă frumusețe estetică și impregnată de o ardentă valoare morală.

Versul

A fost în versurile eminesciene
un vers ce mie tare mi-a p'ăcut
a fost un vers cum numai cerul poate
căci gîndul lui zbura în miazănoapte
iar miazănoapte-apusul cel din zări
era frumos cum luna plină este
și cerul, norii lui întunecați
aveau imaginea cea din poveste

Ultima pală de vînt aprins

Ultima pală de vînt aprins
ultima pală de uragan aprins
încet ultima pală de vînt aprins
ca luminația vulturului

Calul

Un cal cu bale de argint
un cal din miazănoapte
un cal cu dinții din Corint
un cal din miazănoapte
un cal cu scînteieri în ochi
un cal cu vise blinde
cu păr pe coamă tot din foc
cu scînteieri plăpînde
un cal cum versul tropical
zîmbea din dinți alene
și din Corint îi dobora
pe toți din astă vreme

Cerbul

Cornul de cerb răsună
în mijlocul pădurii
Se-aud ciinii cum latră
prin preajmă, acum îndată
se-aude mai slab cornul
ciinii nici nu mai latră
Dar după pom apare o namilă ciudată
care copacii-i rupe
și soarele răsare

Filip Mitroi
— elev clasa a VII-a —

televiziune
tv

Ninge, ninge, ninge

Acum, cînd ninge conform buletinelor meteo (numai că nu acolo unde e pus degetul pe hartă) nimic nu ne mai poate uimi. Într-adevăr, e iarnă, dar ce ar fi putut fi altceva în ianuarie ? Ne-am dezvățat de anotimpurile mai grele, ploaia și zăpada ne surprind de fiecare dată nepregătiți, frigul ne strepezește dinții, iar întunericul ne sperie. Să fim serioși ! Orice rău își are perechea sa contrarie. Cu alte cuvinte, binele din casă nici nu se compară cu răul de afară. În aceste condiții meteorologice, televizorul capătă noi și surprinzătoare adeziuni, devine un obiect care merită toată atenția celor care il au. Un semn sigur că este adevărat ceea ce spun este că mulți, cei mai mulți dintre noi, și-au petrecut revelionul în preajma lui. Desigur, a trecut destul timp din acea noapte de trecere de la un an la altul pentru a mai comenta pe larg programul, mai bine zis programele de pe 1 și 2. Așa, la prima impresie, caravana de pe 2 a beneficiat mai mult de bunădispoziția noastră, deși n-am dansat în discoteca sa. Într-un „top" al momentelor vesele, din care le-am exclude pe cele „retro", primul loc i-ar reveni actorului Dinu Manolache în „Romeo și Julieta la Verești" o farsă de tot hazul pusă în seama celor care confundă actualitatea cu butaforia și opera de artă cu plastilina. Au mai fost și alte bune momente în cele două programe, după cum nici „albumele" care au urmat nu

au fost mai prejos. Cum se spune „maurii" și-au făcut datoria și de data asta, aruncîndu-ne confeti argintate în priviri în timpul dansului. Într-o asemenea atmosferă favorabilă glumelor și risetelor, ce a fost mai puțin vesel, mai nerealist, a trecut aproape pe neobservate, în ritmul unui vals vienez.

O nouă montare a piesei lui M. Sebastian, „Steaua fără nume", a prilejuit actorilor distribuiți de regizorul Eugen Todoran realizarea unor roluri memorabile. Dintre ei au strălucit — acesta este cuvîntul — Octavian Cotescu și Ovidiu Iuliu Moldovan în două roluri ce păreau mărginașe, dar care, prin marele talent al lor, au atras atenția noastră. Bietul profesor de muzică, autorul necunoscut al unei simfonii necunoscute, în care cornul englezesc deținea cheia succesului, și „bietul" bogătaș părăsit de amanta sa la masa de joc, iată cei doi poli, nordul și sudul, ai acestei capodopere, așa cum a reieșit din noua montare a studioului de teatru TV. Felicitări.

Iulian Neacșu

P.S. Ar fi bine ca George Stanca să înțeleagă, însfîrșit, în ceea ce il privește pe C. Pumnea, că, față de cît ne este nouă de greu să-l înțelegem, lui îi este infinit mai greu să vorbească.

muzică
m

Creație corală

Nu de multă vreme, casa de discuri Electrecord a gravat un disc de creație corală purtînd semnătura lui Doru Popovici, a unuia dintre importanții creatori de muzică pentru cor din contemporaneitate, creator a cărui inspirație, după cuvintele lui Tiberiu Olah, „e izvorul blînd ce nu seacă niciodată pentru că își înnoiește forțele cu apele din adîncurile sale și se îndreaptă apoi spre plaiurile mirifice ale Mioriței..."

Discul cuprinde șase lucrări aparținînd, în linii mari, principalelor perioade de creație (într-o creație deosebit de vastă și variată) ale lui Doru Popovici. Dincolo de inerentele deosebiri de atmosferă determinate de deosebirile de tehnică componistică, o anumită constantă se desprinde de la sine : este vorba de lirism, caracteristică nedetașabilă de creația muzicală a autorului, dublată cel mai frecvent, atunci cînd se analizează paginile pentru cor, de linearitatea discursului muzical, trăsătură pe care autorul însuși o explică prin preluarea cultă a unei tradiții muzicale românești în care aportul culturii bizantine este de largă însemnătate (ar fi interesant de conjugat această nespectaculozitate a creației muzicale cu ardența ideilor, frecvent exprimate polemic, pe care Doru Popovici le susține, cu inconfundabilă intensitate și cu o perseverență demnă de laudă, pe tărîmul publicisticii ; această superficială' — în sens strict — dualitate poate fi interpretată, cred, ca exprimare a conștiinței de creator pe de o parte prin cuvînt, înțeles ca instrument de direcționare a mișcării de idei în arta sunetelor, teren al atîtor deosebiri și inconsecvențe, pe de altă parte ca exprimare prin sunet în domeniul creației propriu-zise, acolo unde Doru Popovici se dovedește a fi un temperament predispus spre introversiune, spre un lirism exprimîndu-se cu mijloace sonore decantate la maximum : în sprijinul acestei afirmații poate veni însuși textul pieselor corale).

În linii mari, lucrările sînt tributare unei estetici, ca să spunem astfel, a dimensiunii camerale. Deși ansamblurile corale, dirijate de Carol Litvin, Aurel Grigoraș și Lorandt Szalman, sînt mari, efectul global trimite spre intimitate și lirism discret printr-o deosebită economie de mijloace. Modicitatea contrastelor este fapt evident dacă facem referire la **Omagiu lui Eminescu** (text de G. Călinescu) la **Trei madrigale** pe versuri de Lucian Blaga sau la **Balada lui Iancu** pe versuri de Domnica Filimon, lucrări unde deosebirile de tempo între secțiuni sînt mici, singurele contraste notabile fiind cele între solo (Emilia Petrescu, Nicolae Secăreanu) și ansamblu. A doua caracteristică în planul etos-ului privește angajarea patriotică a creației. **Românie**, versuri de Mihai Eminescu, **Omagiu lui Sadoveanu** pe versuri de Martha Popovici, sus-amintitele **Omagiu lui Eminescu** și **Balada lui Iancu** demonstrează cultivarea insistentă a unor dimensiuni specifice spiritualității, tradiției românești. Fără a întrebuința frecvent mijloacele cîntecului de masă, Doru Popovici se apleacă, cu uneltele muzicianului rafinat, asupra unor sugestii de pe acest teritoriu, prelucrîndu-le.

Reîntorcîndu-ne la observații asupra tehnicii componistice, nu putem omite faptul că autorul este un statornic adept al formei madrigalești (teoretizate, de altfel, în pagini numeroase), în secvențele din **Omagiu lui Bach**, de pildă, alternanța polifonie-omofonie, linear-static, consonant-disonant chiar, fiind specifice. Este aceasta o formă generoasă la care autorul s-a oprit pentru că îi corespunde înclinărilor creatoare și „spre a-și elibera preaplinul lăuntric" (facem trimitere aici la excelenta prefață de disc semnată de Martha Popovici).

Viorel Crețu

Istoria, cartea de căpătîi a unei naţii

Istoriografia română a cunoscut în ultimii douăzeci de ani o dezvoltare remarcabilă. În această perioadă au apărut studii şi volume colective care au abordat cîteva din cele mai importante probleme ale dăinuirii românilor pe acest pămînt, tratîndu-le într-un spirit nou cu o documentaţie ştiinţifică bogată şi un instrumentar de lucru superior. Caracteristică le este celor mai bune studii şi cărţi de istorie apărute în aceste două decenii deviza de a scrie istoria „aşa cum a fost" adică de a respinge interpretările unilaterale sau chiar partizane pe care ni le-a oferit pînă acum fie bibliografia română, fie cea străină. Între lucrările şi istoricii care ilustrează această stare de lucruri reconfortantă moral şi ştiinţific se află şi cartea Supplex Libellus Valachorum şi autorul ei David Prodan. Axat pe marile teme ale istoriei Transilvaniei, David Prodan ne oferă în cartea despre Supplex, aflată la a treia ediţie revăzută, una din cărţile de istorie fundamentale ale românilor, menită a se aşeza în rîndul cărţilor clasice pentru istoria naţională. David Prodan a cercetat şi studiat situaţia românilor din Transilvania, condiţia lor de „naţiune" nerecunoscută, fără drepturi, şi consecinţele diferite pe care le aduce după sine acest lucru. Autorul Supplexului ne oferă prin această carte încă un punct de sprijin solid al capacităţii românilor nu numai de a supravieţui ci şi de a face istorie în teritoriul pe care-l locuiesc de veacuri.

La lansarea celei de a treia ediţii a cărţii la Cluj-Napoca au vorbit mai mulţi istorici şi cercetători. Între aceştia şi-a spus cuvîntul despre cartea Supplex Libellus Valachorum şi o cercetătoare americană în domeniul antropologiei, Catherine Verdery, din a cărei intervenţie reproducem următoarele rînduri :

„Este imposibil să citeşti **Supplexul** lui David Prodan fără să-ţi dai seama că lucrează aici o inteligenţă de cea mai înaltă calitate.

Asta se poate spune şi despre celelalte ediţii ale **Supplexului.** Ce se poate spune despre această nouă ediţie îndeosebi ?

Se poate arăta că cere curaj să realizezi ediţii noi ale unei lucrări. Să scrii o carte **în primul rînd** cere un plic de curaj, dar să fii în stare să laşi în urma ta evidenţa despre ipotezele gîndirii tale este ceva care numai cei mai consecvenţi — sau cei mai nesăbuiţi, — îşi pot permite.

În cazul de faţă, avem de-a face cu un om prin excelenţă consecvent.

Cu această ediţie, a treia a **Supplexului,** David Prodan, şi Editura ştiinţifică şi enciclopedică odată cu el, ne lasă nu numai o valoroasă îmbogăţire a înţelegerii noastre despre **Supplex** şi lumea din care a ieşit ; ne lasă şi un patrimoniu fără de preţ, în lumea ştiinţifică : în al treilea rînd ne lasă o lecţie metodologică şi morală care va merita preţuită şi studiată de mii de studenţi în istorie în viitor.

Prin această ediţie, ce nimeni nu poate spune cînd se va termina de la o idee strălucită, de necontestat măi'întîi în forma estetică, spre documentaţia şi dovada ştiinţifică cea mai temeinică, de nezguduit, durabilă prin vicisitudinile timpurilor. Acesta este felul de istorie care trebuie scrisă".

Reproducem în această pagină opiniile despre Supplex Libellus Valachorum **datorate lui Nicolae Edroiu şi Florin Constantiniu, ca şi cuvîntul lui David Prodan.**

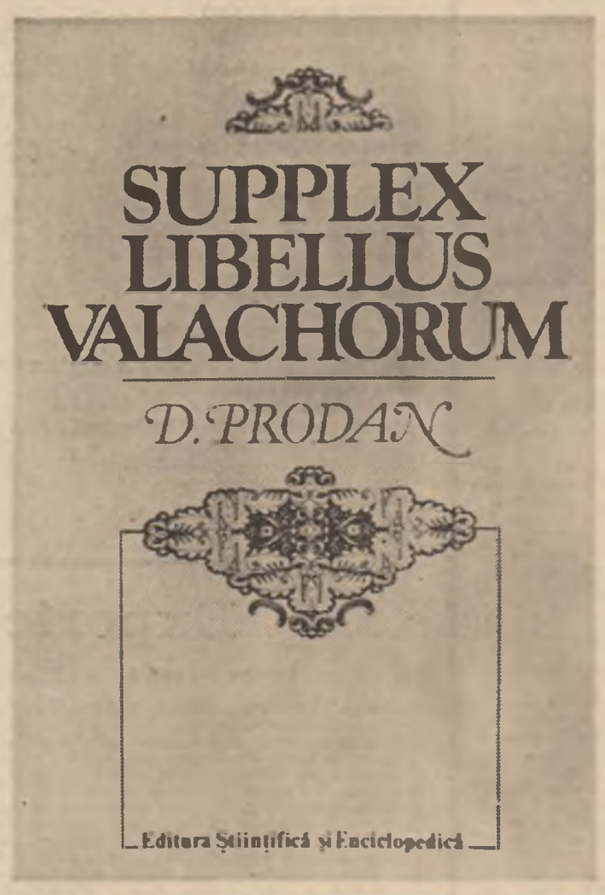

CUVÎNTUL AUTORULUI

Iată această carte la a treia ediţie. Citez din prefaţa cu care pleacă la drum.

„Tezele de faţă au ieşit în larg acum 36 de ani, pe un vînt neprielnic, într-un timp cînd nu lipseau insinuările că romanii, care ne-au hotărît fiinţa, ne-au dat limba şi pentru vecie numele, aşezîndu-ne în marea familie a popoarelor romanice, nu sînt decît «cotropitori», latinitatea care ne insufleţise pînă aci, «uzurpare», Şcoala Ardeleană care ne-a trezit la conştiinţă, «reacţionară», limba încercată de corifeii ei, o limbă «artificială», «păsărească», cînd teze ca cele de faţă erau suspectate sub nume de «naţionalism»". Au pornit la drum într-un timp cînd marea frîză a istoriei neamului de la Ateneu se găsea încă acoperită.

Prima ediţie a lucrării în Editura Universităţii noastre, în 1948, n-a avut nici ea o soartă norocoasă, în puţine exemplare a apucat să fie răspîndită. Deoasă la librărie apoi pentru a fi pusă în vînzare a dispărut fără urmă, n-a fost chip să aflu cui i-a scos ochii şi ce s-a putut face.

A trebuit să vină înţelegerea şi ospitalitatea Editurii Ştiinţifice din 1967 ca să iese a nouă ediţie, neschimbată în tezele sale, dar mult îmbogăţită.

Au urmat apoi o ediţie engleză, în 1971, în Editura Academiei şi o alta germană, în 1981, în Editura „Kriterion".

Azi pleacă la drum a treia ediţie, românească, din aceeaşi casă ospitalieră a Editurii Ştiinţifice şi Enciclopedice, în tezele ei iarăşi neschimbată, decît îmbogăţită încă cu noi dovezi şi argumente.

În acest moment „am satisfacţia că cercetările de toate naturile, mulţimea de lucrări care s-au produs" şi „se produc mereu sub ochii noştri nu le-au infirmat", mai curînd le-au confirmat, le pot menţine şi azi", în ediţiile succesive cum am spus le-am putut doar fortifica cu noi probe, cu noi materiale ilustrative, izbutind la imaginea îmbogăţită de azi.

Azi mă găsesc în fericita situaţie de a mă înscrie în peisajul luxuriant de-acum al unei prodigioase literaturi, de a mă incolona în lungul şir al cultivatorilor ei, de a mă încadra într-o mare temă de istorie naţională.

Lucrarea, cum o ştiţi şi cum veţi afla cei care încă nu o ştiţi e o frescă a luptelor generaţiilor care ne-au precedat, a luptelor de emancipare care au dus la încoronarea unei istorii de zbucium, la actul capital al întregirii neamului. O frescă a credinţelor şi virtuţilor noastre de ieri şi de alaltăieri, Supplex Libellus nefiind decît un titlu şi un capitol, capitol, un act simbolic în această istorie.

O luptă de ridicare sub steaua latinităţii, cu ochii mereu aţintiţi spre vestigiile Romei antice, spre măreaţa columnă a lui Traian. O luptă sub semnul mîndriei originilor. Aceste origini ne-au schimbat umilinţa în mîndrie, ele au fost steagul sub care am înfruntat dispreţul adversarilor ridicîndu-ne deasupra lor, dispreţul faimoaselor naţiuni politice, orgoliul unei nobilimi în veci neîmpăcate. Latinitatea care a pătruns adînc în inima naţiunii, în sufletul întregului popor, care s-a întrecut în a-şi boteza copiii cu numele de Romulus, Remus, Virgiliu, Cezar, August, Liviu, Adrian, ori de Iulia, Livia, Minerva, Cornelia... Şi mai presus de toate cu numele venerat al împăratului Traian. Nume inconfundabile, nume care nu puteau fi nici disimulate, nici convertite.

O luptă sub semnul cărţii neamului, care a fost "Istoria pentru începutul românilor în Dacia", istoria care tacit a incitat mereu la o continuare. Un răspuns la acest comandament aş dori să fie şi lucrarea de faţă. M-aş simţi flatat, ca autor, să fie primită mutatis mutandis ca atare.

De încheiere, mulţumesc din suflet Editurii Ştiinţifice şi Enciclopedice care a primit-o, cu deosebire directorului ei Mircea Măciu şi redactorului de carte Marcel Popa care au îmbrăţişat cu toată căldura cauza acestei cărţi, scoţînd-o a treia oară la lumină cu grija şi în ţinuta în care o vedeţi. Sînt amîndoi aci de faţă şi aş fi bucuros să vă aud şi pe dumneavoastră că în semn de preţuire, împreună cu mine, îi aplaudaţi.

David Prodan

„Originea daco-romană şi continuitatea existenţei pe aceste meleaguri constituie caracteristici fundamentale ale poporului român. Stabilirea locului în istorie, a originii şi continuităţii în bazinul carpato-dunărean ale poporului român, constituie fundamentul oricărei activităţi ideologice, teoretice şi politico-educative. Nu se poate vorbi de educaţie patriotică socialistă fără cunoaşterea şi cinstirea trecutului, a muncii şi luptei înaintaşilor noştri. Avem un trecut glorios, care reprezintă cea mai preţioasă moştenire a poporului nostru. Avem datoria să ridicăm pe o treaptă nouă şi să îmbogăţim cu noi cuceriri materiale şi spirituale această preţioasă moştenire, să ridicăm pe noi culmi de civilizaţie poporul, naţiunea noastră socialistă".

NICOLAE CEAUŞESCU

În linia marilor tradiţii

„Alma Mater Napocensis" a produs dovada marilor ei valori universitare încă de la începuturi, marcate de Unirea cea Mare. Contribuţia pe care Universitatea românească de pe Someş trebuia să o aibă în cultura română, exigenţele pe care să şi le impună, erau formulate pe de-a întregul încă în **Raportul** rectorului primului an, Sextil Puşcariu, din 10 octombrie 1920 : „Cînd se va scrie odată istoria vremurilor mari a căror contemporani sîntem, se va reliefa, desigur, ca o faptă de mare importanţă, înfiinţarea Universităţii româneşti din Cluj în chiar primul an al stăpînirii noastre în ţinuturile strămoşeşti...

Trebuie doar clădită chiar de la început înalta instituţie culturală cerută cu atîta stăruinţă de generaţiile trecute, în care să se dea o pregătire temeinică celor ce sînt meniţi să ridice şi să întărească frumoasa noastră ţară, cîştigată cu atîtea jertfe sfinte de sînge".

Unul din marii dascăli şi savanţi care au ilustrat Universitatea Clujului a fost academicianul David Prodan. Ocazia ce ne-o oferă o socotim cea mai potrivită pentru a reliefa rolul pe care l-a avut şi continuă să-l aibă Profesorul la opera de preamărire a Universităţii noastre.

★

David Prodan, plecat dintr-un sat de la poalele Carpaţilor Meridionali dintre Sebeş şi Orăştie, poposea în „Atena de pe Someş" chiar în acei ani de avînt cultural românesc declanşat pe pămîntul străvechi al Transilvaniei de Unirea din 1918. Anii formării sale stau sub semnul marilor aspiraţii ce prezidau întemeierea Universităţii româneşti a Ardealului şi coincideau aproape cu ei. Ani şi aspiraţii ce avea să le evoce lapidar şi sugestiv chiar savantul, o jumătate de veac mai tîrziu : „Am trăit explozia de entuziasm declanşată de marele act care încorona o lungă istorie de luptă şi sacrificii. Fac parte din generaţia fericită care s-a ridicat prima pe urmele lui. Am trăit perioada descătuşării de energii care a urmat şi care venea să-şi justifice necesitatea istorică".

După încheierea studiilor universitare, David Prodan rămîne în Clujul academic, lucrînd la Arhivele Statului, de curînd înfiinţate aici, şi apoi la Biblioteca Centrală Universitară, două instituţii de cea mai mare importanţă pentru cercetarea istorică şi care „completau" în chipul cel mai fericit Facultatea de Litere şi Filosofie şi Institutul de Istorie Naţională. Ani rodnici pentru cercetătorul care s-a dedicat încă de la început studierii istoriei ţărănimii transilvănene, din rîndurile căreia s-a ridicat. Ani în care gravitează spre intelectualitatea de orientare progresistă din Clujul universitar, grupată în jurul revistei „Societatea de mîine".

Orientarea istoricului în afirmare spre gîndirea materialist-istorică a făcut posibilă acea lucrare din 1938 referitoare la **Răscoala lui Horea în comitatele Cluj şi Turda**, prin care obţinea doctoratul în istorie, şi prin care, de fapt, se „inaugurează un nou punct de vedere, materialist, în studiul răscoalei lui Horea", cercetarea istoriografică românească fiind îndreptată spre „istoria luptei celor mulţi şi asupriţi, adevărata istorie a poporului".

A urmat, între 1940 şi 1945, Universitatea clujeană în refugiul de la Sibiu, unde a definitivat şi publicat lucrarea **Teoria imigraţiei românilor din Principatele Române în Transilvania în secolul al XVIII-lea,** prin care răsturna cu ajutorul unei documentaţii şi argumentaţii ştiinţifice impresionante o teorie ventilată în istoriografia maghiară în perioada revizionismului. Pentru orientarea sa de stînga şi activitatea democratică ce o desfăşoară la Sibiu în anii dictaturii antonesciene, D. Prodan este implicat în procesul intelectualilor comunişti şi antifascişti din octombrie-noiembrie 1943, judecat în faţa Curţii Marţiale a Corpului VI armată.

După 23 August 1944, în noile condiţii istorice determinate de Revoluţia de eliberare naţională şi socială, antifascistă şi antiimperialistă, universitatea românească din Ardeal revine la Cluj şi cunoaşte procesul democratizării ei. Istoricul David Prodan este chemat la catedră, în 1948, an în care publica **Supplex Libellus Valachorum,** lucrare de referinţă a istoriografiei româneşti, prin care realiza o amplă interpretare istorică şi filozofică a celui mai important act politic al românilor transilvăneni din secolul al XVIII-lea. An în care Academia Română însăşi, reorganizată, îl chema între membrii ei corespondenţi, semn al recunoaşterii activităţii sale ştiinţifice, de o extraordinară profunzime şi largă cuprindere filozofică.

David Prodan fusese în perioada dinainte de 1948 „profesor" prin cărţile sale, care au putut îndruma şi contribui la pregătirea ştiinţifică, teoretică a mai multor serii de studenţi. Acum, de la catedra Universităţii clujene, căreia i-a rădicat mult prestigiul prin ilustra sa prezenţă, a contribuit în chip decisiv, vreme de un deceniu şi jumătate, la formarea şi educarea studenţilor în istorie veniţi în cetatea universitară de pe Someş.

Am avut fericitul prilej de a mă număra printre studenţii uneia dintre seriile la care a predat profesorul şi savantul. Activitatea didactică a Domniei Sale rămîne un model de dăruire pentru cauza şcolii, de disciplină şi conştiinciozitate exemplare cu care şi-a onorat, din păcate pentru un timp mai scurt decît ar fi putut să fie, noile sarcini ale unei catedre universitare.

Profesorul era cunoscut în lumea studenţească pentru exigenţa faţă de fiecare prelegere pe care o rostea într-o tonalitate aparte, plăcută, calmă, plină de farmec, de la catedra amfiteatrului în care auditoriul era de-a dreptul fascinat. Temeiul acestora era, desigur, înaltul prestigiu ştiinţific al savantului, autoritatea de care se bucura în istoriografia românească şi în instituţia mare a ţării care era Academia Română, de la şedinţele căreia îşi permitea să lipsească dacă avea curs la Universitate. Era exigent deopotrivă faţă de pregătirea studentului, de la care exigenţă nu abdica în nici o împrejurare, fiind apreciat de către studenţi pentru dreapta cumpănire materializată în carnetul de note al fiecăruia, chiar de către cel aflat în situaţie de eşec. Noi, studenţii în istorie, vedeam şi atunci, dar mai ales ani după aceea, în întreaga sa activitate grija savantului şi dascălului patriot pentru viitorul culturii şi ştiinţei româneşti, a învăţămîntului românesc în domeniul istoriei.

Ultimele două decenii din activitatea ştiinţifică a savantului stau sub semnul unui efort investigatoriu deosebit, consecvent, pentru împlinirea acestui program. Iar rezultatele lui, materializate în ample lucrări ce au văzut lumina tiparului în acest răstimp, au fost de natură să impresioneze lumea ştiinţifică de la noi şi din străinătate. Simpla enumerare a problematicii de detaliu a acestor lucrări este edificatoare pentru oricine : boieri şi vecini în Ţara Făgăraşului în secolele XVI—XVII (1963), iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea (3 volume, 1967—1968), urbariile Ţării Făgăraşului 1601—1630 (două volume, 1970, 1976).

Aceste lucrări au culminat cu acel frumos monument istoriografic înălţat de savant ţărănimii răsculate de la 1784—1785 în preajma bicentenarului răscoalei **(Răscoala lui Horea,** vol. I—II, 1979). O lucrare de amplă respiraţie istorică, la care autorul a trudit ca un benedictin vreme de o jumătate de secol şi care

poate fi apreciată încă de pe acum drept una din marile cărţi de istorie din literatura noastră. Investigaţia însăşi a încercat un experiment novator, prezentînd evenimentul prin limbajul documentelor, ele însele ordonate după concepţia ce prezidează întreaga lucrare. Documentaţia istorică în ansamblul ei este întrebuinţată la maximum, o cercetare exhaustivă fiind întreprinsă de savant în marile arhive şi biblioteci din ţară şi străinătate.

Rigurozitatea şi profunzimea ştiinţifică a tuturor lucrărilor istorice publicate de Domnia Sa, grija deosebită pentru textul scris, marile pagini din istoria naţională pe care ni le-a „restituit", sînt un model viu în faţa tineretului studios.

★

La începutul anului 1979, cînd apărea ediţia princeps a acelui monument istoriografic închinat **Răscoalei lui Horea,** într-una din rarele apariţii în public, la care a consimţit cu aceeaşi rară modestie, academicianul David Prodan mărturisea că, fiind de origine ţărănească, din aceste părţi transilvane ale ţării româneşti, a considerat de datoria sa să scrie istoria clasei sociale din care provine. O profesiune de credinţă a unui istoric octogenar, mare savant şi patriot, care a dat istoriografiei româneşti cele mai mari lucrări privind istoria ţărănimii noastre.

Istoricul David Prodan a venit în peisagiul nostru istoriografic cu lucrări de amplă respiraţie istorică, prin care a pus în evidenţă calităţi fundamentale ale clasei sociale din rîndul căreia s-a ridicat. A insistat asupra ceea ce reprezintă numărul, dimensiunea demografică a ţărănimii, ca masă direct producătoare de bunuri materiale.

A întreprins un efort istoriografic remarcabil pentru reconstruirea răscoalei din 1784. Durata în timp — o jumătate de veac — şi profunzimea investigaţiei (atît documentară, în stufişul izvoarelor scrise, cît şi sub aspectul problematicii) au făcut din istoricul român unul dintre cei mai buni cunoscători din Europa ai mişcărilor ţărăneşti.

Investigaţia debutase metodic, cu intervenţia cercetătorului, la împlinirea unui secol şi jumătate de la răscoala lui Horea, în problemele bibliografiei răscoalei şi a ecourilor ei în străinătate. Erau de fapt acestea serioase puneri la punct în cadrul dezbaterii ce se desfăşura atunci, şi care atrăgeau atenţia asupra unui cercetător avizat.

În 1938, apărea lucrarea **Răscoala lui Horea în comitatele Cluj şi Turda,** o temeinică teză de doctorat, prin care istoricul restringea cercetarea evenimentului la dimensiunea celor două comitate, dar îl aborda dintr-o nouă perspectivă, a materialismului istoric. O trecere în revistă, a istoriografiei răscoalei pînă în 1935 punea în evidenţă monografia publicată de Nicolae Densuşianu la centenarul răscoalei şi abundenţa materialului arhivistic cu care trebuia să se confrunte cercetătorul care se încumeta să o reconstituie.

Concluzia esenţială privind caracterul ridicării sociale de la 1784 era consolidată în reconstituirea sintetică a răscoalei din volumul al III-lea al tratatului de **Istoria României** apărută în 1964, dar mai cu seamă în ampla ei „refacere" în plan istoriografic din 1979. **Răscoala lui Horea,** vol. I—II, găzduită generos de Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Această apariţie ştiinţifică din preajma bicentenarului răscoalei lui Horea s-a constituit într-un eveniment editorial şi istoriografic de primă mărime. Ne găsim în faţa unui elaborat istoriografic impresionant, ce venea să încununeze eforturile de două veacuri ale cercetărilor istorice. Ediţia nouă, revăzută, apărută în anul celei de-a 200-a aniversări a evenimentului pe care îl reconstituie, a prilejuit noi reflecţii asupra unei asemenea realizări.

Înainte de toate, avertizarea istoricului din **Prefaţa** la noua ediţie: „Această nouă ediţie, revăzută, nu aduce fapte noi, faptele sînt de-acum cunoscute. Materialul documentar al răscoalei, cum o poate constata oricine, e imens, inepuizabil. În genere însă nu ne mai putem aştepta la mari surprize. Mărturiile în plus obişnuit îmbogăţesc doar cu noi detalii fapte cunoscute". Monografia istorică a răscoalei nu e semnificativă doar ca operă ştiinţifică individuală, marcantă în activitatea ştiinţifică a unui istoric octogenar, ci se constituie în lucrare de referinţă în istoriografia românească dintotdeauna.

Peste toate se impune impresionanta documentaţie a lucrării. Istoricul a purtat un permanent dialog cu realitatea istorică prin intermediul documentului, a sute şi mii de documente, într-un fel aparte. Operaţia de generalizare e însoţită continuu de exemplificare, şi nu neapărat prin piesa de vîrf „clasică", ci mai mult prin cea obişnuită, comună, edificatoare ea însăşi pentru realitatea pe care o reflectă. Exemplaritatea unei activităţi istoriografice în plină desfăşurare însoţeşte calitatea ei, **temeinicia operei.**

Academicianul David Prodan închină opera sa memoriei istoricului Nicolae Densuşianu, care la centenarul răscoalei publica la Bucureşti cunoscuta-i monografie asupra evenimentului, cea dintîi de asemenea amploare din literatura istorică a lui, titlu de referinţă în bibliografia domeniului. Astăzi putem spune că, dacă monografia lui N. Densuşianu aborda la nivelul veacului trecut şi a problematicii europene şi naţionale de atunci răscoala ţărănească din 1784, academicianul David Prodan ne-a dat monografia acestui secol asupra mişcării. Abordată de pe poziţiile materialismului istoric, ale celor mai moderne metode de investigare, lucrarea profesorului David Prodan se înscrie totodată pe linia celor mai valoroase realizări ale istoriografiei române, ale tradiţiilor progresiste din cultura română. O operă ca aceasta, să recunoaştem, nu e la îndemîna oricărei istoriografii; ea ilustrează maturitatea scrisului istoric românesc, capacitatea de analiză şi profunzimea ei, devotamentul şi respectul faţă de meşteşugul istoric, suveranitatea creaţiei ştiinţifice.

O operă pilduitoare pentru întreaga noastră istoriografie, un omagiu al contemporaneităţii româneşti adus marelui moment din istoria naţională care a fost răscoala lui Horea, la împlinirea a două secole de la eroica şi totodată, tragica lui derulare.

Nicolae Edroiu

Un om şi o carte

Întocmai cum soarele îşi trimite, parcă mai luminoase, ultimele raze înainte de a apune, tot astfel, în 1948, înainte de căderea negurilor dogmatismului — care în istoriografie a îmbrăcat forma roboteriismului — cartea lui David Prodan, Supplex Libellus Valachorum *a strălucit fugar, înainte ca să se piardă în beznă. S-ar putea spune că destinul acestei cărţi a reflectat pe acela al istoriografiei româneşti înseşi, căci de îndată ce Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a eliberat cercetarea istorică de cătuşele dogmatice,* Supplex-*ul a cunoscut, în 1967, o nouă ediţie, cum preciza autorul „refăcută". Şi iată, acum, ca o expresie a suflului viguros de înnoire documentară şi interpretativă ce străbate azi istoriografia noastră, cea de-a treia ediţie a cărţii se înfăţişează îmbogăţită cu acele achiziţii venite din propria-i investigaţie sau din progresul ştiinţei istorice înseşi şi pe care D. Prodan le-a înglobat cu denumirea de „adăugiri şi precizări".*

Cred că nu greşesc afirmînd că în epoca postbelică nici o altă carte de istorie nu a cunoscut trei ediţii. E un record asupra căruia se cuvine stăruit şi meditat. El relevă, mai întîi, marele interes pentru problema tratată de autor : lupta de emancipare socială şi naţională a românilor transilvăneni. E un interes deopotrivă ştiinţific şi sentimental. Transilvania a fost întotdeauna învăluită de iubirea naţiunii române. Vicisitudinile românilor transilvăneni au fost acut percepute de fraţii de peste Munţi ; Marea Unire din 1918 s-a făcut prin efortul şi jertfa tuturor şi de fiecare dată cînd cineva s-a atins, prin vorbă sau faptă, de Transilvania, reacţia românilor a fost promptă şi viguroasă. Supplex-*ul lui D. Prodan este o istorie a pătimirii şi a luptei românilor transilvăneni, în încercarea de a se smulge ei — locuitorii cei mai vechi şi cei mai numeroşi ai Transilvaniei — din starea de populaţie „tolerată" — unde ? cumplită injustiţie ! — în vatra de strămoşească vieţuire a Daciei. Este în cartea lui D. Prodan o istorisire a împrejurărilor în care s-a ajuns la această degradare a statutului autohtonilor români prin formula celor trei „naţiuni" politice şi a celor patru religii (de fapt confesiuni) recepte, care nu mai lăsau loc românilor transilvani în viaţa politică a patriei lor. A-şi afirma drepturile lor într-o lume atît de ostilă nu era deloc lesne. Pentru o clipă marea faptă a Viteazului — cea dintîi unire a românilor — şi indeosebi politica lui ecleziastică, care a însemnat cea dintîi tentativă de a sparge cadrul structurilor politice pentru a promova elementul românesc, au părut să ofere românilor transilvăneni şansa afirmării lor politice şi naţionale. Speranţa a fost brutal stinsă de asasinarea domnului unificator. Inochentie Micu în alt cadru istoric şi cu alte mijloace a făcut aceeaşi încercare, şi datorăm lui D. Prodan fixarea adevăratelor dimensiuni ale acestei excepţionale personalităţi a istoriei româneşti. Opoziţia inversunată a privilegiaţilor a provocat eşecul acţiunii sale. După o perioadă de agitaţii ţărăneşti axate mai întîi pe activitatea unui Visarion Sarai sau Sofronie din Cioara, şi care au culminat în răscoala lui Horea, s-a ajuns la elaborarea* Supplex-*ului, considerat pe drept cuvînt de D. Prodan „cel mai important act politic al românilor transilvăneni în cursul secolului al XVIII-lea". Aşa cum subliniază autorul el nu înseamnă „nici un început şi nici un sfîrşit, el constituie doar un important moment intr-o organică şi istorică luptă".*

Nararea acestei lupte — cu înfrîngerile şi biruinţele ei — încheiată la 1 Decembrie 1918 a fost întotdeauna ascultată, citită, privită cu interes şi dragoste de fiecare român. D. Prodan ne-o spune acum, pentru a treia oară, şi, întocmai ca şi copilul bucuros să urmărească basmul ştiut, reluăm noul Supplex *pentru a-l reciti cu delectarea intelectuală de a păşi pe o cărare ştiută şi, totuşi, nouă, avînd pe cea mai sigură dintre călăuze.*

D. Prodan ţine o cumpănă între obiectivitate şi patos ; el nu face nici o concesie pateticului facil, îl simţi controlîndu-şi şi reţinîndu-şi tot ceea ce cugetul lui de român transilvănean — urmaş al celor brimaţi şi oprimaţi — ar putea să reverse ca patimă şi să umbrească astfel credibilitatea ştiinţifică a anchetei sale istorice. Şi totuşi ce forţă de educaţie patriotică, ce lecţie de iubire a neamului, ce exemplu de angajare, de militantism se desprind din fiecare pagină a acestei cărţi ! D. Prodan este din plămada autorilor Supplex-*ului, adică a acelor cărturari care au pus învăţătura lor în slujba marilor interese ale neamului lor.*

Cea de a treia ediţie a Supplex-*ului vădeşte încă o dată — acea constanţă în preocupările ştiinţifice ale academicianului D. Prodan, revenirea la marile teme abordate în cursul unei activităţi atît de fecunde — iobăgia, Horea,* Supplex *— pentru a aduce mereu la zi concluziile cercetării, în lumina noilor descoperiri. Lucrări masive, fundamentale care fac din autorul lor ceea ce se numeşte „un clasic în viaţă". D. Prodan nu este însă — să ne grăbim să o spunem — acel clasic, care şi-a încetat activitatea şi trăieşte — pe plan cultural — prin reeditarea scrierilor sale, nu, un răspicat nu ! Este omul devotat muncii care sfinţeşte şi înfăptuieşte, a muncii făcute cu dăruire şi jertfă, a muncii spre folosul tinerilor şi vîrstnicilor. La cei peste 80 de ani ai săi D. Prodan preferă odihnei binemeritate şi camerei tihnite a locuinţei, muncă în bibliotecă şi în arhivă, acel permanent contact cu mărturiile vremurilor apuse care este pentru istoric ceea ce era pentru Anteu contactul cu pămîntul : permanentul izvor de putere. De curînd, Fernand Braudel, acest „patron" al lui „nouvelle histoire" — cum îl numeşte „Magazine litteraire", căruia i-a acordat recent un interviu — arăta că pentru el lucrul în arhivă rămîne principala delectare ca istoric. Cine nu visează la istorie în contact cu documentul nu poate fi istoric, spune el în substanţă. D. Prodan este — în această perspectivă — istoricul prin excelenţă. A trăi în această lume a surselor istorice, a-i culege — prin trudă — secretele ce nu se lasă smulse uşor, a le împărtăşi apoi semenilor acesta a fost crezul de-o viaţă a lui D. Prodan.* Supplex-*ul este întruchiparea unei etici profesionale şi onestităţi intelectuale care fac din autorul acestei admirabile cărţi, unul din marii istorici din vremea noastră.*

Fl. Constantiniu

12 IANUARIE 1985

REMEMORĂRI

Oprind o clipă din zbor păsările

1.

Munții trufași și intangibili, decupați pe cerul rece al dimineții de iarnă, par atît de aproape încît dacă aș întinde un deget spre ei s-ar auzi o muzică profundă și cutremurătoare, declanșînd avalanșe, deszăpezind brazii și oprind o clipă din zbor păsările într-o dulce legănare.

2.

Trifon, monahul viețuind la **Schitul de fum**, însinguratul și fericitul, cel căruia sticleții i se așează pe creștetul încărunțit și cele două vulpi domesticite i se gudură la picioare ca niște javre flenduroase, m-a făcut să asist la o scenă absolut incredibilă.

De ani de zile, în smeurișul care se întinde deasupra luminișului adăpostind schitul, zmeuriș împrejmuit cu birne simple de brad, o familie de urși împărătesc și se îndulcesc pe săturate de cum dă ochiul roșu al fructului parfumat. Acolo își aduc puii și-i învață să fugă și să se ridice în două labe și să miroasă primejdia din aer. Vin dimineața printr-o strungă anume lăsată și pleacă în amurg pierzîndu-se în fumul ocrotitor al pădurii ce le găzduiește birlogul. S-au obișnuit atît de mult cu Trifon și cu mirosul său, încît îl tratează ca pe unul de-al lor.

Din turla schitului am putut să văd într-o dimineață de toamnă cum schimnicul bărbos și blînd, după ce s-a tăvălit prin iarbă să-i mai piară mirosul de om, și după ce și-a luat într-un coș doi faguri aurii de miere, a intrat hotărît și fără grijă în perimetrul zmeurișului. S-a apropiat de familia ce dormita la soare și-a așezat pe pajiște fagurii miraculoși.

Spre mirarea mea, cei doi ursuleți bruni și creți, caraghioși și neîndemînatici s-au apropiat în salturi mari. Și în timp ce, ridicați pe picioarele din spate, duceau la gură hrana lor preferată, Trifon le mîngîia blănile lucioase ca și cum ar fi mîngîiat două pisici uriașe. Părinții, impasibili și gravi, asistau la acest spectacol cu o indiferență ce mă umplea de uimire. Am vrut să văd mai bine scena și m-am mișcat brusc aplecîndu-mă înafară pe ferestruica îngustă. Nu știu dacă zvonul abia auzit al clopotului atîns din nebăgare de seamă, sau mirosul de om străin i-a avertizat. Oricum, în clipa imediat următoare mișcării mele, cei doi pui prosti și jucăuși au țîșnit spre părinți, după care au dispărut cu toții în adîncul pădurii. Trifon s-a răsucit și a privit spre ferăstruica turlei făcîndu-mi cu degetul în semn de mustrare.

3.

Peștera umedă mirosind a alge de mare și hornul ei coborît spre adîncul pămîntului în care intru de fiecare dată cu stringere de inimă îmi dă o stranie senzație de claustrare. Are o intrare secundă și un fel de anticameră rotundă, nu mai mare de cinci metri pătrați. Unghiul intrării e atît de ciudat dispus încît lumina nu pătrunde aici niciodată. Și totuși, de cîte ori n-am luminat cu lanterna inscripția aceea bizară scrijelită adînc sub chipul unui om scheletic și bărbos : „Viețuit-am în acest lăcaș din anului domnului 1864 și pînă la sfîrșitul zilelor care-o fi, io cel despărțit de biserică, schimnicul Pafnutie zis chiorul." O cruce săpată în granit, deasupra inscripției. Într-un colț urma unei vetre de foc, îndoliind roca și amintind că aici, cîndva, a bătut în singurătate o inimă de om.

4.

O veveriță jucîndu-se în bradul din fața geamului ca un acrobat de geniu și cerul aplaudîndu-o cu fulgi sonori.

5.

Numai împinsă de foame și de scîncetul puilor se încumetase să coboare lupoaica atît de aproape de locul unde pescuiam. Îmi lăsasem rania cu mîncare pe malul opus și ascuns într-un arin, ferit de ochiul ager și atoatevăzător al păstrăvului, aruncam nada în mijlocul unei bulboane. La un moment dat, ridicînd capul, am văzut, scheletică și cu blana năpîrlită pe jumătate, o arătare jalnică dar fioroasă altfel, apropîndu-se, rînjindu-și colții de rania din care exala mirosul cîrnatului fript de dimineață. Masa mea de prînz de fapt. Pășea încet, ca o balerină bătrînă călcînd în poante și țițele negre atîrnau secătuite de lapte. Cu o mișcare fulgerătoare a labei drepte a desfăcut gura ranii. Cu stînga a scormonit abilă scoțînd pachetul unsuros. Apoi l-a luat în gură și a dispărut cu el în adîncul ocrotitor al pădurii. Timp de zece zile, la aceeași oră, venea, tot mai atentă și mai neîncrezătoare, să-și ia tainul pe care i-l aduceam din milă pentru puii nevăzuți care o așteptau scîncind flămînzi. Risca mult lupoaica dar instinctul matern o făcea să ignore orice pericol. Nu departe de locul acela se afla casa pădurarului și o tabără militară, plus atîția vînători de ocazie străbătînd munții cu puști de vînătoare la umăr. În a unsprezecea zi, după ce i-am urmărit mișcările cu se desfășurau ca într-un ritual, la puțină vreme de la dispariția ei, am auzit o împușcătură sfîrtecînd aerul. Glontul m-a lovit parcă pe mine în piept și nici azi nu știu dacă acea împușcătură fusese destinată bătrînei lupoaice flămînde, fiindcă nu m-am mai întors la locul acela niciodată.

6.

Brîndușele pîlpîind printre iarba ruginită — lacrimile căprioarelor melancolizate de toamnă.

7.

Pădurea de brazi fosnind profundă și misterioasă ca marea în diminețile liniștite.

8.

În munți, orice zgomot strică armonia liniștii. Numai fluierul ciobanilor se aude limpede și dureros de dulce. E ca suspinul brazilor treziți din somn.

9.

Nu vi se pare ciudat că cea mai frumoasă și curată limbă românească se vorbește în munți ?

Mircea Micu

CUMPĂNA

Așchii

I. Dă-i Cuvîntului ce-i al Cuvîntului !

II. Tăcerea este bună cînd are o dicție perfectă ; ea nu trebuie să fie bîlbîită.

III. Poezia și critica se dedepsesc reciproc. Dacă poezia nu minte critica, ei însăși nu-și poate spune adevărul.

IV. Omul este făcut pentru a gîndi poetic. Dar numai poeții recunosc acest lucru.

V. Poezia ca divertisment nu poate satisface ființa umană. Periodic, însul se întoarce către partea de autentic din sine și o află în mod necesar în gravitatea sa funciară. Excesul de gravitate devine morbid, împotmolește spiritul ; divertismentul în exces este o formă de înșitare, o fugă de sine, un continuu bîldîbîc în frivolitate.

VI. Cîinele turbat din cooperativă. Turbat în lanț. La rădăcina agudului. „Împușcă-l, Ionele !" „Nu în lanț !" Și tata se apropie : „Tulușș... Tulușș... Tulușșș..." Cîinele se gîfîiește mereu, tot mai tare, și cuminte. Îl mîngîie pe cap, îi desmiardă turbarea și i-o-nțelege. Tata stă în genunchi. Calm, îi pipăie zgarda și-l eliberează. Se ridică în picioare și se dă un pas înapoi. Cîinele se ridică și el, lent și o ia spre poarta lăsată dinainte deschisă. Nici în stînga nici în dreapta nu se uită. E atît de turbat că nu-și poate lua rămas bun de la nimeni. Iese. Coteste devale. Toți cîinii turbați au luat-o spre Dunăre. Merg odată cu ea — de privit nici un cîine turbat n-o privește că turbează mai rău. De pe rampa magaziei, tata ia pușca. Iese după cîine. Devale ocheșe Dunărea printr-un cîine turbat. Apoi, toate frunzele agudului asurzite de împușcătură. Și zgarda rămasă liberă chircindu-se singură. „Ce-ai vorbit cu cîinele, Ionele ?" „Ceva i-am zis io dar să știi : cîinele află că e cîine doar atunci cînd turbează. Cîinele nostru plîngea..."

George Alboiu

CIVILITĂȚI LA POST-RESTANT

Un profesionist al iluziei

Un fel de vornic, de mare vornic al scenei vîlcene, cu drepturi (nu de la domnie, ci de la sine, de la arta lui) de direcționare a eforturilor domeniului, este Doru Moțoc. Ce zice el, în Rîmnic, în materie de teatru e ascultat, preluat, amplificat, urmat de toți aspiranții la gloria scenei. E cel mai „vechi" dramaturg al locului. E și poet, și publicist cu morbul presei intrat în singe. E și președintele Societății literare „Anton Pann" și al cenaclului cu același nume.

Lipsa unor instituții artistice profesioniste (veche și actuală durere a Rîmnicului !) nu l-a descurajat. Primele versuri și le-a publicat în ziarul local „Orizont", primele bucăți dramatice și le-a montat pe scena Teatrului popular din oraș. O echipă actoricească entuziastă, dirijată de tînărul profesor Gheorghe Marinescu, un exploziv al ideilor scenice roditoare, l-a servit cu prietenie și cu talent. Succesul a fost, cum se zice, fulgerător. Și de public, și chiar și de critică, unanimă în a decreta că „nasc și la Rîmnic dramaturgi". Tînărului dascăl de română i s-au deschis curînd scenele Piteștilor, ale Bucureștilor, ale altor centre, l-au căutat radioul și televiziunea, l-au găsit o seamă de premii și de trofee. Piesele sale (.,La Colorado, aproape de stele", „Ape și stele", „Înainte de revărsatul zorilor", „Undeva, o lumină", „Doaga", „Dialog nocturn despre o piesă nescrisă", „Cablul și vîntul", .,Textul înainte de toate" etc.) au intrat în repertorii ca unele care „fac rețetă" și fac și artă.

Cea dintîi bucată pe care i-am admirat-o a fost „Dialog nocturn despre o piesă nescrisă", dedicată figurii lui Bălcescu și montată, dacă ținem bine minte, într-un sfîrșit de toamnă de-acum șapte ani, pe scena Teatrului popular din Rîmnic. Cu totul impresionantă, în acest portret scenic al lui Bălcescu, ni s-a părut enigma realizării tragicului — piesa fiind totuși o dramă — printr-o dublă ipostază : umbra tragică ce se exercită atît asupra unei colectivități (neamul de la Dunăre și Carpați) cît și asupra unui erou (Nicolae Bălcescu) care se află în coincidență dar și în contradicție (prin exilul la care a fost forțat, cu toate implicațiile acestuia) cu sine, cu colectivitatea, cu însăși tragedia. Într-o formulă dramatică modernă, foarte sugestivă, rolul lui Bălcescu se compune radiar, prin interferență cu alte personaje, inclusiv din zilele noastre (Autoarea „piesei nescrise", Custodele muzeului memorial închinat eroului), care, prin refracție, își trimit lumina spre titanul revoluției pașoptiste. Misionarismul lui Bălcescu, identificat cu credința într-o entitate inconfundabilă, țara, văzută ca o bazilică a datinei, ca o realitate care transcende însul și generațiile, e dezvăluit nu atît prin discursurile eroului (unde o întreagă literatură l-ar fi putut servi copios pe Doru Moțoc) cît prin urmărirea modului în care acesta, slujindu-și idealul, și-a modificat, asa cum se petrece cu ferventii marilor credințe, însăși pasta umană, conferindu-i o inedită calitate, impresionantă ca și un pisc. Revelator, în piesa lui Doru Moțoc, e un înțeles care arde și care ni se impune simplu și clar, prin chiar replica unuia dintre eroi : „Vă stimez (pe voi, pe români, n.n.) pentru că ați rezistat atîtea secole tuturor celor care au încercat, într-un fel sau altul, să vă deznaționalizeze". În veacul lui Bălcescu, acest fenomen purta încă numele de „enigmă". Conștiința istorică ulterioară i-a limpezit sensul de „fenomen românesc".

Am mai văzut nu demult, pe micul ecran, o altă frumoasă piesă a lui Doru Moțoc. „Cablul și vîntul", cu un erou, de data asta contemporan, care are, la fel, toate datele tragicului, are chiar conștiința tragicului (care, zic unii, românilor le-ar lipsi), vocația sacrificiului suprem în numele unui ideal. E o poveste romantică și patetică, o poveste despre oamenii marilor noastre șantiere (eroul central e inspirat de un personaj care a existat, a trudit pe șantierul hidrocentralei de la Argeș și tot acolo, sfîrșindu-se într-un chip eroic, a intrat în legendă), o poveste cu oameni buni și sentimente înălțătoare, una din acele povesti pe care le taxăm drept „naive", drept prizoniere ale iluziei, dar pe care Moțoc o rezolvă, dramaturgic, fără cusur, făcînd-o tulburătoare și palpitantă. Minus finalul, care funcționează în gol, nu ca sinteză a datelor piesei, părînd „lipit". (O fi chiar „lipit" ? Parcă n-ar fi acolo mina lui Doru, dar, în sfîrșit, nu asta ne interesează aici).

Doru Moțoc este unul din ultimii romantici ai dramaturgiei noastre. Să ne dea voie să-i trimitem, din acest colț de pagină, o floare, așa cum se trimite romanticilor, acestor profesioniști ai iluziei.

Ilie Purcaru

PROBABIL / POSIBIL

Cenaclurile S F și ale lor probleme

În numărul precedent am informat, în termeni strict jurnalistici, despre Consfătuirea națională a cenaclurilor de anticipație, care a avut loc la Cluj-Napoca în a treia decadă a lunii decembrie 1984. În cele ce urmează voi încerca o scurtă „interpretare" a consfătuirii.

Oare grup format din amatori de literatură SF poate constitui un cenaclu ? Lucrările consfătuirii au arătat că există motive pentru a împărți cenaclurile SF în două mari categorii. În prima pot fi situate cenaclurile „operaționale", adică acele grupări capabile să exercite o certă influență formativă asupra membrilor lor. Un asemenea cenaclu trebuie să aibă cîțiva membri ai căror nivel cultural și a căror aversiune intelectuală să fie în măsură a stimula energiile creatoare. Este deasemenea necesar un animator cu calități de organizator, menit să păstreze la un nivel acceptabil forța centripetă a cenaclului. Dovada simplă de viabilitate a unui cenaclu ar fi perfecționarea colectivă a unor texte (de altfel, în absența acestei dovezi cenaclul nu mai poate fi legat de o miză profesională). Cu alte cuvinte, un cenaclu operațional este acela care posedă mijloacele de a determina perfecționări sensibile ale unor texte semnate de membrii săi. S-ar putea chiar spune că un bun cenaclu SF este în măsură să producă texte colective (genul pare a fi în mod special favorabil unor asemenea încercări).

Cea de a doua categorie conține cenacluri care pot fi denumite, în absența unui termen mai potrivit, „decorative". Ele sînt formate din grupuri de tineri bine intenționați, care iubesc literatura de anticipație, dar nu sînt în măsură să favorizeze ivirea unor texte valoroase (apariția acestora din urmă datorîndu-se unor sclipiri individuale, lipsite de orice legătură cu activitatea cenaclului). Asemenea cenacluri au fost reprezentate la consfătuire. Fapt semnificativ, la multe dintre ședințele consfătuirii reprezentanții lor au fost absenți, dovedind astfel că prezența lor în Cluj-Napoca a fost nu atît un act intelectual, cît unul „monden" ; se pare că pentru unii cenaclisti intrarea în „mișcarea SF" a însemnat nu neapărat pasiune pentru literatură și pentru știință, ci mai degrabă o formă de a profita de unele avantaje : sejur gratuit de trei zile într-un oraș frumos, vreun premiu „picat" la concursul anual al consfătuirii prin îngăduința unui juriu generos, sprijinul acordat de autoritățile din localitatea unde au loc ședințele cenaclului. (Pentru că nu vreau ca prezentul comentariu să fie atins de vreo nuanță autoritaristă, aduc precizarea că, în principiu, un cenaclu format din „fani", care nu doresc cu tot dinadinsul să facă ei înșiși literatură, este într-o totul acceptabil. Dar dacă acceptăm că așa stau lucrurile, devine foarte greu de justificat prezența celor două tipuri de cenacluri la aceeași consfătuire).

Consfătuirea a fost deci un test al calității diferitelor cenacluri din țară. Dar ea a constituit și un „cenaclu al cenaclurilor", a cărui prelungită ședință a fost foarte instructivă. S-a dovedit, de pildă, cît de folositoare este invitarea unor oameni de știință. Expunerea lectorului universitar Radu I. Cîmpeanu (despre unele aspecte contemporane ale cercetărilor de fizică atomică), cea a profesorului Alexandru A Boiu (în legătură cu unele posibilități ale eseisticii pe teme de știință) și a scriitorului Mihai E. Șerban (despre o foarte actuală „știință a enigmelor") au fost deosebit de incitante. Deosebit de interesante au fost și intervențiile rostite de scriitorii Vasile Andru și Mihai Coman, precum și de editorii Lucian Hanu și N. Vuță.

Voicu Bugariu

PREMIILE CONSFĂTUIRII CENACLURILOR DE ANTICIPAȚIE, CLUJ-NAPOCA 1984 : ● Schiță : **Bogdan Ficeac și Mircea Ioan (Pitești), Mircea Cotîrță (Tîrgoviște) Laura Ivanovici (Craiova)** ● Povestire : **Silviu Genescu (Timișoara), Constantin Cozmiuc (Timișoara), Arthur Mihăilă (Singeorz-Băi)** ● Nuvelă **George Lazăr (Botoșani), Dan Constantin Goldis (Timișoara)** ● Scenariu : **Veronica Pătruț** (Cluj-Napoca) ● Eseu, critică, teorie și istorie literară : **George Ceaușu (Iași), Voicu A. David (Timișoara)** ● Grafică : **Radu Gavrilescu (Iași) ; Viorel Pîrligraș (Craiova) ; Tudorel Ilie (Timișoara), Iulian Mirea, Valentin Iordache (Craiova).** ● Pictură-sculptură : **Dorel Găină (Oradea)** ● Colaj fotografic : **Marian Mirescu (Craiova)** ● Premiul **„Prima verba" : Dragoș Cojocaru (Iași)** ● Premiul pentru publicații de profil : **revista „Echinox SF", (Cluj-Napoca). revistele „Quark", și „SF contact" (Iași)** ● Premiul pentru cel mai activ animator : **Dan Merișca (Iași)** ● Premiul pentru originalitate : **Doru Pruteanu (Singeorz-Băi)** ● Premiul special : **Mihail Grămescu (București)** ● Premiul Uniunii Scriitorilor din R.S.R. : **Constantin Cozmiuc (Timișoara)** ● Premiul revistei „Tribuna" : **Cristina Iliescu (Iași)** ● Premiul revistei „Cronica": **Dănuț Ungureanu (București).**

Fascinația orașului

Urmare din pag. 1

sonoră, fabrici care își consumă în sine copleșitoarea lor energie tectonică, oameni trăind cu intensitate în spațiul secundei și al eternității, viața însăși, văzută ca un amestec mirific și uimitor, triumfînd și născîndu-se mai departe.

Prezența relității citadine în poezie mi se pare, așadar, un fapt cît se poate de firesc, orașul situîndu-se cu deplină îndreptățire în rîndul „lucrurilor poetice", ca să folosesc o expresie a lui Mikel Dufrenne. Nu e mai puțin adevărat că pentru imaginația poetică incursiunea în toposul urban nu este lipsită de riscurile care decurg din raporturile ce se stabilesc între sensibilitatea poetului și lumea urbană. Se scriu poeme în care orașul deține, ca să spun așa, o funcție preponderent decorativă, ambientală, ca și cum simpla inserție a elementelor din „scenografia" zilei ar fi suficientă ea însăși pentru a conferi valoare poeziei respective. Este acea situație tipică în care preluarea elementelor din realitatea imediată e realizată fără o filtrare artistică suficientă, cînd elementul nud, de sorginte concretă, jurnalieră accede la statutul de poezie, cu pretențiile și ifosele valorii și cînd componentele decorului sau faptul de viață neprelucrat sînt considerate semnul cel mai sigur al autenticității. În ce mă priveste, consider că aceste producții literare, plătesc, inevitabil, un scump tribut efemerului, derizoriului, „modei", fiind lipsite de forța și perenitatea pe care le pot conferi numai viziunea integratoare asupra realității, raportarea permanentă la coordonata fundamentală a timpului. Dimensiunea estetică a poeziei n-a ținut și nu poate să țină doar de aceste elemente scenografice ; profunzimea ei va sta mereu în substanța vizionară.

În aceeași ordine de idei, mi se pare destul de simplificatoare acea viziune în care orașul apare exclusiv ca o realitate terifiantă. Această „negare" a orașului și reprezentare a lui ca un spațiu lipsit de armonie, ca o hidră haotică, informă, în care omul pare alienat de invazia elementelor civilizației tehnologice, și promovarea unei nostalgii bine disimulate a lumii bucolice nu poate să fie decît expresia unei insuficiente forțe de penetrație a eului liric, o „comodă" alinniere la viziunile schematice despre orașul contemporan, în perimetrul căruia — cu toate relele lui adevărate sau imaginare — omul de azi trăiește și visează, regăsindu-și, prin inepuizabile resurse de adaptare, un echilibru de tip nou, dinamic și plin de frumusețe. Pentru că, într-adevăr, dincolo de aparențele uneori dezarmante ale cotidianului citadin, pulsează și strălucește o gîlgîitoare viață adevărată, o puternică și mereu optimistă existență umană, care se cere privită cu mereu proaspătă uimire și bucurie, cu funciară simpatie și înțelegere, fiindcă, dincolo de toate elementele civilizației tehnologice, dincolo de beton și asfalt, de electronică și mașini automate, de aur și rachete, de tramvaie și roboți, se află omul, această supremă realitate a poeziei și a naturii, căreia îi sînt dedicate și îi vor fi dedicate toate poemele lumii.

Rugbyul — o afacere de familie?

Victoriile asupra Țării Galilor și Scoției i-au făcut pe tehnicienii rugbyului românesc să confunde recentul turneu occidental cu un obiectiv turistic. Numai că voiajurile de plăcere nu se fac cu culorile naționalei pe piept. Rugbyul românesc a ajuns la nivelul reprezentativei un joc orb, bizuit exclusiv pe o înaintare an de an mai solicitată, incapabili de a ieși pe treisferturi din stereotipia loviturilor de picior în tușă. Tehnica pasei a devenit din ce în ce mai deficitară, iar treisferturile naționalei noastre au făcut chiar în meciuri mari figurație. Campionatul se rezumă la o luptă dură și violentă, între cîteva echipe : Steaua, Dinamo, Farul, Grivița Roșie, fără ca măcar să dea cîștig de cauză celei mai complete și deschise ca joc echipe : Farul Constanta. Acest joc de uzură, cu accent pe forță, și fără perspectivă, din pricina absenței unei concepții moderne de joc a fost și este întreținut la nivelul reprezentativei naționale, unde s-a mizat pe superdotarea unei garnituri remarcabile, și mai ales pe capacitatea de joc a înaintării.

Roadele unei asemenea conduite a tehnicienilor le-am văzut în șirul de rezultate ultime ale naționalei noastre de rugby care, uzată de jocul închis și fără perspectivă impus acestei echipe ani de zile, neîmprospătată cu jucători noi, a clacat fără drept de apel în mai toate meciurile ultimului sezon : 6 meciuri pierdute din 8, majoritatea la diferențe mari. În aceste întîlniri eșecurile românești sînt o floare rară. Românii au marcat 96 de puncte, dintre care 33 Spaniei, dar a primit 149 de puncte, ceea ce vorbește de la sine. Dacă scădem meciul cu Spania din socoteală, rezultatul este și mai apăsat : 63 de puncte românești, față de 130 primite de români. În turneul din Franța unde echipa României a cîștigat doar un meci, totalul este de 34 puncte la 59 primite, iar în Anglia unde nu s-a cîștigat nici un meci : 26 marcate la 54 primite.

Din cele trei mari obiective ale ultimului său sezon rugbistic, întîlnirea oficială cu Franța, cea cu Spania și turneul încheiat cu un meci test cu Anglia, naționala română n-a atins decît unul, pe cel mai ușor : obiectivul spaniol. Înfrîngerea în fața francezilor la București este cea mai severă suportată acasă, iar înfrîngerile din turneul englez în contradicție cu toate celelalte comportări rugbistice românești pe pămînt britanic. Și asta atunci cînd recomandată de o carte de vizită cu greu obținută echipa românească dădea marele său examen în fața publicului și tehnicienilor de rugby englezi. Întrebarea este dacă se putea mai mult în meciul cu Anglia. Și dacă privim înapoi la întîlnirile cu Irlanda, Țara Galilor, Scoția răspunsul este indiscutabil : da. Condiția era ca XV-le românesc să nu se angajeze, între altele, într-un dificil turneu francez mai ales că ținta cea mare era meciul cu echipa Angliei Rugbiul românesc are nevoie de cît mai multe întîlniri internaționale, dar nu oricînd și oricum. Cui au servit meciurile din Franța ? Și de ce trebuiau susținute de echipa care mergea la meciul test cu Anglia ? De ce acest meci nu s-a bucurat de o atenție și o pregătire specială, cu atît mai mult cu cît s-a văzut situația lotului român în meciul cu Franța de la București ? Poate fi tratat un turneu de afirmare și de prestigiu cu un voiaj de revelion ?

Acestea sînt cauzele imediate ale înfrîngerii din fața Franței și mai ales a Angliei. Dar mai sînt și cauze mai adînci și mai vechi de care ne-am ocupat altădată. Preferințele grivițene manifestate la nivel de federație și de conducători tehnici ai naționalei, care sînt în evident conflict cu evoluția echipelor noastre de rugby, constituie una din cauze. Să observăm că deși de ani în șir Farul Constanța vădește un apetit rugbistic remarcabil, probînd un joc complet și procurînd jucători și altor echipe, această echipă nu-și are locul meritat în constituirea naționalei noastre de rugby. Despre Naca, antrenorul constănțean se știe că n-a jucat în XV-le reprezentativ dar dacă rugbiști consacrați și faimoși dau rezultate proaste ca antrenori, chiar la națională, de ce n-ar fi folosiți cei care dovedesc că știu să promoveze, să formeze jucători, să alcătuiască o echipă cu adevărat redutabilă. Efectele acestui mod exclusivist de a privi campionatul și reprezentativa pe amintiri, pe ambiții mărunte pe combinații de club și familie și nu pe realități, a dus la menținerea și apariția în lot a unor rugbiști care nu-s deloc superiori, ba chiar inversul, unora rămași la echipele lor de club. Dispariția talonerului Munteanu din lotul pentru Anglia este cu totul inexplicabilă ei fiind, evident, un taloner de reală clasă internațională. Constănțeanul Ploțchi, autorul celor mai multe eseuri în campionat, a fost lăsat acasă. Se preferă numele familiare și cele de familie. A se vedea fiul antrenorului Rădulescu și fiul președintelui federației — Moraru. O mare garnitură de rugby își încheie cariera fără glorie.

În cauză este în primul rînd conducerea tehnică a naționalei noastre de rugby. Iar succesele XV-lui nostru sînt de atribuit în primul rînd celor din teren și nu tehnicienilor de pe tușă, care i-au băgat într-un turneu inutil și demoralizant în Franța pentru a-i expune unui alt turneu de data aceasta de prestigiu, cel din Anglia, terminat fără glorie. Dar rugbyul românesc și-a dovedit vitalitatea iar oamenii care să-i îndrepte se cuvin a fi găsiți acolo unde nu s-a căutat pînă acum. Ceea ce nu s-a înțeles la federația și conducerea noastră tehnică rugbistică este că acolo unde e vorba de culorile patriei, familiuțele și afacerile de familie n-au ce căuta. Este timpul unei redresări.

Discobol

Orizontul sociologic

Urmare din pag. 3

articulîndu-se (în scrierile sale despre funcția economică a „păturii superpuse") cu conceptul de „xenocrație" (care în mod greșit a fost asimilat cu un concept și o realitate etnică) așează bazele unei teorii a statului în sud-estul european, în genere în aria „capitalismului periferial". Căci prin acest concept Eminescu nu dorea să indice o populație de un profil etnic sau altul ci un regim economic și un tip de stat care mijlocesc scurgerea plusprodusului național spre metropolele capitaliste ale lumii. Așadar și cu acest prilej Eminescu propunea un concept care să dea seama despre una dintre funcțiile economice ale „păturii superpuse", **etnic eterogenă**, (acea **plebae scribax** era aproape integral românească) constînd în drenarea plusprodusului național spre metropolă și în consumul lui fără nici o **compensație de muncă**. Sub semnul acestui mănunchi de teze stau scrierile sale consacrate tranzacțiilor oneroase pe care guvernul le încheie cu diverse firme străine, cele privind căile de fier, cele privind politica străinătății în chestiunea dunăreană etc. Iar celor care fac atîta caz de așa-numitul conservatorism și reacționarism eminescian se cuvine să le cerem cu toată stăruința să se mai întoarcă o dată la textul eminescian, măcar și numai la pag. 170, unde Eminescu răspunde „Românului" în chestiunea „reacționarismului", sau, mai ales acum cînd cu volumul XI de **Opere** acest lucru este facilitat pentru oricine. (Acest text e atît de concludent în chestiunea așa-zisului „reacționarism', eminescian încît are valoarea de „accent transcendental" al întregii gîndiri eminesciene. Regretăm că spațiul nu ingăduie o reproducere și un comentariu al ideilor cuprinse în textul respectiv). Ideile lui Eminescu privitoare la progres și la influențele Apusului se vor cristaliza definitiv în această perioadă a conducerii, ca redactor-șef, a cotidianului bucureștean. Progresul văzut ca „dezvoltare treptată și continuă a muncii fizice și intelectuale" este legat deci în mod hotărît de progresul „claselor pozitive" (în care Eminescu include nu numai țăranii și meseriașii ci și pătura negustorilor, care, căutînd „din mille de piețe existente pe aceea unde productele naționale se pot desface mai cu folos", reușesc să „augmenteze valoarea producțiunii naționale") și nu de umflarea, peste marginile admise de munca națională a regimului trebuințelor păturilor superpuse. Poporul român nu fusese lipsit de „probe de vitalitate" dar ceea ce ne ținuse în „întuneric și înapoiere" fusese tocmai zăgazul imperial întruchipat în expresia cît se poate de materială a „cetăților turcești din stînga Dunării". În raport cu modernizarea României și cu influența Apusului Eminescu precizează : „din capul locului cată să negăm că ar fi existat în țările noastre o reacțiune în sensul feudal al cuvîntului (...) Golul nostru intelectual, setos de civilizație, a primit fără control, fără cîntărire, idei bune și rele, potrivite și nepotrivite, ba națiunea întreagă, cu prea puține excepții nu vedea că (...) niciodată fraza culturii nu e echivalentă cu munca reală a inteligenței (...), că niciodată fraza libertății nu e echivalentă cu libertatea adevărată, care e libertatea de a dispune de sine însuși prin muncă și prin capitalizarea muncii" (cf. Opere XI, pg. 18).

Celor grăbiți să se sincronizeze cu Apusul, dar nu cu epoca lui eroică ci cu aceea de spătkapitalismus, cum zice Petre Pandrea pe urmele lui Sombart, alergînd cu aviditate spre a-i sorbi formele (și mai puțin ideile), afișîndu-se cu ultimul stigmat al modernismului în frază, în înfățișare și în stilul de gîndire, triste vlăstare ale „domniei frazei", Eminescu le potrivise aceste rînduri de înaltă pedagogie a spiritului public : „Încheiem aceste șiruri aducînd cetățenilor aminte că nu există nici libertate, nici cultură fără muncă."

În fața acestui tărîm de gînd eminescian scos la lumină grație acestei monumentale și eroice înfăptuiri care este ediția completă a **Operelor** eminesciene ne întrebăm încă fără a aștepta totuși un răspuns : cum e posibilă persistența atîtor inutile prenotiuni — zgură stratificată peste opera teoretică a poetului ? Acest al XI-lea volum de **Opere** al poetului cuprinde destule texte care destramă atari prejudecăți ideologice și totodată ne lasă să tragem concluzia că Eminescu se dovedește a fi un mare economist și sociolog al „capitalismului periferial" fără a fi totuși marxist. Și, după cum va constata cel care va face lectura acestui volum, poetul opera cu concepte precum „capitalizarea muncii", „clasă socială", „exploatarea muncii naționale", „regim al nevoilor", desfășura prima critică a „etnocrației" în aria sud-est europeană (cf. ibid. p. 189) etc. și cu toate acestea nu vedem de ce își închipuie cineva că cel care dezvăluie funcțiile ideii teoretice eminesciene în aria capitalismului periferial, **alături** de ideea teoretică marxistă (deci nu în succesiunea ei), ar confunda eminescianismul sociologic cu marxismul (? !). Dar de atîtea ori, în lungul șir al interpretărilor operelor sale teoretice, au fost comise răstălmăciri încît vom încheia aducînd în prim plan răspunsul poetului însuși : „E pre adevărat că ideile noastre sînt adeseori escamotate și anticipate de către acești adversari **generis nullius** și că (...) ne taxează de reacționari cu instincte medievale, adică ne numesc scară la Dumnezeu și pod peste mare. Toate acestea le fac pe cuvîntul că ne numim conservatori și pentru că în cărți și în gazete din Franța și Germania între conservatorii de acolo există, din cauza unei vechi civilizații, o seamă de reprezentanți ai culturelor și formelor trecutului. Cuvintele „conservator" și „liberal" au însă la noi cu totul alt înțeles, și, față cu raționalismul frazelor, gol, insipid, inexact al așa numitilor liberali, noi reprezentăm realismul naturii înnăscute a statului și pretindem că formele introduse să nu rămînă forme goale, coji pentru a se juca partizile cu ele, ci să aibă cuprins real. Voim a conserva libertăți și instituțiuni prin realizarea lor, prin aplicarea lor sinceră față cu un curent care le discreditează prin abuz și prin ducerea la absurd".

P.S. „Manipularea de termeni n-a ținut niciodată loc-de argumente științifice", zice recentul exeget al publicisticii eminesciene în „România literară", nr. 2, pe 10 ianuarie 1985. Frumos și adevărat ! Numai că, din păcate, această meteahnă nu-l părăsește pe N. Manolescu nici în scurtul P.S. din „România literară". Dacă luăm în seamă și predispoziția sa spre etichetare, mai ales în chestiunea desfășurării liniei eminesciene în cîmpul ideilor sociale din România, atunci tragem o concluzie despre chipul în care dorește să polemizeze N. Manolescu : eventual fără preopinent.

Din respect pentru cititori mai adăugăm următoarele. I-ar fi mult mai ușor unui literat dornic să se califice în sociologie să accepte următoarele evidențe : 1) sociologia materialist-istorică n-a fost și nu este unica sociologie a „periferialismului" ; 2) cel care a dezvoltat, între primii, un model de analiză socio-economică a periferialismului în sud-estul european a fost M. Eminescu ; 3) P. Pandrea, ginditor socialist, **a cercetat condiția de „semicolonie", de periferie economică a României în perioada interbelică, continuînd astfel (!), în cadrul temei marxiste de data aceasta, ideea teoretică eminesciană ; ceea ce nu trebuie să-l irite pe N. Manolescu chiar dacă argumentul îi... displace.**

Aceste chestiuni au fost explicate pe larg în cartea noastră. Lăsăm de o parte alte cărți. Criticul literar nu este, în fond, obligat să le citească. Fare numai obligat să scrie despre ele. Noi nu l-am constrins să subscrie la demonstrația noastră. După cum nu-l obligăm să adere nici la modelul sociologic eminescian. Noi sîntem alături de Eminescu.

I.B.

PSEUDO-CULTURA PE UNDE SCURTE

„Sinteza artelor": muzica

Alături de artele plastice stă, în optica diversiunii, muzica : amîndouă ar fi arte „universale" care depășesc restrîngătorul „limbaj", naționale și, apte, de aceea, a constitui un domeniu unde operațiunile de expurgație a identității spirituale a unui popor se pot produce mai ușor. Dacă secțiunea „belle-arte" revenise, în formația „istorică" a „Europei libere", Monicăi Lovinescu, viza în creația muzicală ar fi urmat să o dea Virgil Ierunca, muzicologul care deținea și programul tactic general. De altfel, această tipologie a criticului de direcție diversionistă, „ideolog" în mai multe arte, nu trebuie confundată cu aceea a criticului practician, care acționează în teritorii autonome. Arareori Sanda Nițescu a comentat literatură, fiind specializată numai în belle-arte ; Radu Stan și Sever Tipei nu s-au aventurat dincolo de marginile muzicii, unde se mișcă însă fără abateri de la o linie stabilită mai „de sus".

S-a înțeles, așadar, că nici muzicologia nu a scăpat de manevrele criticii diversioniste de „front artistic". De la „teoreticienii" artelor, activi în literatură și în pictură, ca și în muzică, și pînă la practicienii care execută calculele parțiale, toată lumea reproduce tezele pe care le cunoaște mai bine. Și care sînt, de exemplu, în muzică, aceste teze ? În general, acelea care definesc „estetica" disolutivă promovată de grup, adaptate, bineînțeles, la condițiunile obligatorii de pe teren. Muzica, de pildă, ar fi o artă universală și cu limbaj depărtat de substanța ideologiilor ; dezideologizarea muzicii s-ar putea produce și mai repede, prin raport, să zicem, cu literatura. Totuși, cît de abstractă ar fi materia muzicală totuși tradiția națională există și aci așa încît o intîie operațiune ar fi aceea de eliminare a inerentului „localism". G. Enescu, pe care diversiunea încercase o vreme a-l folosi, ca și pe Brîncuși, în chip de exilat celebru, deveni, mai apoi, un „plagiator" a cărui culpă ar fi fost... valorificarea folclorului românesc. Virgil Ierunca scrisese pe tema aceasta cîte ceva, după cum se știe.

Însă, dacă e să respectăm adevărul, prelucrări de muzică poporană făcuse și Bartok nu doar Enescu, Bartok însă e, în optica lui Virgil Ierunca, un compozitor serios ; Enescu, nu. Antiromânismul unor astfel de judecăți ale căror principii se diferențiază „de la caz la caz" este, cred, îndeajuns de clar. Orișicum ar fi, muzica trebuie să piardă trăsăturile românești, chiar dacă acela care o creează este, citeodată, un „exilat". Pe tema aceasta, probele sînt destule și într-un rînd cineva j

m a p a m o n d

O ISTORIE A OAMENILOR

apariția cărții lui Fernand Braudel, **Structurile cotidianului**, constituie fără îndoială, un eveniment ce merită comentat pe larg. După ce Editura Meridiane ne-a oferit, pe lîngă sintezele de istoria artei, dense și utile introduceri în istoria civilizațiilor, avem acum la dispoziție în seria „Arte și civilizații" una dintre cele mai interesante și dezbătute lucrări din secolul nostru. Ca și Arnold Toynbee, dar pe altă cale, Fernand Braudel a îmbrățișat aventura umanității și a încercat să-i explice direcțiile. Adrian Riza a învesmîntat cartea în frumoase fraze românești, urmărind cu pricepere un text dens și cu o impresionantă varietate terminologică; stilul este atractiv și plin de substanță, așa cum l-a voit în franceză marele istoric. Adrian Riza a adăugat o folositoare postfață în care a pus la dispoziția publicului larg date despre autor și despre această sinteză de mare respirație. Puțini istorici din vremea noastră îndrăznesc să elaboreze sinteze, ca cea de față; un material imens s-a strîns prin efortul colectiv al istoricilor și specializarea se impune cu autoritate. Dar Fernand Braudel nu face parte din specialiștii care se închid în domeniul lor și doresc să-și „facă datoria", adică să devină experți în cite o problemă, ceea ce nu este puțin în vremea noastră în care amatorismul și impostura sînt larg răspîndite. Braudel a abordat, de la bun început, o temă de anvergură, atunci cînd a dat la iveală o carte în care accentul nu cădea pe Filip al II-lea al Spaniei, ci pe Mediterana din vremea acestui monarh, adică pe un spațiu întins de civilizație. Salutată cu legitimă satisfacție de către părintele „noii istorii", Lucien Febre care a recunoscut în carte un rod plin de promisiuni al luptei sale pentru o istorie integrală, umanizată, opusă net istoriei „istorizante", aceea care redă evenimente și fapte, fără profunzime, lucrarea s-a dovedit un prolog. A urmat, după ani lungi de cercetări și reflexie, o sinteză care a redat experiența de o viață a unui specialist care-și regîndește domeniul activității sale: **Civilisation materielle, économie et capitalisme** ieșită de sub tipar acum cîțiva ani a anunțat, din însuși titlul său, o viziune nouă asupra lumii moderne. Pornind de la civilizația materială, adică de la modul în care omul își organizează existența cotidiană, urmărind economiile, adică jocurile schimbului economic provocate de producerea bunurilor și de circulația lor, ajungem la civilizații care, ne spune Braudel, sînt altceva decît culturile, „o civilizație care nu a atins încă maturitatea, cota sa optimă și nici nu și-a asigurat creșterea". Pe aceste trei trepte suim spre culmi, de unde putem contempla mersul lumii de-a lungul secolelor 15—18, din momentul demarării ei spre noi orizonturi și pînă la revoluția industrială care a schimbat fața lumii. Trei tomuri masive au apărut la Paris în deceniul al șaptelea și al optulea al secolului nostru, cînd opera a fost reluată și îmbogățită; primul tom pe care-l avem azi în Editura Meridiane, în două volume, redă ediția din 1979.

Sinteza lui Fernand Braudel a fost amplu discutată, așa cum era de așteptat: a fost comparată cu lucrarea vastă a lui Toynbee și cu acea piatră de hotar care a fost opera lui Leopold von Ranke. Indiferent de obiecțiile care i s-au putut aduce, sinteza istoricului francez s-a impus cu autoritate: Pierre Chaunu a afirmat că primul tom este un fel de „cîntărire a lumii", în timp ce alți specialiști de prestigiu au salutat nou chip al umanității care ieșea la lumină din inteligenta lucrare a lui Braudel. Mai suspicioasă față de istoriografia „Analelor", istoriografia britanică nu s-a sfiit să descopere în această operă un nou mod de a înțelege trecutul: în prestigioasa revistă britanică „The Historical Journal", A.W. Lowett constata că era regretabil faptul că „mulți istorici englezi s-au refugiat în istoria narativă care îzgonește gîndirea din text". Prestigiul de care se bucură Fernand Braudel este dovedit și de întemeierea unui Centru pentru studiul economiilor, al sistemelor istorice și al civilizațiilor, care-i poartă numele, în statul New York.

Braudel scrie o istorie care se citește cu plăcere, atît de către specialist, cît și de cititorul obișnuit, dovadă că savantul a împlinit dezideratul lui Lucien Febre de a oferi oamenilor o istorie în care să se poată recunoaște; împotriva acumulărilor de date, a pozitivismului obositor și a romantismului care proslăvea cîte o bătălie sau cite un principe, alungînd discernămîntul, istoria cultivată la „Annales" a adus în prim plan oamenii și civilizația care le reflectă gîndurile și aspirațiile. Istoria este o artă frumoasă în cartea lui Braudel care știe să scrie: pentru a sugera relațiile dintre puterea princiară și oraș, el descrie parcă în treacăt galeria secretă care îngăduia prințului să treacă fluviul Arno din palatul Pitti pînă la Uffizi, „această galerie care mai există și astăzi este firul de păianjen care, de pe margine, supraveghează orașul prins în plasă" (II, 312). Istoria nu proclamă și nici nu se înfierbîntă, ci surprinde gîndirea și sensibilitatea oamenilor din trecut în cele mai aparent anodine elemente. În paragraful „Numai ansamblurile au importanță", autorul scrie: „Cu obiectele lor, de obicei izolate, muzeele nu ne învață decît abecedarul unei istorii complicate. Esențialul constă, dincolo de mobilele inseși, în dispunerea lor, liberă sau nu, și în atmosferă, în arta de a trăi, în încăperea care le conține și, în același timp, în afara ei, în casa din care face ea parte" (II, 52). Desigur că autorul a profitat de pe urma cărților din colecția „Viața cotidiană la...", frecvent citată; dar analiza știe să surprindă în gestul cotidian o semnificație. Și aceasta mai ales datorită faptului că istoria nu se închide în domeniul faptelor politice sau economice sau culturale, ci le combină, cu o forță de sinteză cu adevărat impresionantă. Investigarea vieții materiale înseamnă conexarea datelor și drum deschis cercetării pluridisciplinare. Apoi, se adaugă experiența interpretului care nu se lasă fermecat de ceea ce îi sugerează faptul ieșit din comun; nu evenimentul excepțional, repetă Braudel, ci datul încărcat de gîndire și sensibilitate ne dezvăluie trecutul. Vorbind de modă, el afirmă: „legea o face cel mai admirat, nu neapărat cel mai puternic și nici, așa cum cred francezii, cel mai iubit sau cel mai rafinat" (II, 67). Autorul trece constant dincolo de frontierele Europei și demonstrează, fără lux de expuneri teoretice, cum se scrie o istorie care nu se vrea europocentristă; asemănările dintre oamenii așezați la mari distanțe sînt tot atît de grăitoare ca și diferențele. Există, apoi, distanțe impresionante în timp: „modul nostru de comportare la masă reprezintă o sumă de detalii pe care uzanța le-a impus lent, unul cîte unul, și în mod deosebit de la regiune la regiune. Lingura și cuțitul sînt deprinderi destul de vechi. Cu toate acestea, folosința lingurii nu s-a generalizat decît în secolul al XIV-lea, ca și obișnuința de a da cuțite la masă: înainte vreme mesenii și le aduceau de acasă. Tot astfel, obișnuința ca fiecare să aibă în fața lui un pahar. Politețea veche cerea să golești paharul, apoi să-l treci vecinului care, la rîndul lui, proceda la fel" (I, 232). Există distanțe în spațiu și autorul observă că sînt două comportamente în viața de fiecare zi: poziția așezată și poziția călcîită pe vine" (II, 3[illegible]). Dar există și asemănări: după cum sugerează locul ocupat în existența cotidiană de vin sau de ceai (I, 253), sau obiceiurile inspirate de aceleași fundamentale naturii umane: „În realitate, orice civilizație are nevoie de luxuri admise[illegible] și de o serie de stimulenți, de „dopanți". În secolele XII și XIII, nebunia mirodeniilor [illegible] a pipărului; în secolul al XIV-lea primul alcool: acest vinars, cafeaua, fără să mai punem la socoteală tutunul". Și de aceea avea dreptate [illegible] să taxeze băuturile inventate „a do lovi-

tarsi, inventate sau care urmează să se inventeze" (I, 304). Din asemenea asemănări și constante deduce Braudel „structurile" care joacă un rol esențial în sinteza lui.

Adrian Riza subliniază, pe bună dreptate, faptul că este „braudeliană credința într-o istorie umană, o istorie vie, într-o istorie frumoasă". Conexarea datelor aduse la lumină de discipline diverse, ca și extinderea la limite a domeniului cercetat, prin permanente comparații, reconstituie viața trecutului care nu mai apare ca un muzeu imaginar, ci ca o lume din care a ieșit cea în care viețuim noi. Intervalul de timp studiat de Braudel arată cum a apărut lumea noastră și de ce nu a apărut mai devreme. „Am putea merge pînă la Ferney la Voltaire, și, pentru că o ficțiune nu costă nimic, am putea sta de vorbă cu el îndelung, fără surprize prea mari. În planul ideilor, oamenii secolului al XVIII-lea sînt contemporanii noștri, spiritul lor, pasiunile lor rămîn destul de aproape de ale noastre, într-atît încît să n-avem sentimentul desrădăcinării. Dar dacă înțeleptul de la Ferney ne-ar reține la el cîteva zile, fiecare din amănuntele vieții de zi cu zi, chiar grija pe care ar arăta-o față de propria persoană, ne-ar uimi foarte tare. Între el și noi s-ar ivi distanțe ingrozitoare: luminatul de seară, încălzirea, transporturile, hrana, bolile, medicația... Trebuie deci, odată pentru totdeauna, să ne desprindem de ambientul realităților noastre pentru a face, așa cum trebuie, această călătorie în contracurentul veacurilor, pentru a regăsi regulile care, prea multă vreme, au ținut omenirea închisă într-o stabilitate destul de greu explicabilă, dacă ne gîndim la mutația fantastică ce trebuia să urmeze" (I, 13). Reconstituind trecutul, istoricul descoperă structuri care îi trădează imobilisme. Oamenii pot avea idei „înaintate", dar acestea nu prind teren dacă nu se modifică structurile. „Descoperiri adevărate rămîn literă moartă pentru că nimeni nu are, nu își închipuie că are nevoie de ele": nu este reținută descrierea pe care Jean Tardin o face gazului natural, în 1618, așa cum Schwenter expusese principiul telegrafului electric în 1935, descoperirea submarinului, în 1775, de către americanul Bushbell rămînînd fără consecințe.

Structurile cotidianului le aflăm de-a lungul unei fascinante călătorii care ne poartă prin casele oamenilor din secolele apuse. Mai întîi, urmărim curba demografică și constatăm că populația nu a crescut linear timp de patru secole; apoi, asistăm la masa locuitorilor globului nostru și vedem cum s-a răspîndit grîul, mai avar cu darurile, și mai generos orezul și mai ales porumbul. Alimentele de bază ne introduc mai departe în menu-ul oamenilor, în alimentația celor bogați și a celor săraci. Pentru că Braudel reliefează tot timpul inegalitățile din lumea veche și arată că aceste conflicte pun în mișcare istoria. Pătrundem în locuințe și observăm interioarele, costumele și moda. Apoi, apare problema surselor de energie care rămîn tot timpul la un nivel neglijabil față de energia din zilele noastre: ne oprim la trei mari inventii care au contribuit la schimbarea vieții cotidiene: praful de pușcă, tiparul, navigația, dar vom remarca încetineala transporturilor și greutatea cu care se transmiteau noutățile dintr-o parte în cealaltă, nu a lumii, ci chiar a Europei. Un capitol mai tehnic ne va vorbi despre monede, jocuri monetare, instrumente de credit, pentru ca ultimul capitol, într-o totul remarcabil să ne descrie marile aglomerații din trecut — orașele, care au ieșit din sate, dar au elaborat alt tip de civilizație decît acestea. „Orașul este de multe ori un material țărănesc luat încă o dată la mînă, frămîntat bine din nou" (II, 301—302); în multe zone ale lumii diferența nu s-a făcut repede observată, ca în Sud-Estul European, unde orașul a fost construit prin asamblarea „mahalalelor", unități avînd o bază umană, ieșite fiind, de obicei, din creșterea cîte unei familii (după cum a arătat Gonul Tankut la colocviul de la Veneția din 1971, comunicare, din păcate, ignorată de Braudel). Numai în Occident lucrurile au cunoscut o altă evoluție, acolo orașul înregistrînd „o victorie deplină, cel puțin în Italia, în Flandra și în Germania. El a trăit un timp îndelungat experiența unei vieți pline, neîngrădite, eveniment colosal a cărui geneză nu poate fi urmărită cu toată rigoarea" (II, 303).

Orașul a devenit model al lumii moderne și civilizația în care trăim își are obîrșia în acest fenomen apărut în viața oamenilor din mileniul al doilea.

Capitolul despre orașe este deosebit de instructiv și el conferă lucrării lui Braudel o originalitate incontestabilă. Aceste „universuri desechilibrate" au propulsat tot timpul noul prin dinamismul lor. Autorul ne prezintă în paragrafe excelent alcătuite mici monografii istorice ale marilor orașe de la începuturi — Neapole, Sankt Petersburg, Beijing, Londra. Să adăugăm ca amănunt grăitor cazul ducesei de Marlborough, „redutabila Sarah", care a trăit în prima parte a secolului al XVIII-lea în palatul Marlborough din Londra ridicat de Sir Cristopher Wren în 1709—1711, într-un stil adît de plin de ostentație, încît a umbrit însăși curtea regelui George al II-lea din apropiere, monarh desemnat de Lady Sarah drept „vecinul George". Inegalitățile, mișcarea bunurilor provocată de cei bogați și forța de muncă în creștere adusă de cei sărmani au preschimbat orașele în motoare ale lumii moderne. Dar, remarcă Braudel, orașul medieval era mai echilibrat și mai curat.

„Structurile" descrise de Braudel s-au transformat lent și economia de piață nu a cuprins toată societatea din trecut. În lecția inaugurală ținută la College de France, în 1973, Emmanuel Le Roy Ladurie a accentuat acest aspect și a vorbit despre „istoria imobilă" care a îmbrățișat realitatea umană pînă la sfîrșit de secol XVIII. Mai nuanțat, Braudel ne sugerează o mișcare lentă, amintindu-ne teoria care l-a făcut celebru în istoriografie — a celor trei nivele ale timpului istoric: evenimentul, conjunctura și durata lungă, aceea care perpetuează moduri de existență de-a lungul secolelor și mileniilor. Expusă în 1969 în volumul **Ecrits sur l'histoire** alcătuit, scrie Braudel, la sugestia colegilor polonezi, teoria duratei lungi a fost repede adoptată de istorici, chiar dacă s-au adus corecturi tendinței lui Braudel de a considera durata lungă o „închisoare", un palier al timpului care frînează și oprește mișcarea. Dar realitățile la care se oprește Braudel nu pot explica totul; economicul domină expunerea în care autorul a cumulat cele mai diverse date. Dar firul conducător parcurge domeniul economic, acolo unde apare și se dezvoltă economia capitalistă.

Tehnica progresează lent și atunci cînd apar diligențele rapide ele stîrnesc criticile pasagerilor: cușca lor „este atît de strîmtă și locurile din ea sînt atît de înghesuite, încît atunci cînd e vorba să coboare, fiecare îl roagă pe vecin să-i dea înapoi piciorul sau mîna" (II, 192). Dar progresul nu este lent datorită faptului că structurile sînt tenace și oamenii renunță greu la moduri de a gîndi. Nu numai perspectiva oferită de contemporaneitate poate furniza explicațiile cele mai convingătoare, cît mai ales explorarea atentă a refuzului, care poate dezvălui un puternic și bine gîndit atașament față de valori din trecut, mai prețioase decît noile valori propuse de innoire. Semnificativ este citatul din Jean-Baptiste Say, din 1828: „Vă mărturisesc că nu simt nici un fel de înclinare pentru moda imobilă a turcilor și a altor popoare din Orient... Sătenii noștri sînt puțin turci în privința modei" (II, 62); într-adevăr, atît casta conducătoare otomană, cît și țărănimea săracă preferau lucrurile consacrate de obiceiul îndelungat, din motive deosebite, dar cu un egal atașament față de tradiție. Putem oare susține că durata lungă este o „închisoare", atît timp cît nu luăm în considerare conținutul tradițiilor? Refuzul poate veni din partea unei încăpățînate desconsiderări a realităților, dar și în urma cîntăririi avantajelor iluzorii oferite de inovație. Apoi, durata lungă nu își duce propriul său destin, ci se află, după cum demonstra recent Michel Vovelle, într-un permanent dialog cu evenimentul. Progresele lente ale tehnicii ne arată, în fond, cum a înlocuit înțelepciunea dinafară vechea înțelepciune dinăuntru, aplecată asupra esențelor, a permanențelor. Or, pentru a sesiza și a surprinde acest îndelung proces trebuie acordat un loc mai important mentalităților care își lasă amprenta nu numai asupra hranei, îmbrăcămintei, locuinței, cît mai ales asupra stilurilor culturale pe care sinteza lui Fernand Braudel nu le introduce în expunere.

Grăitor este faptul că pictura nu este citată și folosită decît ca document: Veronese, Bosch, Velasquez ne dezvăluie cum se minca și ce se minca în trecut. Dar dacă aranjamentul mesei a fost un simbol? Dar dacă pictorul a preferat un tip de farfurie observat la alți artiști din alte țări? Arta nu fotografiază niciodată realitatea, decît atunci cînd vrea să-și ascundă mediocritatea. Or, marii pictori citați sînt folosiți pentru a reconstitui activitățile prozaice, dar nu și pentru a regăsi formele de depășire a realității sau de evaziune, după cum divizează Robert Mandrou tipurile de activități umane: aflăm date despre tehnicile manuale, monede și spirit capitalist, dar prea puțin despre noile concepții artistice, despre erudiție, gîndirea filosofilor și a oamenilor de știință, așa cum nu intră în descriere nomadismul, lumile imaginare, stările colective, precum spaima analizată de Jean Delumeau. Întîlnim în lumea materială prezența gîndirii, dar nu găsim în structurile cotidianului viziunile despre lume, acele cadre conceptuale acceptate de indivizi sau grupuri, din care au izvorît ideile capabile să ghideze pe om în viața lui cotidiană.

Fernand Braudel se ocupă de economii și globalitatea practicată de el nu îmbrățișează și „depășirile" cotidianului. Dar activitățile prozaice sînt tot timpul luminate de jocul sclipitor al inteligenței umane pe care autorul a surprins-o cu măiestria unui savant care se ocupă de trecut nu pentru a-l reconstitui, pur și simplu, ci pentru a-l sili să-și dezvăluie dinamica internă. De la viața materială, spre palierul sistemelor economice latura cuvîntătoare a ființei umane devine tot mai vizibilă. Este un motiv în plus să așteptăm cu nerăbdare tomurile următoare ale acestei sinteze care ne oferă una dintre cele mai documentate și incitante imagini a plămădirii lumii în care trăim.

Alexandru Duțu

Balcanice

MELIH GEVDET ANDAI

Ploaie

Împreună cu vrăbiile se lasă ploaia
Cine sînt vrăbiile
Cine e ploaia.

De unde a ieșit

A ieșit soarele, a ieșit luna
Plantele au încolțit în pămînt
Au ieșit turmele
Omul a ieșit
După atîta chin
Numele a ieșit, a ieșit verbul...

Dar minciuna aceasta
De unde-a ieșit minciuna aceasta ?

Păsări și nouri

În tainița unui han
Sub o lampă de-aramă
Am găsit un vechi manuscript ferecat
Poate rămas de la selgiucizi.
Pe fiecare pagină pete de vin
Lăsate de autor sau de vreun cititor, cine știe.
Spre final, într-un loc ferit undeva,
Erau adăugite următoarele cumplite cuvinte:
„Bolta cerească e stavila creierului nostru,
Prin ea umblă păsări și nouri".

Moartea

Albastrul îl înțelegi
Marea o înțelegi
Albastra mare
Greu s-o înțelegi...

În românește de Dumitru M. Ion

REPERE

O casă ca oricare alta

„Casa" lui Kliment Tacev, din romanul cu acest titlu, este și nu este, în același timp, ca oricare alta. Este obișnuită prin felul că se confruntă cu probleme cunoscute și evasi-generale : dificultățile tinerilor care încep viața socială și familiară pe cont propriu, anumite practici nocive, abuzul de putere și entropia unor instituții, banalitatea vieții de slujbaș și drumul ei ireversibil către moarte etc. Nu este totuși „ca oricare alta" pentru că toți oamenii acestei familii sînt înzestrați cu mari calități morale, și totdeodată sînt foarte obedienți, niște cetățeni cu adevărat exemplari. Scriitorul folosește mijloace caracterologice aproape schematice în ceea ce-i privește, și cred că o face în mod conștient, tocmai pentru a evidenția și mai mult golul existențial care-i amenință. Dacă structura lor sufletească este atît de elementară, aproape ca în regulamentul de ordine interioară al colonelului Cerkezov, existența pe care o duc aglomerează o seamă de întîmplări, de asemenea, banale, dar profund revelatorii pentru o altă față a lucrurilor. Aici stă de fapt și talentul neobișnuit al acestui prozator, și al unei întregi literaturi scrise de vecinii noștri. Am mai constatat acest fapt și cu ocazia altor cărți din literatura rusă, bulgară sau sîrbă și slovenă, din literaturi care transcriu obsesia aceluiași destin istoric. Există la acești confrați ai noștri, unii dintre ei scriitori cu rezonanță planetară, o adevărată cufundare în realitatea ca atare, o voluptate a formei cît mai particulare a evenimentelor. Tipul de locuință, prețurile obiectelor și ale diferitelor servicii, moravuri de epocă, transportul în comun, plasele grele cu alimente, avariția soților, s.a.m.d., o mulțime de notații populează paginile cărților lor, transformîndu-se prin adițiune într-un adevărat studiu de moravuri. Ceea ce pare o carență de meditație se transformă pînă la urmă într-o formă glorioasă din punct de vedere literar, în pagină densă de proză, profund semnificativă și revelatoare în ordinea umanului. Este o soluție la care trebuie să fim foarte atenți, după atîta exasperare eseistică. Aceștia sînt cei mai buni scriitori din Est, ei reușesc o întruchipare plină de căldură și totuși lipsită de fard a unei experiențe fundamentale. Nimic pompierist nu se găsește în cartea lui Țacev, cu toate că el se referă în primul rînd la viața unui „reprezentant", ca să spun așa a unui individ care s-a străduit întotdeauna să trăiască după modelul cunoscut. Să nu ne lăsăm înșelați de timpul prezent al cărții !... Drama nu este numai a celor două zile de după pensionare. Chiar dimpotrivă... Ele subliniază tocmai cît conținut real a avut întreaga lui existență. Problemele copiilor lui sînt mai delicate. Ei au de luptat cu tîcăloșia sofisticată, și încă într-o formă nemaiîntîlnită pînă acum. Prozatorul bulgar tratează cu multă finețe întîmplările și problematica tinerilor, arătîndu-ne și limitele lor, izvorîte din educație și din aspirații prost înțelese.

Personajele de fundal sînt mai diverse din punct de vedere caracterologic, deși tipologia lor este bine cunoscută din multe alte cărți. O mare carieră a făcut, de pildă, într-o anumită literatura, tipul turnătorului, al omului obsedat de denunț. O stranie vocație a murdăriei morale, a distrugerii de vieți prin mijloacele sesizării ocult este relevată în aceste cărți. Hubcev din romanul lui Kliment Țacev are o viață lungă, și am putea cita și din alte literaturi vreo cîteva titluri de cărți foarte bune care îl portretizează sub un nume sau altul. Ar trebui odată făcut un studiu de fenomenologie socială, care va da concluzii extrem de interesante, în legătură cu această obsesie a unei largi categorii de scriitori. Oricît de corecți ar fi Cerkezov și fiul său, Hubcev tot reușește el ceva, dacă se ține de capul lor, și dacă între timp primește concursul unui factor mai puternic, cum este fostul cuscru al colonelului. Și tot se spune că moravurile acestea nu se mai repetă...

Romanul lui Kliment Țacev, **O casă ca oricare alta**, publicat de Editura **Univers**, a fost tradus de Minaela Dești. împreună cu Valentin Dești, această traducătoare a făcut mult în ultimii ani pentru mai buna cunoaștere a prozei și poeziei bulgare la noi, revelîndu-se o experiență literară plină de sens. Am mai spus-o de multe ori, ceea ce fac acești scriitori din țările vecine, la ora actuală, constituie un aport major la literatura lumii configurînd o realitate autentică. Este bine să cunoaștem cărțile lor și să încercăm, dacă se poate, să scriem la fel de bine.

Aurel-Dragoș Munteanu

REVISTA STRĂINĂ

● **UN TEXT** al lui Jean-Louis Baudry, **Scriitură, dispariție și profanare**, publicat în **L'Ecrit du Temps**, descifrează textul proustian în perspectivă freudiană, scoțînd în evidență valoarea „fantasmatică" și melodramatică a unor scene de roman, unde „drama enunțului este lizibilă în drama întelesului enunțat". Se procedează la o analiză pînă de consecințe a textului, cu accent pe disonanțele intime, adeseori imposibil de bănuit la o cercetare curentă. Un recenzent caracterizează în acești termeni tentativa lui Baudry : „Lectura atinge nivelul de intimitate a unui aspect care se relevă în pozitia scriturii proustiene, născindu-se prin subordonare a textului la funcțiile invocative, cele care cheamă prezența mamei autorului. Departe de a asocia o traducere analitică la un proces de creație, analiza face să apară, (...) în legătură cu exploatarea involuntară a memoriei și prin substituiri de scenografie, pînă la ce punct scriitura proustiană se apropie, mai mult decît gestul său, de adevărul său adînc, acela al unei profanări : nerespectînd moartea, putem asigura supraviețuirea".

● **UN ASPECT** puțin evocat în studiile ultimelor decenii pare să-l preocupe recent pe Gilbert Durand, cunoscutul critic francez, în **Întoarcerea nemuritorilor, structuri și procedee de imortalizare în romanele lui Proust, Thomas Mann și Faulkner**, din **Le Temps de la reflexion III**, Gilbert Durand descoperă o serie de structuri literare care îi sugerează obsesii asemănătoare în opera celor trei mari scriitori. O prezentare din revista trimestrială **Litterature** scrie următoarele : „O mișcare de remitologizare pare să caracterizeze începuturile literare ale secolului XX. G. Durand la trei exemple : Proust, Thomas Mann și Faulkner, pentru a construi cu ajutorul lor cele patru mari trăsături care compun portretul imortalității : timpul fără moarte, fără preocupare de sfîrșitul său, timpul care trece de la entropie la repetiția infinită (epifaniile redundanței), privilegiul toposului și obsesia singelui, absența sufletului sau a stării sufletești ; într-un moment progresiv prin care romanul pierde orice fel de sentimentalism, orice realism și psihologism, iar romancierul mitograf, de la Proust pînă la Faulkner, atinge astfel zona imemorială a mitului".

● **UN INTREG** număr din **Le Debat** este consacrat problemei cărții, purtînd de altfel un titlu incitant, **Cartea : istorie și mit ; traiectorii ale cărții. Dosar colectiv.** Este vorba de o inițiativă lăudabilă din toate punctele de vedere, ridicînd unele probleme de interes acut ale galaxiei Gutemberg, în vecul acesta atît de decăt televiziunii și radioului. Unul dintre reprezentanții acestui număr se referea în următorii termeni la discutia organizată de revista **Debat** : „Dosarul propus se articulează din două capitole. Dacă primul încearcă să precizeze, într-o manieră polemică, o serie de dificultăți actuale ale culturii livrești (prețuri, difuziune, mass-media, etc.), cel de al doilea adună contribuții referitoare la dimensiunea simbolică și culturală a cărții. E. Garin examinează în perioada dintre Evul Mediu și Renaștere schimbările de sens în metafora cărții : simbolurile unei cărți a lumii și ale unei cărți a naturii, cartea scrisă înăuntru și înafară, împrumutîndu-și uneori semnele de la magie. Ele se laicizează însă în mod progresiv, urmînd adeseori drumuri întortocheate, pînă la Galilei și la Renaștere. Borges (**Cartea ca mit**) apără cu ironie conceptul de carte sacră, necesitatea unui cult al cărții, pe care el o confundă cu nevoia de fericire a omului G. Steiner (**După carte ?**) precizează simptomele sfîrșitului cărții, pe care se fereste să-l profetizeze, dar pe care îl tratează în chip de ipoteză plauzibilă. El constată că tendințele filozofice care au presupus prin convingere și obișnuință de gîndire că există un primat al cărții, de la Descartes la Thomas Mann, au suferit atacuri serioase. Sfîrșitul cărții marchează care o nouă vîrstă a lecturii ? R. Lauter (**Spiritul și litera**) insistă asupra ireductibilității enunțului tipografic la enunțul oral și scris. El subliniază astfel interesul pentru o istorie a producției materiale a textelor. H.J. Martin (**Pentru o istorie a lecturii**) restituie lecturii o dimensiune istorică și politică atrăgînd atenția asupra limbajului dublu al cărții : limbaj textual și limbaj obiectual ; instrument de pacificare și instrument al puterii".

● **LECTURA** textelor clasice este întotdeauna instructivă, chiar a celor mai cunoscute, care par să-și întărească valențele prin reluare. De curînd, un excepțional eseu de Nicole Loraux se referă dintr-un punct de vedere inedit la **Fedon**, celebrul dialog platonician. Publicat în **Le Temps de la reflexion III**, cu titlul **Deci Socrate este nemuritor**, eseul demonstrează cum dialogul platonician marchează un moment de ocțitură în istoria gîndirii europene : Curajul filozofului constă în faptul că substituie un model nou vechii tradiții civice atenîene, aceea a cetățeanului-soldat. „Andreia" filozofului se face purificare, exercițiu al discursului, pentru a separa durabilitatea de ideea glorici civice. Atunci începe lunga istorie occidentală a sufletului".

● **WURFEL ŞTEFAN BODO** publică în **Sprache im technischen Zeitalter** un interesant eseu, **Emblematică și publicitate, resurecția unei forme de expresie artistică în secolul XX.** Referindu-se la această aprofundare cercetare a tipului de formulă emblematică, un comentator scrie următoarele : „Emblemele din secolele XVII și XVIII, compuse dintr-o simplă deviză sau un titlu, dintr-o imagine sau o epigramă explicativă, n-au dispărut totuși fără să lase urme. Regăsim astăzi structura lor ternară în messajele publicate, în care o formulă scurtă sau numele unei mărci se suprapun imaginii vizuale și textului explicativ. Așa cum emblema clasică avea ca funcție esențială să atenueze dezintegrarea lumii vechi printr-o imagine condensată și omogenă a sensului, publicitatea modernă încearcă, prin dimensiunea idilică a consumului care dă valoare individului, să acopere breșele unui sistem socio-economic în plină degradare".

● **O PUBLICAȚIE** a Centrului de documentare și cercetări privind limbile și istoria civilizațiilor, editată de Centrul cultural francez de la Cairo, deschide interesante perspective în ceea ce privește cercetarea interdisciplinară a istoriei civilizațiilor, propunînd interesante tipologii comparative, studii adîncite de istorie a mijloacelor de expresie, prin referire continuă la modelul european, în comparație cu cel arab sau cu alte modele propuse de vechile culturi din Orientul Apropiat. A fost anunțat un număr special consacrat retoricii, din perspectivă istorică. Numărul intitulat **Thot** se referă de asemenea la retorică, văzută ca o administrare a funcțiilor textului și a efectelor sale.

SPORT

Arde cărăbușu-n lampă

Ninge din obcinele Bucovinei pînă-n golful Musura de la vărsarea Dunării în Mare, unde am băut vinul aspru al pescarilor care vinează sturioni. Ninge pe scări de mesteacăn, în nesupunere și uimire. Vîntul sună ca aurul pe tejghele de circiumi vechi. Ninge cu azur și cu eternitatea visării. În acest timp, în fotbal se petrec zilele bombonierei. Antrenorii echipelor de A și B au absolvit recent un curs de perfecționare, întins pe trei zile. S-a discutat acolo despre minuni trecute și fericiri viitoare. În fruntea ospățului de idei, sugestii, direcții, principii teoretice și alte aripioare bine rumenite, s-a aflat unul din urmașii lui Fabius Cunctator zis Temporizatorul : Mircea Lucescu. În discuții s-a atins culmea clipelor senine. S-a trecut delicat peste înfringeri (de ce le-am mai pomeni, cînd afară ninge sărbătorește, miroase a țuică fiartă, sună zurgălăii și norocul scapără diamantin în urma sănîilor ?!) și s-a tras un colț de perdea, cît geana unei femei care așteaptă ivirea păcatului, peste colinele dulci ale viitorului. Și, stînd ei, maeștrii, sprijiniți în coate pe gardul bobotezei (duminica busuiocului), au băut, gîlgîind, aghiazmă și unii s-au pilit și s-au apucat să ciupească speranța de șolduri. Aghiazma care le-a rămas, vedre, butoaie, căzi și tocitoare, ne-o vor servi nouă, prin interpuși năuci, cu lingura, cu polonicul, cu picătura și cu găleata, după împrejurări. Doar știm bine ca atunci cînd s-a văzut strîns cu ușa, shahabahamul (marele șah) fotbalului românesc, Lucescu, a lăsat la pămînt toate explicațiile ce ni le datora, ca să anunțe suav, și cu coronița pe creștet, că în rîndurile echipei naționale va fi reintrodus Balaci. Și lumea, bolnavă de dor după idolul blond al Craiovei, a căzut în plasă, lăsîndu-se adormită în petala vorbei cu scăzămînt ațipit. Lucescu n-a avut de gînd să-l cheme în lot și nici nu l-a chemat pe Balaci. Nu i-a chemat nici pe Cîrțu, nici pe Orac. Șmecher, ne-a pus între buzele pofticioase țigara cu opiu după care tînjeam și și-a văzut de-ale lui. Acum va pleca în țara Portugal, unde vinul, zămislit și cu sarea oceanului în care se urzește la nesfîrșit aventura, e verde și bogat în himere, tot cu vechea gardă și secondat la cîrmă de Mircea Rădulescu, cel alungat de la Craiova, fiindcă a pierdut la Sarajevo, și înlocuit cu Halagian, cel alungat de la Steaua, fiindcă a pierdut la A.S. Roma. Și o putem ține pe dunga asta pînă ne ia amețeala. Dar miracolul e altul și ia, după mine, forme aberante. Mircea Rădulescu e îndepărtat din Oltenia și e menținut la națională, mîna dreaptă a lui Lucescu, pentru a-i antrena pe Ștefănescu și compania. Promit să curăț zăpada de pe două străzi lăturalnice din cartierul Colentina dacă primesc răspuns logic în această chestiune. După cum mă jur să aprind focul cu surcele și să-l întrețin cu vreascuri cărate cu spinarea din pădure, toată iarna, în zece case de dușmani, în cazul cînd se va da pe ecrane filmul cu masa rotundă condusă, în cadrul cursului de perfecționare, de prof. Victor Stănculescu Mandiba, fostul cavaler paladin al Rapidului. Scăpat cu fuga din Giulești, și fără nici-un os fisurat (vechi cunoscător al locului, a evitat capcanele întinse atît pe podul nou, cît și pe cel al lui Saligny, luînd-o peste linii prin străduța Plaviei), Mandiba s-a oprit tocmai în Biharia, la marginea țării, dar nu s-a putut abține de-a se întoarce ca lupul, unde-a mai mîncat cîteva oi grase și, pedagog născut pe coridoarele federației, le-a oferit cursanților o porție din ciulamaua cu care a dus Rapiduleții în sapă de lemn, plus niște sos cu istorioare din canotaj, haltere, atletism, tir cu arcul, lupte de cocoși. Și a ținut s-o facă de la masă, nu de la catedră, dominat autoritar de ideea că cele mai multe catedre au apucături ciinești, înfig colții și mușcă din profesor.

Astea fiind spuse, ne bucurăm că ninge în continuare din Bucovina pînă-n golful Musura și că-n lampă arde cărăbușul cu bob de poveste.

Fănuș Neagu

Luceafărul
Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef : Nicolae Dan Fruntelată, Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Gheorghe Suciu (secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 40 95
Tiparul executat la : COMBINATUL POLIGRAFIC CASA SCÎNTEII